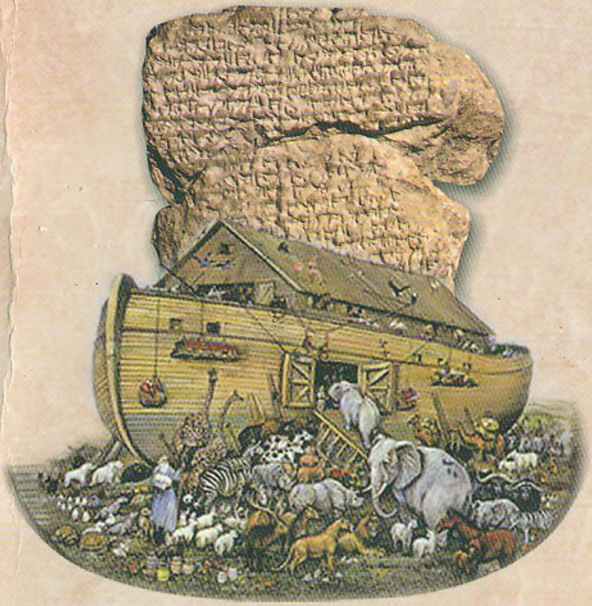
MUAZZEZ İLMİYE ÇIĞ'IN ESERLERİ-15

Muazzez İlmiye Çığ

SUMERLİLERDE TUFAN
TUFAN'DA TÜRKLER

5. Basım

KAYNAK YAYINLARI

Birinci Basım: Kasım 2008
İkinci Basım: Kasım 2008
Üçüncü Basım: Aralık 2008
Dördüncü Basım: Nisan 2009
Beşinci Basım: Ekim 2009
Teknik Hazırlık: Analiz Basım Yayın
Baskı: Analiz Basım Yayın

ISBN: 978-975-343-542-0

KAYNAK YAYINLARI: 528

KAYNAK YAYINLARI

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM GIDA
TİCARET VE SANAYİ LTD. ŞTİ.
Meşrutiyet Cad. Kardeşler Han No: 12/3
34430 Galatasaray-İstanbul
web adresi: www.kaynakyayinlari.com
e-posta: iletisim@kaynakyayinlari.com
Tel: (0212) 252 21 56-99 Faks: (0212) 249 28 92

Muazzez İlmiye Çığ

SUMERLİLERDE TUFAN TUFAN'DA TÜRKLER

İÇİNDEKİLER

Atatürk'ün, büyük bir öngörü ile Türklerin Anadolu'ya binlerce yıl önce geldiği tezini kanıtlamaya çalışan kitabımı, Yüce Önderimiz'e, küçük bir armağan olarak sunuyorum...

ÖNSÖZ

Tufan ile ilgili böyle bir kitap yazmayı asla düşünmemiştim. Çoktan beri başladığım fakat araya giren diğer kitaplar yüzünden tamamlayamadığım *Bütün Kültürlerin Kökeni Sumer* kitabını bu yıl bitirmek niyetindeydim. Fakat daha önemli bulduğum "Tufan" konusu onu yine geriye bıraktı. Bu konuya merak sarmam iki yeni kitap nedeniyle oldu.

Önce din kitaplarında yazılan sonra da çiviyazılı metinlerde okunan Tufan olayının nerede olduğu veya olabileceği hakkında birçok varsayım yapılmış, "Sumerlilerin dili"nin "Türk dili"ne benzediği, onların Orta Asya'dan gelmiş olabileceği üzerinde durulmuş; ama kimsenin aklına "Tufan Efsanesi"nin kaynağının Orta Asya olabileceği gelmemişti. İlk kez James Churchward'ın *Childern of Mu* adlı kitabında, Babilliler tarafından yazılan bu Tufan olayının 12 bin yıl önce Doğu Asya'dan başlayarak kuzeybatıya doğru uzanan büyük su taşkınlıklarından kalan anılar olduğunu ve bu Tufan sonucu Orta Asya'da birçok şehir ve kasabanın en az 15 metre derinliğe gömüldüğünü yazmışsa da, nedense bu, kimsenin ilgisini çekmemişti. (*Onların tarihini de 18000-20000 yıllarına götürüyor.*)[1] Bugün arkeologlar, Orta Asya'da yapılan kazılarda, 13-15 metre derinlikte yerleşme kalıntıları buluyor.

Ufkumu açan kitaplardan biri Begmyrat Gerey'in *Beş Bin Yıllık Sumer-Türkmen Bağları* adlı kitabı (IQ Kültür Sanat Yayıncı-

1 Kemal Şenoğlu, *Mayatepek Raporları, Türk Tarih Tezi ve Mu Kıtası*, Kaynak Yayınları, Kasım 2006, s.70.

lık, 2004, İstanbul). İkincisi Doç. Dr. Tahsin Parlak'ın *Tufan'dan Turan Denizi'ne, Turan Denizi'nden Günümüze Aral'ın Sırları* adlı kitabı (Türk Dünyası İnsan Hakları Derneği Yayınevi, Ankara, 2005). (Bu kitap daha genişletilmiş olarak *Tur-an Yolunda Aral'ın Sırları* adıyla ve çok güzel bir İpek Yolu/TUR-AN YOLU haritası ile 2007 yılında Ankara'da yayımlandı.)

Birinci kitapta Sumer kültürü ile Türkmenistan kültürü ve dilleri çok güvenilir kaynaklara dayanılarak karşılaştırılıyordu. İkinci kitapta ilk kez Tufan olayının Orta Asya'daki su taşkınlıklarından kaynaklandığı anlatılıyordu. Bu çalışmaları okuyunca, daha önceki bilgilerime ve başka kaynaklara da dayanarak bu konuda çeşitli bağlantıları buldum ve onları okuyuculara sunmak istedim. Bana göre bağlantılar çok güçlü görünüyor. Bunlara karşı çıkanlar olabilir, onlar da daha güçlü olan tezlerini ortaya koyabilirler. Ben bulduklarımın ve düşündüklerimin benimle beraber gitmesini istemediğim için yazmaya karar verdim. İlgi göreceğini umuyorum. Görürse ne mutlu bana!

Son olarak kitabın isim babalığını yapan Sayın Sami Uzun'a, ilk editörlüğünü üstlenen dostum Kemal Kırar'a candan teşekkürlerimi sunuyorum.

"Biz daima hakikati arayan ve onu buldukça ve bulduğumuza kani oldukça ifadeye cür'et gösteren adamlar olmalıyız."

Mustafa Kemal Atatürk

GİRİŞ

18. yüzyıldan itibaren arkeoloji bilimi başlıyor. Arkeologlar o zamandan beri toprakaltında yüzlerce yıl kalan kültür varlıklarını çıkarıyor ve değerlendiriyorlar. Dilciler de onların bulduğu yazılı belgeleri okuyarak bu eski kültürlerin tarihini, sosyal yaşantılarını, düşünce ve yaratma yeteneklerini ortaya koymak için çalışıyorlar. Bu kültürlerin başında Mısır, Mezopotamya ve Anadolu geliyor. İlk yapılan arkeolojik kazılar, Hıristiyan ve Musevilerin kutsal kitapları *Tevrat*'ta adı geçen Ortadoğu'daki yerleri bulmak amacıyla başlamıştı ve Ortadoğu ön plandaydı. Bu kazılar ve dil çalışmaları *-bilindiği gibi-* çok verimli oldu; Ortadoğu'nun üç bin yıllık tamamıyla unutulmuş kültürleri ve bu kültürlerden zamanımıza ulaşan etkileri ve bugünkü uygarlığımızın temelleri ortaya çıktı.

20. yüzyıl başlarında gözler Asya'ya çevrildi. Daha önce bazı seyyahlar oralara gitmiş, gezdikleri yerlere ait notlar yazmışlardı. Bu seyyahlardan biri de Rephael Pumpelly adlı bir Amerikalı idi. Kendisi jeolog olan bu seyyah, Çin ve Moğolistan'ı da kapsayan Orta Asya'nın haritasını çıkarmış ve bunları yayımlamıştı. Fakat bu notlar kazıların verdiği bilgiler kadar olamazdı. 1922'de yapılan kazılarda, Pakistan ve Hindistan sınırları içinde çok önemli "Mohencodaro" ve "Harappa/Indus" kültürü ortaya çıkarıldı. Bu kültürün

kapsadığı alan Mısır ve Mezopotamya alanı kadar büyük. Bu kültürün ayrıca simgelerden oluşan bir de yazısı vardı. Ama bu yazılar, bir taraftan not şeklinde kısa işaretlerden oluşması, diğer taraftan da başka dilde yazı karşılığı olmaması yüzünden henüz okunamadı.

Bunlardan başka, Rephael Pumpelly 1904 yıllarında Türkmenistan topraklarında (*Aşkabat yakınlarında*) bazı yerleşim yeri kalıntılarını ve ilk çiftçiliğin izlerini bulmuştu.[1] Son buzul çağından sonra, Orta Asya'da iklimin çok kuraklaşması sonucu oralarda yaşayanlar göç etmek zorunda kalmışlardı.[2]

Rusya parçalanıp Türk devletleri birer devlet olduktan sonra Rus, Amerikan ve Türk arkeologları tarafından Orta Asya'da araştırmalar ve kazılar yapılmaya başlanmış ve buralarda en az DÖ (*Doğumdan Önce; MÖ*) 4000 yıllarına uzanan çeşitli kültür izleri bulmuşlardır. Halbuki daha önce Asya toprakları, birbirine bağlı olmayan küçük yerleşme yerleri ile boş alanlardan oluşan bir alan olarak algılanıyordu. Yeni buluntularla orada da büyük binaların olduğu, bu binaların içinde bakır, bronz, altın gibi madenler ve değerli taşlarla süslü eserlerin saklandığı ortaya çıktı. Bütün bu buluntular ve yeni yapılan çalışmalarla birçok sorunun yanıtları açığa çıkmaya başladı.

Bizim sorularımız özellikle Sumerlilerle ilgili. Kimlerdi bu Sumerliler? Onlar Mezopotamya'da yerli miydi, yoksa sonradan mı gelmişlerdi? Geldilerse nereden gelmişlerdi? Dilleri hangi dil grubundandı ve Türkçe ile ilişkisi var mıydı? Yüzlerce yıldan beri tanrının yazdırdığına ve bütün dünyayı kapladığına inanılan bir "Tufan" gerçekten olmuş muydu? Bu öykünün ilk olarak Sumerlilerin yazdığı ve oradan Tevrat'a geçtiği bulunan metinlerle ortaya çıkmıştı; ama bu "Tufan" nerede ve ne zaman olmuştu?

1 William Ryan-Walter Pitman, *Nuh Tufanı, Tarihi Değiştiren Olaya ilişkin Yeni Bilimsel Keşifler,* çeviren Dursun Bayrak, Arkadaş Yayınları, 2003, s.193.

2 Yrd. Doç. Dr. Tahsin Parlak, *Tufan'dan Turan Denizi'ne, Turan Denizi'nden Günümüze Aral'ın Sırları,* Türk Dünyası İnsan Hakları Derneği Yayınevi, Ankara, 2005, s.13.

Son yapılan çalışmaların ışığında bu soruların yanıtlarını bulmayı amaçlıyoruz. Araştırmalarımızda dayandığımız konular:

1- Jeolojik veriler,
2- Arkeolojik buluntular,
3- Asya yerel "Tufan" efsaneleri,
4- Destanlar,
5- Efsaneler,
6- Dil karşılaştırmaları ve
7- Yer adları üzerinde olacak.

Yaptığımız bu araştırmalarda Sumerlilerin vatanının Orta Asya toprakları olduğu, dillerinin Türk diline olan büyük benzerliği, yazdıkları Tufan olayının da Orta Asya'daki su taşkınlıklarından kalan hatıralara dayandığını kanıtlamaya çalışacağız.

Sumerlileri Kısaca Tanıyalım

Sumerliler, DÖ 4000 yıllarında Mezopotamya'nın güneyinde Dicle ve Fırat nehirlerinin Basra Körfezi'ne yaklaştığı ve denize döküldüğü yerlere gelip yerleşen ve orada güçlü uygarlık kuran bir halk. Bu halkın adı Sumer değil. Onlar kendilerine "kiengi", "kengir", "kenger" diyorlardı. Sumer ise onların oturdukları bölgeye Akadlar tarafından verilen bir ad. Rahmetli Prof. Vecihe Hatipoğlu bu söz için, Asya'nın kuzeyinden güneyine inen Subarlar, Subartular, Subariler, Subirler ile aynı kökten gelen "su adamları" veya "sudan gelenler" anlamına gelen Subar'dan b/m değişmesi ile "Sumer" olmuş, diyordu.[3]

Olcas Süleyman da *Az I YA* adlı kitabının 242-251. sayfaları arasında Sumer adının nereden geldiği üzerinde durmuş, Türkçede

3 Prof. Vecihe Hatipoğlu vefat etti. Bunları bana anlatmış, ben de not almıştım. Başka yerde yazıp yazmadığını bilemiyorum.

olan "yer-sub" kelimesinden "sub-yer= sumer" yapıyor. sulu yer (daha geniş bilgi için bkz. s.57). Bazıları ise, *Tevrat*'taki "Sinear" ile eşleştirmek istiyor. S.N. Kramer *The Sumerian* adlı kitabında, Arno Poebel'in Sumer –veya metinlerdeki yazılış şekliyle Şumer– adını, Nuh'un oğlu Şem ile bağdaştırmak istediğini yazıyor ve bunun üzerine yaptığı bir tartışma sonucu –eğer bu kabul edilirse– Musevilerin Sumerlileri kendi ataları olarak kabul etmek isteyeceklerini, bunun da Sumerlilerin eklemli dilleri bakımından hiç olamayacağını yazıyor.[4]

Yapılan araştırmalara göre, bugünkü uygarlığın temelini atanlar Sumerliler. Onların en önemli buluşları dillerine göre bir yazı icat etmeleri, okullar açarak bu yazıyı her istediklerini yazacak şekilde geliştirmeleri ve kolay kolay bozulmayan kil üzerine geçirerek zamanımıza kadar kalmalarını sağlamalarıdır. Yazıları oluşturan çizgilerin çivi şekline benzemesi yüzünden "çiviyazısı"[5] adı verilen bu yazı ile Sumerlilerin yazdıkları bu belgelerde onların günlük yaşantılarını, matematik, astronomi, tıp bilgilerinde nasıl temel oluşturduklarını okuyoruz. Onlar matematikte "onlu, altılı" sistemi geliştirmişler ve bu rakamlarla en büyük ve karışık hesap ve geometri işlemlerini yapmışlar. Güneş'in ve Ay'ın görünüşüne göre zamanı yıla, yılı aylara, ayları haftalara, haftaları günlere, günleri saatlere bölmüşler; 5 gezegeni, burçları saptayarak adlandırmışlardır. Bugün de onların burçlara verdiği bu adların çevirilerini kullanmaktayız. Hastalıklar için hayvanlar, bitkiler ve madenlerden yararlanarak çeşitli ilaçlar yapmışlar. Bunları da ya bira ile içmişler ya da bal ile karıştırıp yemişler (veya sürmüşlerdir). Mimarlıktaki kubbe, kemer sistemi, künklerle temiz ve kirli suların taşınması, nehir sularının kanallarla tarım alanlarına götürül-

4 S.N. Kramer, *The Sumerian*, s.298.

5 Pek çok kimse, "çiviyazısı" yerine "çivi yazısı" şeklinde ayrı yazıyor. Yanlış. Bu bir birleşik addır. Yanlış anlam veriyor ayrı yazılınca. Buna dikkat edilmesi gerek.

mesini, tekneler, yelkenliler ile ulaşımı sağladıklarını onlarda görüyoruz.

Yarattıkları geniş edebi eserlerini, ağızdan ağıza gelen efsanelerini, destanlarını yazıya geçirmeyi bilmişler. Bugün bu konuların birçoğunun din kitapları ve halk söylenceleri yoluyla zamanımıza kadar geldiğini öğreniyoruz.[6] Kitabımızın konusu olan Tufan bunların en önemlilerinden. Tufan olayını ilk olarak Sumerliler yazmış ve kendi başlarından geçmiş gibi anlatmışlar. Belki de kendilerinden evvel gelenlerden duymuşlardı bunu. Bu olay, onlardan sonra gelenlerin de o kadar ilgisini çekmiş ki, önce Sami Akadlar DÖ 1800 yıllarında ve 500 yıl sonra da 1200 yıllarında Akadca olarak destan şeklinde yazmışlardır. Daha sonra Yunanlılarda, *Tevrat*'ta buluyoruz bu olayı; en son olarak da *Kur'an*'da. Hepsi de aynı konuyu kendilerine göre yorumlamış ve yazmışlar.

19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Sumerliler hakkında en ufak bir bilgi yoktu. 1850'den sonra kazılardan çıkan tabletler ve yazılarının, dillerinin çözülmesiyle Sumerliler tanınmaya başlandı. O günlerden bu yana yazdıkları bu belgelerin okunması sonucu hemen hemen bütün tarihleri ve kültürleri ortaya çıktı.

Sumerlilerin Tarihine Kısaca Değinecek Olursak

Onların, Mezopotamya'ya gelişlerinden en az 2000 yıl sonra yazdıkları "Kral listeleri"ne göre tarihleri "Tufan'dan önce" "Tufan'dan sonra" olmak üzere iki kısma ayrılmış. Sumer inancına göre krallık gökten iniyor. İlk zaman bölümünde 5 şehirde 8 kral 241.200 yıl krallık yaptıktan sonra Tufan ülkenin üstünü kaplıyor. Tufan geçtikten sonra yine krallık gökten iniyor ve çeşitli şehirlerde krallık kuruluyor. Bu kralların da saltanat yılları akıl almayacak

6 Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, 17. basım, Kaynak Yayınları, Aralık 2007.

kadar uzun. Örneğin ilk krallığın indiği Kiş şehrinde 23 kralın saltanat süresi 24.510 yıl 3 ay, 3 1/3 gün imiş. Uruk şehrinde 12 kral 21.310 yıl, Ur kentinde 4 kral 177 yıl... Bundan sonraki kralların saltanat sürdüğü yıllar gittikçe kısalıyor. Yine de 124 kralın saltanat süresi 49.551 yıl. Buna bir de Tufan'dan önceki süreyi eklersek 391.351 yıla varıyor Sumer tarihi... Halbuki Afrika'da "Lucy" adı verilen fosil bulununcaya kadar, bilim insanları, insanın ilk var oluşunu bu kadar zaman önceye bile götürmüyorlardı.[7] Bu kral listesi DÖ 1800 yıllarında yazılmış. Sumerliler bu topraklara geldikten hemen hemen 2000 yıl sonra. İlk yılların kralları kuşkusuz tamamıyla hayal ürünü. Çünkü o çağlarda yazı henüz yoktu. Yazılı belgeler başlayınca da süreler normale dönüyor. İlginç olanı, Sumerliler bu kral listesini yapmadan çok önce bir yılın 12 ay, bir ayın 30 gün ve bir günün 24 saat olduğunu saptamışlardı. Ona göre, yazdıkları bu yılların ne kadar uzun zamanı kapsadığını bilmeleri gerekti. Böylece kendi tarihlerinin çok eski olduğunu, Tufan'ın da yakın zamanda olmadığını anlatmak istemişlerdi herhalde, diyoruz.

Gerek kral listesinden gerek diğer tarihsel kaynaklardan öğrendiğimize göre, Sumerliler önce şehir beylikleriyle idare edilmişler; bu beylikler birleşerek zamanla krallık olmuş, tekrar şehir beyliklerine ayrılmış ve yeniden krallık olmuş. Son olarak 100 yıl kadar varlığını sürdüren III. Ur krallığı da DÖ 1900 yıllarında Elamlılar tarafından kralları İbisin'in tutsak olarak götürülmesi ile yıkılıyor ve ülke Isin, Larsa ve Babil şehir beyliklerine ayrılıyor. Isin şehir beyliği ile Sumerlilik, 250 yıl kadar varlığını koruyor; DÖ 1750'lerde bir Amurit olan Hammurabi, Babil'in başına geçerek bütün beylikleri idaresine alıyor ve bir Babil Krallığı kuruyor. Böylece Sumerliler tamamıyla siyasi hayattan çekiliyorlar. "Sumer dili" yerine, konuşma dili "Akadca" oluyor. Buna karşılık, Sumer dili dinsel ve edebi bir dil olarak (*eskiçağda Yunanca, ortaçağda Latince gibi*) İsa'nın doğumuna kadar sürüyor. Sumerlilerin yarattığı dinsel ve edebi eserler üzerinde çalışılıyor. Mabetlerde Sumer ilahileri, ağıtları okunuyor. İsa'dan sonra ise adları sanları yok oluyor. Ancak 19. yüzyılın sonlarında yazdıkları belgeler bulunup okununca, yeniden canlanıp gün ışığına çıkıyor Sumerliler ve böylece o zamana kadar kökeni bilinmeyen pek çok kültür varlıklarının onlardan kaynaklandığı da anlaşılıyor.

7 Museviler insanın yaradılışını 5000 yıl önceye götürürken, bir Protestan Başpiskoposu tarafından bu tarih 4004 yıl önce 23 Ekim Cuma günü saat 9 olarak saptanmış. Cumartesi günü de Tanrı dinlenmiş. Mısırlılar da kendi tarihlerini 13000 yıl önceye götürmüşler.

Tufan Olayını İlk Sumerliler Yazmıştı

En az 2000 yıldan beri bütün insanları yok eden bir Tufan'ın, Tanrı tarafından *Tevrat'a* yazdırıldığına inanılıyordu. 1875 yılında İngiltere Kraliyet Akademisi'nde George Smith adlı genç bir bilgin, Ninova'daki kazıdan çıkarılan Kral Asurbanipal kitaplığındaki tabletler arasındaki bir tablette *Tevrat'ta* yazılı Tufan olayını okuyup anlatmaya başlayınca dinleyiciler arasında büyük bir şaşkınlık yaratmıştı. Nasıl olurdu ki, yüz yıllardan beri Tanrı tarafından yazdırıldığına inanılan bir olay, *Tevrat'tan* yüzlerce yıl önce çiviyazılı tabletlerde yazılmış olsun?! Bunu duyanların inançları sarsıldı ve geçmişten daha ilginç bilgiler edinmek için kazılara para yatırmaya başladılar.

Konuşmacının anlattığına göre, bu öykü Sumer kahramanı Bilgameş/Gilgameş'in[8] serüvenlerini anlatan ve 12 tabletten oluşan destanın on birinci tableti içinde yazılmıştı. Bu olay ölümsüzlüğü arayan Bilgameş/Gilgameş'e, Tufan'dan kurtulup tanrılar tarafından

8 Gilgameş olarak okunan bu adın Bilgameş şeklinde okunmasının nedeni "Destan" bölümünde açıklanıyor.

ölümsüzlük verilen Utnapiştim tarafından anlatılmıştı. Bu metin DÖ 1200 yıllarında Akadca olarak "Sin.leqe.unnu" adlı bir yazman tarafından yazılmıştı.[9] Daha sonraki kazılarda yine Akadca yazılan ve kahramanının adı Atrahasis olan ve DÖ 1700 yıllarına tarihlenen bir Tufan efsanesi daha bulundu.[10] Bunlar Akadca yazılı olduğu halde, özellikle öyküde geçen tanrı adları Akadca olmadığı için, bunun Sumerlilerden gelen bir öykü olacağı düşünülmüştü. Gerçekten, daha sonra bulunan Sumerce yazılı bir tablet bunu kanıtladı. Ne yazık ki tablet çok kırıklı idi; ama yine de bunda bir Tufan'dan söz edildiği anlaşılıyor ve ölümsüzlüğü kazananın adının "Ziusudra" olduğu okunuyordu. Bu gösteriyor ki, Tufan olayını ilk Sumerliler yazmıştı. Nerede olmuştu bu Tufan? Sumerliler veya onların ataları mı yaşamıştı bu olayı, yoksa onlar başkalarının başından geçen olayı duyarak mı yazmışlardı bunu? Veya kendileri mi yaşamıştı bu olayı? Ne zaman olmuştu? Bir yığın soru çıkıyor karşımıza. Bu soruların yanıtını aramak için önce Ortadoğu'da yazılan bu konudaki söylenceleri bir arada toplayalım.

9 Muazzez İlmiye Çığ, *Gilgameş / Tarihte İlk Kral Kahraman*, 7. basım, Kaynak Yayınları, Kasım 2007; Maureen Gallery Kovacs, *The Epic of Gilgamesh*, America, 1989; Hartmut Schmökel, *Das Gilgamesch-Epos*, Berlin, 1966; Samuel Noah Kramer, *Tarih Sumer'de Başlar (History Begins at Sumer)*, çeviren Muazzez İlmiye Çığ, Ankara, 1990, s.132.

10 Benjamin Foster, *From Distant Days Myths, Tales, and Poetry of Ancient Mesopotamia*, America, 1995, s.52.

ORTADOĞU TUFAN ÖYKÜLERİ

Tevrat'ta Tufan

Tekvin, Bab 6

İnsanlar çoğalıyor, çoğalınca kötülük artıyor ve yeryüzünde tanrı insanları var ettiğine pişman oluyor. Yüreği acı doluyor ve Rab diyor ki: "Yarattığım adamı hayvanları ve sürünenleri ve göklerin kuşlarını toprağın yüzü üzerinden sileceğim. Çünkü onları yaptığıma nadim oldum." Fakat Nuh, Tanrı'nın gözünde idi, çünkü o Allah ile yürüdü. Nuh'un "Sam", "Ham", "Yafes" adlı üç oğlu oldu. Allah'ın önünde yeryüzü bozulmuştu. Ve yeryüzü zorbalıkla dolmuştu. Allah Nuh'a dedi: "Bütün insanlığın sonu geldi; çünkü yeryüzü zorbalıkla doldu. Ben onları yeryüzü ile beraber yok edeceğim. Kendine 'Gofer' ağacından bir gemi yap. Gemide odalar yapacaksın ve onu içerden dışardan ziftle ziftleyeceksin. Geminin uzunluğu üç yüz arşın, genişliği elli arşın, yüksekliği otuz arşın olacak ve gemiye ışıklık yapacaksın, geminin kapısını yan tarafa koyacaksın. Alt, ikinci ve üçüncü kat olarak yapacaksın ve ben göklerin altında bütün canlıyı yok etmek için yeryüzü üzerine 'sular Tufanı' getiriyorum. Yeryüzünde olanların hepsi ölecektir. Fakat seninle ahdimi sabit kılacağım ve seninle beraber oğulların, karın, oğullarının karıları gemiye gireceksiniz ve seninle beraber sağ kalmak için her yaşayan, bütün beden sahibi olanlardan her cinsten ikişer olarak gemiye gireceksin. Erkek ve dişi olacaklar; cinslerine göre kuşlardan, sığırlardan, cinslerine göre toprakta her sürünenden ikişer olarak sağ kalmak üzere sana gelecekler ve sen her yemekten kendine al ve yanına topla ve sana da onlar yiyecek olacaktır..."

Düşünülen Nuh'un gemisinden bir kesit.
(Kaynak: İnternetten alınmıştır.)

Bap 7

Ve Rab Nuh'a dedi. "Sen bütün evindekilerle gemiye gir; çünkü seni bu nesil için Salih görüyorum. Bütün yeryüzünde zürriyetlerinin sağ kalması için kendine her temiz hayvandan erkek ve dişi olarak yedişer, temiz olmayan hayvandan erkek ve dişi ikişer, göklerin kuşlarından da erkek ve dişi olarak yedişer alacaksın. Çünkü ben yedi gün sonra yeryüzüne kırk gün kırk gece yağmur yağdıracağım ve yaptığım her şeyi toprağın üzerinden sileceğim." Nuh, Allah'ın kendisine emrettiği her şeyi ona göre yaptı. Yeryüzü üzerinde Tufan olduğu zaman Nuh altı yüz yaşında idi. Hepsi gemiye girdiler, Nuh Allah'ın emrettiği gibi temiz olmayan hayvanlardan, kuşlardan ikişer ikişer gemiye aldı. Nuh'un ömrünün altı yüzüncü senesinde ikinci ayda ayın on yedinci gününde bütün kaynaklar yarıldı, göklerin pencereleri açıldı ve yeryüzü üzerinde kırk gün kırk gece yağmur yağdı. (*Bu arada Nuh'un gemiye aldıkları tekrar sayılıyor.*)

Hayvanların Nuh'un gemisine girişi.
(Kaynak: İnternetten alınmıştır.)

Gemiye girdiler ve Rab kapıyı kapadı ve yer üzerinde kırk gün Tufan oldu. Sular çoğalıp gemiyi kaldırdılar, gemi suların yüzü üstünde yürüdü, bütün dağlar örtüldü ve yeryüzünde hareket eden bir şey kalmadı.[1] Yalnız Nuh ve kendisiyle beraber gemide olanlar kaldılar ve yüz elli gün sular yer üzerinde yükseldi ve Allah Nuh'u ve gemide olanları hatırladı ve yerin üzerinden bir rüzgâr geçirdi, sular alçaldı, enginin kaynakları ile göklerin pencereleri kapandı ve göklerden yağmurun ardı kesildi ve yüz elli gün bittikten sonra sular

1 Robert Cooper, the inquirer's Text-Book, *Being Substance of Thirteen Lectures on the Bibel,* Boston, London, 1846, s.213'te bütün dünyayı kaplayacak böyle bir Tufan'ın fizik kurallarına uymadığını, geminin o kadar yolcuyu, yiyecek içeceği taşıyamayacağını, tek ve kapalı pencere yüzünden canlıların havasızlıktan öleceğini, bunun Tanrı bildirisi değil uydurma olduğunu yazıyor.

azaldı ve gemi yedinci ayda ayın yedinci gününde "Ararat" dağları üzerine oturdu. Ve sular onuncu aya kadar gittikçe azaldı. Onuncu ayın birinde dağların başları göründü ve kırk gün bittikten sonra Nuh, geminin penceresini açtı ve kuzgunu gönderdi; kuzgun geri döndü. Güvercini gönderdi, o da konacak yer bulamadı geri döndü. Yedi gün sonra tekrar güvercin gönderdi ve o ağzında yeni koparılmış zeytin yaprağı ile geri döndü. Nuh, suların yeryüzünden eksilmiş olduklarını bildi ve diğer bir yedi gün daha bekledi. Ve altı yüz birinci yılında birinci ayda ayın birinde yeryüzünde sular kurudu ve ikinci ayda ayın on yedisinde yer kurudu. Ve Allah Nuh'a dedi: "Sen, karın, oğulların, oğullarının karıları, seninle beraber olan her beden sahibi, gerek kuşları, gerek sığırları gerekse yer üzerinde sürünenleri kendinle beraber çıkar ki, onlar yerde türesinler, semereli olup çoğalsınlar." Ve Nuh ile etrafındakiler gemiden çıktı ve o Rab'a bir mezbah yaptı. Her temiz hayvandan, her temiz kuştan üzerinde yakma kurbanları yaptı. Ve Allah hoş kokuyu kokladı ve yüreğinden dedi ki: Adamın yüzünden artık toprağı tekrar lanetlemeyeceğim; çünkü adamın yüreğinin tasavvuru gençliğinden beri kötüdür. Yerin bütün günlerinin devamınca ekme, biçme, soğuk-sıcak, yaz-kış, gündüz ve gece kesilmeyecektir.

Ve Allah Nuh'a, kendisiyle beraber olan oğullarına dedi ki: "Ahdimi sizinle sabit tutacağım ve yeryüzüne helak etmek için Tufan olmayacaktır. Ahdimin alameti şudur: Yayımı buluta koydum; yerin üzerine bulut getirdiğim zaman yay da bulutta görünecektir."

Görüldüğü gibi (*Tevrat'ta*) insanlar çoğalıp kötülük arttığı için Tufan oluyor. Nuh, peygamber olarak insanları tek tanrıya inandırmak için uğraşmıyor. Çünkü o zaman henüz tek tanrı düşüncesi yoktu.[2] O iyi bir insan olduğu için Tanrı ona Tufan olacağını ve ne yapması gerektiğini bildiriyor. Bu anlatıda bir hayli çelişki var. Birincisinde, gemiye dişi-erkek olmak üzere kuşlardan, sürüngenlerden alınması söyleniyor. Arkasından, temiz olmayanlardan (*ne demekse*) yedişer yedişer alması söyleniyor. İlk kırk gün kırk gece yağmur yağıyor, kabaran sular gemiyi alıp sürüklüyor. Kırkıncı gün yedişer gün ara ile geminin penceresinden kuzgunu, güvercini, tekrar güvercini gönderiyor Nuh. Gidenlerden biri bir zeytin dalı ile dönüyor. (*Zeytin ancak Akdeniz kıyılarında yetişir. Bu da İsraillilerin, Tufan'ı kendi ülkelerinde olmuş gibi algıladıklarını gösteriyor.*) Son gönderilen dönmüyor. Buna göre 61 günde gemiden çıkıyorlar. Daha sonra yağmurun yağması, suların taşması 150 gün sürüyor. Allah ancak Nuh'u hatırlıyor. Yağmuru dindirip suları alçaltıyor, gemi Ararat Dağı'na oturuyor. Daha sonra devam ediyor: Gemiye bindiklerinde Nuh altı yüz yaşında. Sular ancak 601. yılın birinci ayında yeryüzünden çekiliyor. Yani tam bir yıl sonra. Nuh aynı yılın ikinci ayında, ayın 17'sinde tekrar toprağı kuru görüyor ve ancak o zaman gemiden çıkıyor. Nuh, Tanrı'ya yakma kurbanı yapıyor. Bu güzel kokuyu duyan Tanrı bir daha böyle felaket getirmeyeceğine söz veriyor ve "Bulut üstüne gökkuşağı gelince bunu hatırlayacağım"[3] diyor.

Görüldüğü gibi, Tufan'ın bitmesi üç ayrı zaman dilimi içinde: ilkinde 61 gün, ikincisinde 150 gün, üçüncüsünde ise tam 13 ay ve 17 gün. Akıl alacak gibi değil. O kadar insan o kadar zaman ne yedi, ne içti, nasıl hava aldı? 40 gün bile çok uzun zaman. Bunun nedeni; ya ayrı kaynaklarda olan anlatılar birleştirilip bir araya getirilmiş olabilir veya Museviler tarafından ayrı zamanlarda ve ayrı kimseler tarafından yazılmış olabilir.

Tevrat'ta yazılı olan bu Tufan olayı daha sonra Museviler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında akıl almayacak şekilde efsaneleştirilmiş. Geminin içindeki hayvanlar ve insanlar arasındaki yaşam ile ilgili inanılmayacak öyküler uydurulmuş.[4]

2 Muazzez İlmiye *Çığ, İbrahim Peygamber/ Sumer Yazılarına ve Arkeolojik Buluntulara Göre*, 5. basım, Kaynak Yayınları, Şubat 2006. Bu kitaptaki çalışmaya göre İbrahim zamanında bile henüz tek tanrı fikri yoktu.

3 Bu hatırlama Bilgameş/Gilgameş Tufan efsanesinde felaketten sonra Doğum Tanrıçası Beletili'nin boncukları, ölen çocukları simgeleyen gerdanlığı gibi bunu unutmayacağını söylemesine paraleldir (bu kitapta bkz. s.34, dipnot 13).

4 Doç. Dr. Abdullah Aydemir, *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler* (Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1990) s.54'ten itibaren Nuh ve Tufan ile ilgili İslam kaynaklarında yazılanlar çok ilginç. Nuh'un gemiyi kaç yılda yaptığı, içine alınanlar hakkındaki yorumlar sanki o zamanlar bunları birileri yazmış gibi. Halbuki bu konuda tek kaynak *Tevrat*.

Kur'an'da Tufan

Kur'an'da bu olay çok yüzeysel yazılmış. Ankebut Suresi'ndeki çeşitli ayetlerin çoğu, Nuh'un kavmi ile olan inanç problemleri ile ilgili. "Tufan" kelimesi yalnız bir kere geçiyor. Tufan ile ilgili surelerde ayetler sırasıyla şöyledir:

> "Ant olsun ki, Nuh'u elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki, "Ey kavmim, Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka tanrınız yoktur. Doğrusu ben üzerinize gelecek azaptan korkuyorum.'" (A'râf Suresi, ayet 59)

> "Yine de onu yalanladılar. Biz hem onu hem de gemide onunla bulunanları kurtardık ve onları halifeler kıldık. Ayetlerimizi yalanlayanları da suda boğduk. Bak uyarılanların sonu nasıl oldu." (Yunus Suresi, ayet 73)

> "Nuh'a vahyolundu ki, artık kavminden iman etmiş olanlardan başkası sana inanmayacak. Öyle ise onların işlemekte oldukları günahlardan üzülme. Bizim gözlerimiz önünde bildirdiğimiz gibi gemiyi yap ve zulmedenler hakkında bana söyleme; çünkü onlar mutlaka boğulacaktır. Nuh gemiyi yaparken kavminden ileri gelenler *–her uğradıkça–* onunla alay ediyorlardı. Dedi ki: 'Eğer bizimle alay ediyorsanız, iyi bilin ki siz nasıl alay ettiyseniz biz de sizinle alay edeceğiz.' (...) Nihayet emrimiz gelip sular kaynayınca Nuh'a dedik ki: 'Her cinsten birer çifti ve aleyhinde hüküm verilmişler dışında, aileni ve iman edenleri gemiye yükle.' Pek az kimse onunla birlikte iman etmişti. Nuh dedi ki: 'Gemiye binin, onun yüzüp gitmesi de durması da Allah'ın izniyledir.' Gemi dağlar gibi dalgalar arasında olanlarla birlikte yüzüp gidiyordu. Nuh, gemiden uzakta bulunan oğluna 'Yavrucuğum bizimle beraber bin, kâfirlerle beraber olma' diye seslendi. Oğlu, 'Beni sudan koruyacak bir dağa sığınacağım' dedi. Nuh, 'Bugün Allah'tan başka koruyucu yoktur' dedi. Aralarına

> dalga girdi. Oğlu da boğulanlara karıştı. 'Ey yer, suyu yut, ey gök sen de suyu tut!' denildi. Su çekilip azaldı, iş bitti, gemi Cudi'ye oturdu. 'Haksızlık yapan millet, Allah'ın rahmetinden uzak olsun' denildi." (Hûd Suresi, ayet 36-44)

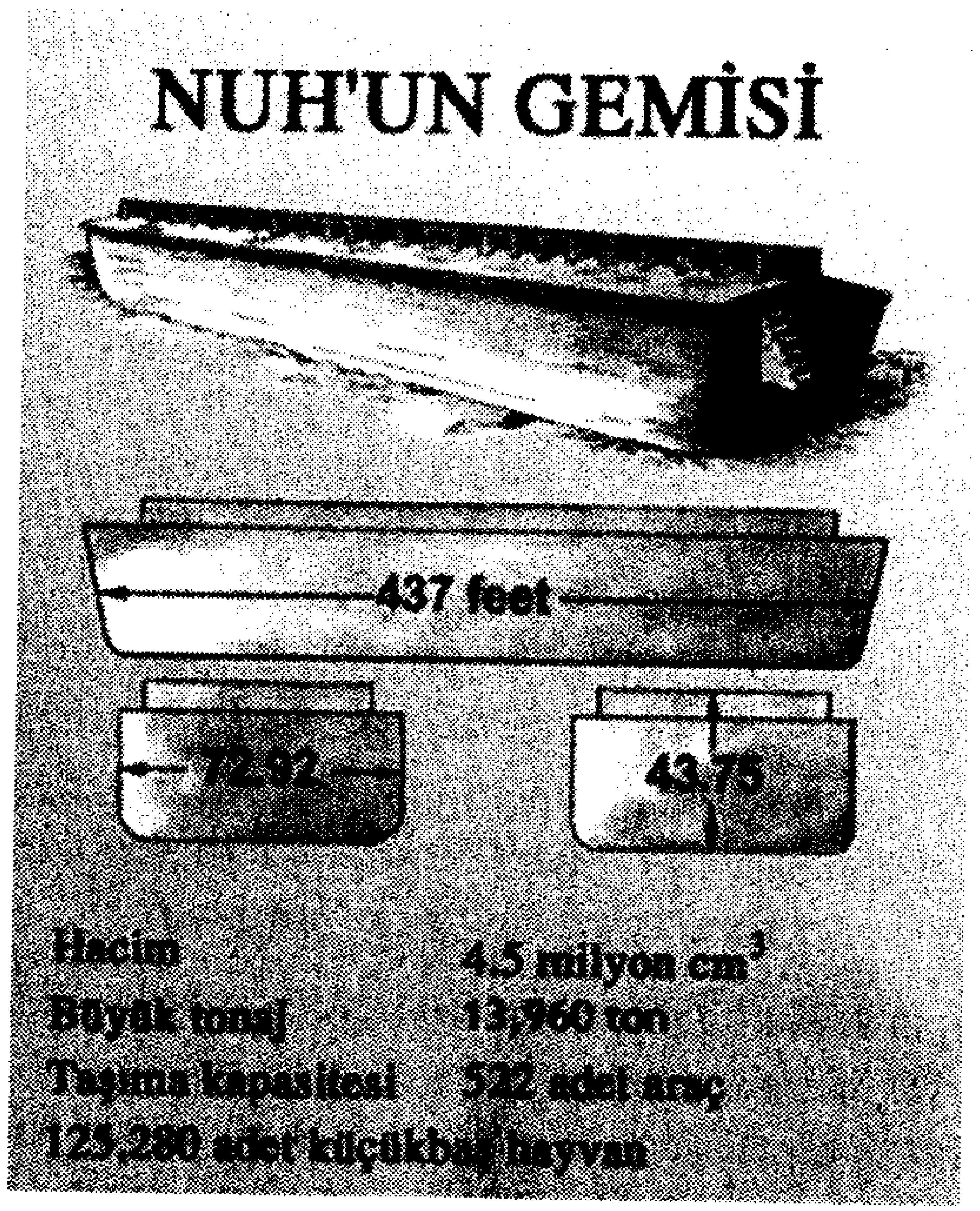
> "Nuh, 'Rabbim beni yalancı çıkartmalarına karşı bana yardım et!' dedi. Bunun üzerine ona şöyle vahyettik: 'Gözcülüğümüz altında ve bildirdiğimiz şekilde gemiyi yap, bizim emrimiz gelip sular kaynayınca her cinsten birer çifti, içlerinden daha önce kendisi aleyhinde hüküm verilmiş olanlar hakkında bana hiç yalvarma. Zira onlar kesinlikle boğulacaklardır.' Sen yanındakilerle o gemiye yerleştiğinde, 'Bizi zalimler topluluğundan kurtaran Allah'a hamd olsun' de ve de ki, 'Beni bereketli bir yere indir, sen konuklatanların en hayırlısısın!'" (Mü'minûn Suresi, ayet 26-29)

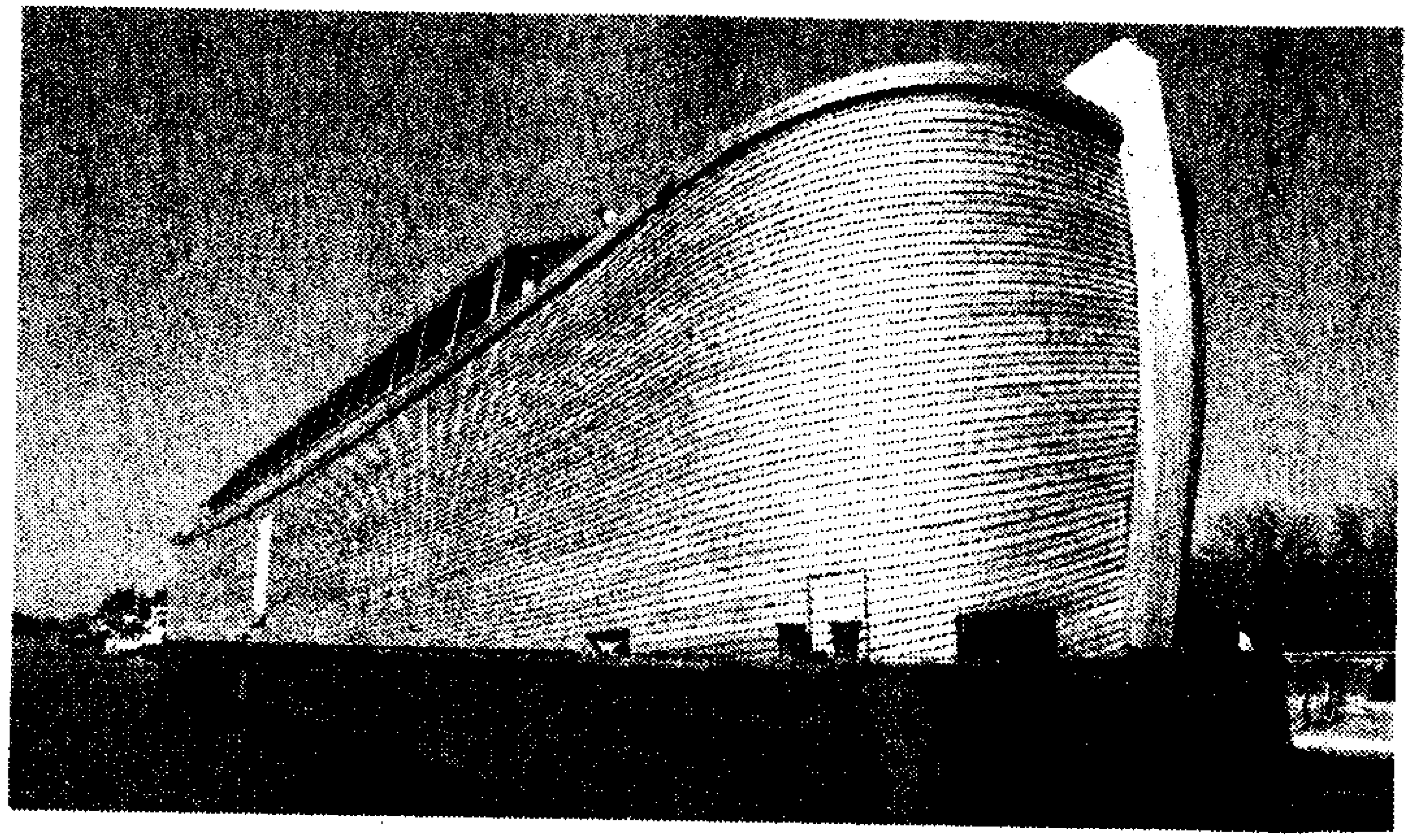
> "Nuh, 'Rabbim! Kulum beni yalanladı. Artık benimle onların arasında sen hükmünü ver, beni ve beraberimdeki inananları kurtar!' dedi. Bunun üzerine biz onu ve beraberindeki yüklü geminin içinde kurtardık, geri kalanları suda boğduk." (Şuarâ Suresi, ayet 117-120)

> "Ant olsun ki, biz Nuh'u kendi kavmine gönderdik de, o 950 yıl onların arasında kaldı. Sonunda onlar zulümlerini sürdürürken Tufan kendilerini yakalayıverdi. Ama biz Nuh'u ve gemide olanları kurtardık ve bunu âlemlere ibret kıldık." (Ankebût Suresi, ayet 14-15)

> "Bunlardan önce de Nuh kavmini helak etmiştik. Çünkü onlar da yoldan çıkmış bir kavimdiler." (Zâriyât Suresi, ayet 46)

> "Onlara bir delil de, soylarını dolu bir gemiye taşımamız ve kendileri için bunun gibi daha nice binerleri yaratmış olmamızdır. Dilesek onları da suda boğardık, ne kurtaran bulunur ne de kendileri kurtulabilirdi." (Yâsîn Suresi, ayet 41-43)

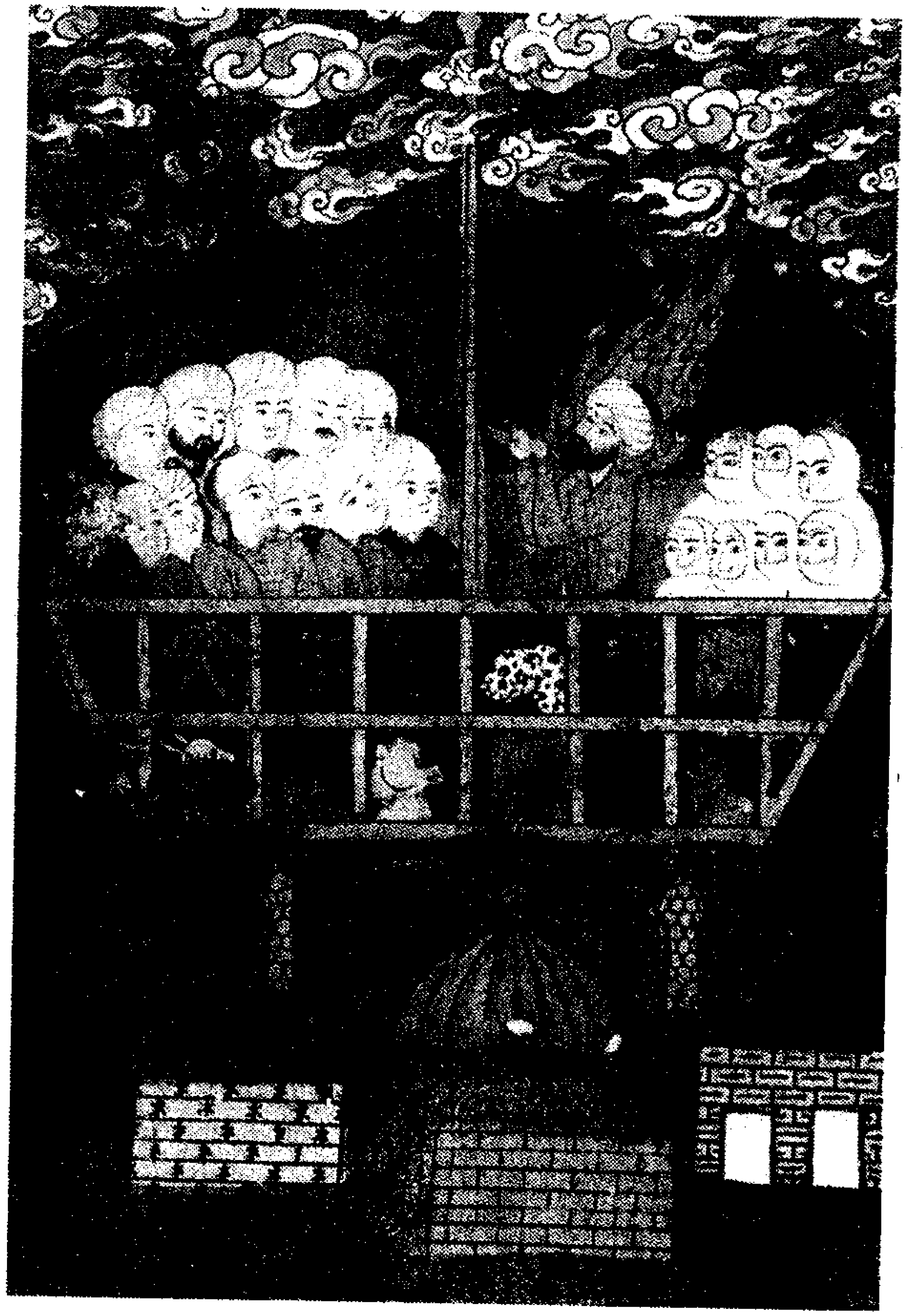
Hollanda'da yükselen deniz seviyesinden endişelenen Hollandalı Johan Huibers, Nuh'un gemisinin bir kopyasını yaptı.

Kur'an'da Tufan olayı, görüldüğü gibi, çeşitli sureler içine dağıtılmış olarak anlatılmış. Burada bütün amaç olayı anlatmak değil, Nuh'un insanları Allah'ın birliğine inandırma uğraşısını göstermek. Eğer inanmazlarsa, onlara da böyle bir felaket gelecek, diye uyarılmaları. Bu öyküden, 7 sure içinde 20 kadar ayette *–değişik şekillerde–* söz edilmiş. Bunlarda yalnız bir kez "Tufan" kelimesi geçiyor. Geminin nasıl yapılacağı, Tufan'ın ne kadar sürdüğü, nereleri kapladığı, gemiden nasıl çıktıkları, Nuh'un neden 950 yıl yaşadığı bildirilmemiş. *Tevrat*'ta Nuh'un üç oğlu birden gemiye giriyor. *Kur'an*'da bir oğlu inanmadığı için gemiye binmiyor ve boğuluyor. Bu da bir ders insanlara. Bir de Tufan'a inanmayıp hazırlıklı olmayanların yok oldukları yazılıyor. Halbuki Tufan yalnız Nuh'a bildirilmişti.

Tevrat ve *Kur'an*'da yazılan bu Tufan efsanesindeki Nuh ve gemisi, suda boğulanlar, İslam sanatçıları tarafından çeşitli minyatürlerle gösterildiği gibi, yazarları tarafından da Tufan olayı din kitaplarında yazılanlardan ayrı, kendi yorumlarıyla yazıya geçirilmiştir. Bunların en güzel örneklerini, Metin And'ın *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası* (Akbank Kültür Yayınları, 2008, 2. baskı) adlı kitabında buluyoruz.[5] Sayfa 107-115 arasında oldukça değişik bir Tufan efsanesi yazılı. Geminin ölçüleri bazı kaynaklara göre şöyle: Uzunluğu 300, eni 50, derinliği 30 arşın; başka bir kaynağa göre ise uzunluğu 1200, genişliği 600 arşınmış. Üç katlı geminin bir katı evcil ve yaban hayvanlarına, bir katı insanlara, üçüncü katı da kuşlara ayrılmış. Gemide hayvan dışkıları çoğalınca Tanrı Nuh'a filin kuyruğunu çekmesini söylemiş. Kuyruk çekilince biri erkek biri dişi iki domuz çıkarak dışkıları temizlemişler. Fareler çoğalınca aslanın iki gözü arasına vuruyor Nuh, o zaman da kediler var olup fareleri yiyorlar. Nuh, gemiye havanlardan ilkönce karıncayı en son eşeği alıyor; ama eşeğin kuyruğuna şeytan yapıştığı için bir türlü gemiye giremiyor. Nuh, şeytana: "Sen de gir" deyince o da giriyor

5 Bu kitabı bana tanıtan ve Nuh'un gemisi ile ilgili minyatürlerin kopyasını gönderen sayın Y. Mimar Tülay Taşçıoğlu'na sonsuz teşekkürler.

gemiye. Aşağıdaki minyatürde gemide şeytan gölge halinde gösterilmiş. Kuşkusuz, Batı kaynaklarında da bu konuya ait efsaneler, resimler bulunuyor; ama biz konumuzu dağıtmamak için onları kitabımıza almadık.

Nuh'un gemisinin kesiti (*Kısasü'l-Enbiya*, SK Hamidiye 980). (Kaynak: Metin And, *Minyatürlerle Osmanlı-İslâm Mitologyası*, s.113.)

MEZOPOTAMYA'DA TUFAN ÖYKÜLERİ

Yeni Babil Tufan Olayı

Mezopotamya'da Tufan öyküleri 2000 yıl içinde üç ayrı zamanda, ikisi Akadca biri Sumerce yazılmış olarak bulundu. İlk okunan Tufan efsanesi DÖ 700 yıllarına tarihlenen Asur Kralı Asurbanipal Kütüphanesi'nden çıkmıştı. Aslında o, 12 tablet üzerine yazılmış Bilgameş/Gilgameş Destanı'nın 11. tabletine eklenmiş bir öykü idi. Bilgameş/Gilgameş DÖ 2900'lerde yaşadığı tahmin edilen Uruk şehri kralı, kral listesine göre 126 yıl krallık yapmış. Onun annesi Tanrıça Ninsun, babası Uruk kralı olan Lugalbanda. Annesi tanrıça olduğu için onun da 1/3'ü tanrı, 2/3'ü insanmış. O, tanrılar tarafından akılla donatılmış; her şeyi bilen ve Tufan'dan önceki olayları bile anlatan bir kral. O, Uruk şehrine görkemli bir duvar yaptırıyor. Öyle ki, ona karşıdan bakılınca bakır kaplanmış gibi parlıyor. O işleri yaparken halkını kullanarak onları çok çalıştırıyor. İnsanlar evlerine gidemez oluyorlar. Onu biraz yavaşlatmak için tanrılar bir orman adamı olan Enkidu'yu yaratıyorlar. O bir mabet fahişesi tarafından insan gibi eğitildikten sonra Bilgameş/Gilgameş'e arkadaş oluyor. Bilgameş/Gilgameş, "İnsanlar ölüyor ben de öleceğim. Adım sanım yok olacak. Adımı yok etmemek için ülkeme yararlı işler yapmalıyım" diyor ve arkadaşı Enkidu ile büyük zorluklara ve tehlikelere göğüs gererek ülkesine kereste getirmeyi engelleyen ormandaki ejderhayı, zararlar verecek gök boğasını öldürüyorlar. Sonunda da Enkidu hastalanıp ölüyor. Buna çok üzülen Bilgameş/Gil-

gameş ölümsüzlüğü aramak için yollara düşüyor. Duyduğuna göre, ölümsüz olan bir tek kişi varmış ve o da Tufan'dan kurtulup tanrılar bahçesinde yaşayan Utnapiştim'miş. Bilgameş/Gilgameş onu bulmak için yola çıkıyor. Çok uzun ve serüvenlerle dolu bir yolculuktan sonra Maşu adlı iki tepeli bir dağa ulaşıyor.[1] Orada her gün güneşin doğuşunu ve batışını izleyen ve dağı bekleyen akrep adamlarla karşılaşıyor. Onlar onun nereye gitmek istediğini biliyorlar, ama yine de o gitmek istediği yeri, nedenini anlatıyor. Onlar da oraya gitmenin imkânsız olduğunu söylüyorlar. Bilgameş/Gilgameş dinlemiyor ve onlara dağın kapısını açıp onu bırakmalarını rica ediyor. Kapı açılıyor ve yoluna devam ediyor. Giderken birden öyle karanlık içine giriyor ki, ne önünü ne arkasını görebiliyor. Yine uzun bir yürüyüşten sonra yüzüne kuzey rüzgârı çarpıyor. Tekrar uzun bir yürüyüşten sonra güneşin ışıkları etrafı aydınlatıyor. Bu kez dallarında yakut, zümrüt, lacivert taşlarından (*lapis lazuli*) oluşan bir meyve bahçesine giriyor. Büyük bir şaşkınlıkla etrafına bakarken Güneş Tanrısı Şamaş ona seslenerek, "Aramaya gittiğin ölümsüzlüğü bulamayacaksın, bu istekten vazgeç!" diyor. Bilgameş/Gilgameş de ona, "Bu kadar yerleri dolaşıp geldikten sonra kendimi toprağa gömüp uyuyayım mı? Ölüler güneşi görmezler, bırak gözlerim güneşi görerek mutlu olsun" diyerek yürümesini sürdürüyor ve bir deniz veya büyük bir su kenarına ulaşıyor. Orada yarı tanrıça olan Siduri adlı bir kadın bir meyhane işletmektedir. O yarı tanrıça olduğundan Bilgameş/Gilgameş'in serüvenlerini bildiği için ona "Orman ejderhasını, gök boğasını öldüren sen ne arıyorsun buralarda?" diyor. Bilgameş/Gilgameş de ona, arkadaşı Enkidu'nun ölümü üzerine çok üzüldüğünü, ölümsüzlüğü bulmak için oralara geldiğini anlatıyor. Kadın ona, "Ölümsüzlüğü tanrılar kendilerine almışlar, onu vermezler sana. Sen elindeki yaşamın tadını çıkarma-

1 İran'da Elburuz Dağı'nın biri 5642, diğeri 5633 metre yüksekliğinde iki tepesi bulunuyor. Doç. Dr. Ufuk Tavkul, *Karaçay-Malkar Destanları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004, s.51, not 4.

ya bak, ye, iç, bol bol eğlen, gül" diyor. Bütün bunlara karşın Bilgameş/Gilgameş yine ondan kendisine yol göstermesi için yakarıyor. Kadın "Şimdiye kadar bu denizi Güneş Tanrısı Şamaş'tan başka aşan olmadı, burası ölüm denizidir, geçilmez. Yalnız karşıda gördüğün Utnapiştim'in kayıkçısı Urşanabi geçirebilir" diyor. Bilgameş/Gilgameş Urşanabi'ye yaklaşarak durumunu ve ne istediğini büyük bir üzüntü ile anlatıyor. Urşanabi bu ölüm denizini geçebilmesi için kürek olarak kullanmak üzere ormandan 30 metre uzunluğunda 120 ağaç kesip getirmesini söylüyor.[2] Bilgameş/Gilgameş söyleneni getiriyor, tekneye biniyorlar. Ölüm suyuna el değmemesi gerek. Bunun için kullanılan kürekleri atarak Utnapiştim'in bulunduğu yere geliyorlar. Kenarda onların gelişini merakla izleyen Utnapiştim'in yanına gelerek onu görmek için birçok ülkeleri, geniş denizleri geçtiğini, dağları aştığını, kırlarda yaşayan ayı, aslan, kaplan, geyik, dağ keçisi gibi yaban hayvanlarını öldürerek etlerini yediğini, postlarından giysi yaptığını, bir gün olsun tatlı bir uyku uyuyamadığını, o yüzden perişan bir halde kendisine ölümsüzlüğü nasıl bulduğunu ve kendisinin de onu nasıl elde edebileceğini sormaya geldiğini anlatıyor. Bunları duyan Utnapiştim de ona bu yorucu yolculuğu beyhude yere yaptığını, tanrıların meydana getirdiği büyük bir Tufan'dan hem insanların, hem hayvanların soyunu kurtardığı için tanrılar tarafından ölümsüzlüğün yalnız kendisine ve karısına verildiğini, o yüzden başkasının bunu elde etmesinin olanaksız olduğunu söylüyor. Arkasından bu büyük Tufan'ın nasıl olduğunu ve bu ölümsüzlüğü nasıl kazandığını anlatıyor.[3] Bunu çiviyazılı metnin çevirisinden okuyalım:

2 Bu ölüm suyu, Sayın Köksoy, *Yer Bilimlerinin Katkısıyla Nuh Tufan'ı ve Sümerlilerin Kökeni*, Yeni Avrasya Yayınları, 2003, s.91'de Karacadağ volkanizmasından gelen zehirli gazların zehirlediği Diyarbakır içdenizi veya gölleri olabilirmiş.

3 Muazzez İlmiye Çığ, *Gilgameş / Tarihte İlk Kral Kahraman;* Hartmut Schmökel, *Das Gigamesch-Epos*, Almanya, 1966; Maureen Gallery Kovacs, *The Epic of Gilgamesh*, California, 1989.

Utnapiştim Bilgameş / Gilgameş'e dedi ki:

Sana tanrıların bir sırrını söyleyeceğim;
Şuruppak bilinen bir şehir,
Fırat'ın sahilinde bulunuyor,
Vaktiyle orada tanrılar otururdu...
O zaman bey tanrılar,
bir Tufan yapmayı planladılar,
Babaları Anu,
Öneride bulunan kahraman Enlil,
Onların veziri Ninurta,
Kanalların denetleyicisi Ennugi,
Açık gözlü Ea birlikte yemin ettiler...

O sözlerini bir kamıştan eve söyledi:

"Ey kamış ev, kamış ev![4] Duvar, duvar!

Dinle ey kamış ev! Anla ey duvar!
Şuruppak'ın adamı, Ubartutu'nun oğlu,
Sahip olduklarını bırak, varlığını kurtar!
Malını terk et, yaşamını güvenli yap!
Gemiye bütün canlıları al!
Yapmak zorunda olduğun geminin
Ölçüleri tam olmalı!
Uzunluğu, genişliği aynı olmalı!
Çatısı düz olmalı!"

Bunları duydum ve beyim Ea'ya dedim ki:

"Ey beyim bana verdiğin emir
Bir onurdur benim için, yerine getireceğim.
Yalnız şehirlilere ne söyleyeceğim,
Halka ne diyeceğim?"

4 Kamış ev, çok eski çağlarda yapılan evlerden. Bu tür bir ev mühürle de gösterilmiş.

Bunun üzerine Ea ağzını açtı ve dedi ki:

"Onlara Enlil bana kızgın, onun için gideceğim,
O yüzden sizin şehrinizde daha fazla yaşayamayacağım,
Bir daha Enlil'in ülkesine ayak basmayacağım,
Bu yüzden Abzu'ya[5] ineceğim,
Ea'nın yanında yaşayacağım,
Sonra size bol yağmur getirecek,
Onunla birlikte kuşlar ve balıklar dolacak,
Ve siz bol mahsul alacaksınız...
Sabahleyin ekmekler yağdıracak,
Akşamleyin tahıl döktürecek."

Geminin yapılması:

"Ertesi gün sabah ışımaya başlayınca,
İnsanlar etrafımı sardı.
Çocuklar asfalt taşıyorlardı,
Güçlü erkekler gerekli olanları,
Beşinci gün geminin dış görünüşü tamamlandı.
Onun tabanı bir tarla gibi büyüktü,
Onun yan duvarları 10 kere 12 = 120 dirsek ölçüsü yüksekliğinde
Yan kenarları aynı ölçüde...[6]
Daha sonra içinin hazırlığını yaptım,
6 ara tavan koydum, böylece yedi kat oldu.
Onların içini 9 bölüme ayırdım,
İçini su geçmez hale getirdim,
Kürekleri hazırladım,

5 Tanrı Ea'nın evinin bulunduğu çok eski bir deniz.
6 Geminin tarifi Mezopotamya tekneleri gibi değil, bir küp gibi. Bu daha ziyade Mezopotamya'nın basamaklı kulesine, Ziggurat'a benziyor. Onun yedi kata kadar yüksekliği var ve tabanı dört köşe; yüksekliği ve uzunluğu aynı olan bir kule gibi düz olan tepesinin bir tapınak gibi kullanıldığı düşünülüyor.

gerekli olanların hepsini koydum,
3 kere 3600 sar[7] asfaltı asfalt fırınına boşalttım,
Sepet taşıyıcılar 3 kere 3600 sar bitkisel yağ getirdiler,
Bundan başka kullanmak için 3600 sar yağ,
2 kere 3600 sar teknecinin depo etmesi için,
Eti için öküz kestim
Gün be gün koyun kestim,
Çalışanlara yağ, bira ve şarabı nehir suyu gibi verdim.
Öyle ki, yeni yıl bayramı kutlaması gibi oldu.
Gemi güneş batarken tamamlandı,
Onu suya sokmak zordu.
Onu yukarıdan aşağı 2/3 suya girinceye kadar itmek gerekti,
Sahip olduklarımı kıyıya getirdim,
Ne kadar gümüşüm varsa doldurdum.
Ne kadar altınım varsa aldım,
Bütün canlıları koydum içine,
Akrabalarım hepsi girdiler tekneye,
Kırların hayvanlarını, yabanlarını ve sanatçıları aldım tekneye,
Sabahleyin size ekmek yağdıracağım,
Akşam yağmur gibi buğday,
Gemiye girip kapıyı kapatınız!

Havanın durumunu gözetledim,
Göğün görünüşü korkunçtu,
Gemiye girdim, kapısını kapadım,
Yardımcı olan gemici Puzuramurru'ya
Sarayımda neyim varsa bıraktım.

Ertesi sabah ilk ışıklarda,
Büyük bir kara bulut yükseldi,
Ufukda Adad[8] gürledi,

7 1 sar= 18 metre küp, 36 metrekare.
8 Adad: Fırtına ve Yağmur Tanrısı.

Karanlık aydınlığı sardı,
Ülke bir çanak gibi parçalandı.
Bütün gün güney rüzgârı esti,
Dağlar tepelerine kadar suya gömüldü,
İnsanlık ezici bir saldırıya uğramış gibi idi,
Kimse birbirini göremiyordu,
Gökten hiç insan görünmüyordu,
Tufan'dan tanrılar bile korktular,
Onlar Anu'nun göğüne kaçtılar,
Tanrılar köpekler gibi kıvrıldılar.

Tanrıça İştar çocuk doğuran kadın gibi acı ile kıvrandı,
Tanrıların beyçesi yüksek sesle yakındı:
'Eski günlerde olanlar çamura döndü,
Tanrılar toplantısında kötü konuştum,
Halkımın böyle bir felaket ile yok olmasını nasıl kabul ettim?
Önce insanlarımı doğurtup
Sonra balıklar gibi suya attık.'
Onunla tanrı Anunakiler[9] ağladılar,
Tanrılar inleyerek büzüldüler bir yere,
Dudakları kilitlenmişti korkudan.

Ülkede 6 gün 7 gece Tufan,
Fırtına, taşma sürdü,
Yedinci gün gelince Tufanı getiren
Korkunç güney fırtınası durdu...
Hemen deniz sakinleşti, Tufan sona erdi,
Bir pencere açtım, ışık geldi,
Bütün insanlar çamura dönmüştü,
Yer düz bir çatı gibi olmuştu,
Diz çöktüm ve ağladım...
Gözlerimden yaşlar dökülüyordu yüzüme,

9 Anunna/Ananaki: Yeryüzü ve yeraltı tanrıları.

Sonra kıyıya baktım: 12 çift saat uzakta kara vardı,
Numuş[10] Dağı'nda durdu gemi,
Numuş tuttu gemiyi,
Birinci günü, ikinci günü Numuş tuttu gemiyi,
Üçüncü, dördüncü günü geçti,
Numuş tuttu gemiyi,
Beşinci, altıncı günleri Numuş tuttu gemiyi,
Yedinci gün olunca
Bir güvercin gönderdim,
Güvercin hemen geri geldi...
Duracak yer bulamamıştı, o yüzden döndü geri,
Bunun üzerine bir kırlangıç gönderdim,
Oda geri döndü,
Konacak yer bulamamıştı...
Bir karga gönderdim. O yedi, içti, geri dönmedi.
Böylece içinde olanları dört yana saldım,
Kurban yaptım,
Ziggurat[11] Dağı'nın önünde tütsü kurbanı yaptım,
Tanrılar onun kokusunu aldılar,
Sinekler gibi hemen üşüştüler kurban kokusuna...

Beletili[12] gelince,
Anu'nın taktığı,
Lacivert taşından olan kolyeyi göstererek,
Siz buradaki tanrılar- bu kolye[13] gibi,

10 Bu dağı Nizir Dağı olarak algılamış bazı Asurologlar. Nizir'in Dicle'nin bir kolu olan küçük Zab yakınında 2500 metre yükseklikteki Pir-i Mukurun Dağı olabileceği söyleniyor. Hartmut Schmökel, *Das Gilgamesch-Epos*, s.102, not 1. Bir de Batı İran'da Urumiye Gölü'nün güneyinde yüksek bir dağ olduğu yazılıyor.
11 Ziggurat Dağı çok ilginç. Asya Tufan efsanesindeki geminin yanaştığı İthugurat, Kazıkurt adlarına benziyor.
12 Belet-ili doğum tanrıçası.
13 Bu kolye, Anatanrıça Beletili/Aruru'nun doğurttuğu çocukları simgeleyen lacivert taşlı buncuklardan yapılmış bir kolye. Bu *Tevrat*'taki Tufan efsanesi, sonunda Tanrı'nın bu Tufan'ı yapmama yemini olan "yay buluta" girince deyimine benziyor.

Bu günü asla unutmayacağım,
Her zaman hatırlayacağım.
Kurbana bütün tanrılar geldi,
Yalnız Enlil[14] gelmemişti...
Enlil gelince gemiyi gördü ve çok kızdı,
Büyük bir öfke ile İgigi tanrılarına:[15]
'Bu canlı yaratık nasıl kaçtı?
Bir adam yok olmaktan nasıl kurtuldu?'
Ninurta kahraman Enlil'e dedi ki:
'Böyle bir planı Ea'dan başka kim yapabilir ki?
Yalnız Ea'dır her şeyi bilen.'
Bunun üzerine Ea ağzını açtı,
Kahraman Enlil'e dedi ki:
'Ey kahraman! Sen tanrıların en bilgicisin,
Hiç düşünmeden böyle bir Tufanı nasıl yaptın?
Suçlu olanı cezalandıraydın,
Kabahati olanı cezalandıraydın,
İnsanlığa acımalıydın...
Bir Tufan yapacağına bir aslan getirip
İnsanları azaltabilirdin,
Tufan yapacağın yerde bir kurt getirip
İnsanları azaltabilirdin,
Bir Tufan yerine kıtlık getirir,
İnsanları azaltabilirdin,
Bir salgın hastalık getirip
İnsanları azaltabilirdin...
Ben büyük tanrıların sırlarını
Bir kimseye söylemedim,
Onun yerine bir rüya gördürdüm,

14 Enlil: Hava Tanrısı, tanrıların babası.
15 10 tane gök tanrısına verilen ad; daha sonraki çağda bunların sayısı 300 olmuş.

O bildirdi tanrıların sırlarını,
Ona bir öneri yarattım.'

Enlil dönüp gemiye gitti...
"Enlil elimi tutup çıkmamı söyledi,
Karımı tuttu, yanıma diz çöktürdü,
Bizim alınlarımıza dokundu ve
Şu sözlerle bizi kutsadı:
'Utnapiştim[16] bugüne kadar bir insandı,
Bundan sonra Utnapiştim ve karısı,
Biz tanrılara benzeyecek ve
Uzakta bir akan suyun ağzında oturacaklar.'
Böyle beni aldı ve uzaktaki bir suyun ağzına koydu."

Bu Bilgameş/Gilgameş Destanı'ndaki Tufan olayında tanrıların neden Tufan yapmaya kalktıkları belli değil. Anlatılanı toparlayacak olursak: Şuruppak kentinden Gök Tanrısı baba An, Hava Tanrısı Kral Enlil, valileri Ninurta ve ustabaşıları Ennugi başta olmak üzere bütün tanrılar toplanıyor ve orada bir Tufan yapmaya karar veriyorlar. Bunu dinleyen, insanların yardımcısı Bilgelik Tanrısı Enki/Ea hemen Utnapiştim adlı birine duvardan şöyle söylüyor: "Şuruppak Kralı Ubartutu'nun oğlu Utnapiştim kalk, hemen evini malını mülkünü sat, elinden çıkar; bir gemi yap, bu geminin her kenarı eşit, eni boyu da bir olsun. İçine de tüm canlı türlerinden birer tane al" diyor. Utnapiştim tanrıya, bunları hazırlarken halkına ne diyeceğini soruyor. O da, Tanrı Enlil'in artık onu bu topraklarda istemediğini, o yüzden Apsu'ya gideceğini ve Tanrı Ea'nın yanında kalacağını söylemesini öneriyor. Ayrıca, kalan insanlara bolluk gelecekmiş. Böylece Utnapiştim gemi için hazırlıklara başlıyor. Halk büyük bir gayretle keresteleri, asfaltları, geminin yapılmasına ne gerek varsa onları taşıyor. Gemi yapılırken yüzeyi 3600, bordası 60

16 Utnapiştim'in anlamı: Yaşamı buldu.

metre olarak hesaplanıyor. Bu işler arasında işçileri doyurmak için öküzler, koyunlar kesiliyor. İçmek için nehirlerdeki su kadar şarap ve bira dağıtılıyor. Kısa bir sürede gemi tamamlanıp bir bayram şenliği halinde suya indiriliyor. Utnapiştim ne kadar parası, altını, gümüşü varsa hepsini, ailesini ve irili ufaklı evcil hayvanları teknenin içine alıyor. Ambar deliğini güzelce tıkıyor ve deliğini kapatıyor. Gemiye girerken onu yapan usta Puzur-Ammurru'ya bütün sarayını ve içindekileri kendisine bıraktığını söylüyor. Birdenbire yağmur bütün şiddetiyle başlıyor, fırtınadan göz gözü görmüyor. Yerlerden de sular fışkırıyor, şimşekler çakıyor. Bu durumdan tanrılar bile korkmaya başlıyorlar; öyle ki, köpekler gibi kıvrılıp oturuyorlar.

Doğum Tanrıçası, doğuran bir kadın gibi çığlık atarken tanrılar meclisinde bu kararı nasıl onayladığına kızıyor ve "Ben insanları balıklar gibi denizleri doldurtmak için mi meydana getirdim" diye kendine kızıyor. Tanrıların hepsi korku ve üzüntü içine giriyorlar. Böylece 6 gün 6 gece boyunca Tufan yeryüzünü yok ediyor. 7. gün yağmur duruyor. Kilden yaratılan insanlar yine kile dönüşüyor. Utnapiştim hava deliğini açıyor ve karşıda bir dağ görüyor: Nezir/Numuş Dağı. Orada gemi karaya oturuyor.[17] Bu dağ onu 7 gün tutuyor. 7. gün Utnapiştim güvercin gönderiyor, o konacak yer bulamayıp geri dönüyor. Ardından kırlangıcı salıveriyor. O da geri geliyor. Son gönderdiği karga dönmeyince suların çekildiğine karar veriyor ve karaya çıkıyor. Utnapiştim, içlerinde çeşitli yiyecekler dolu tören küpünü ortaya koyuyor. Burada, Ziggurat Dağı'na kurban yapılması çok ilginç. Orta Asya'daki Tufan efsanesinde yanaşılan dağ İthugurat, Kazıkurt adlarına benziyor. Güzel kokulu tütsüler yapıyor, kurbanlar kesiyor. Tanrılar bu güzel kokuları duyunca sinekler gibi

17 Maureen Gallery Kovacs, *The Epic of Gilgamesh* adlı kitabının 101. sayfasında geminin Numuş Dağı'na yanaşarak bu dağın onu tuttuğu ve sayfa 102'de de Utnapiştim'in gemiden çıkarak Ziggurat Dağı'na tütsü kurbanı yaptığı yazılı. Buradaki Ziggurat Dağı, daha sonra göreceğimiz gibi Asya'daki İthugurat, Kazıkurt dağlarını hatırlatıyor.

üşüşüyorlar. Tanrıça İnanna bunları hiç unutmayacağını, uğursuz günleri hep hatırlayacağını söylüyor. Doğum Tanrıçası Beletili de, "ölen çocukları simgeleyen boynumdaki lapis lazuli (*lacivert taşı*) gerdanlık gibi, bu olayı unutmayacağım" diyor.[18] En son da Tufan'ın yapılmasını ortaya atan Enlil geliyor. Gemiyi görünce çok kızıyor. Bir tek kişinin bile sağ kalmaması gerekirken ne yazık ki biri kurtarmış bazı canlıları, diyor. Diğer tanrılar ona böyle bir karar verdikleri için söyleniyorlar. Tanrı Ea/Enki: "Suçlu olanı cezalandırmalıydın. Suçsuzları nasıl böyle yok edebilirsin. Tufan yerine aslanları, kurtları salsaydın aralarına. Salgın hastalık salsaydın aralarına" diyor. O zaman Tanrı Enlil gemiye geliyor. Utnapiştim'i kutsayarak, "Şu ana kadar sen bir insandın, bundan sonra biz tanrılar gibi ölümsüz olarak karınla birlikte nehirlerin denize döküldüğü uzak bir yerde yaşayacaksın" diyor.

18 Bu deyim, *Tevrat*'ta Tufan olayından sonra Tanrı'nın bulut üzerine gökkuşağı gelince bu olayı hatırlayıp bir daha böyle bir felaket yapmayacağını söylemesine paraleldir.

ESKİ BABİL TUFAN EFSANESİ: ATRAHASİS

DÖ 1700'lerde Akadca yazılan Tufan efsanesinin baş kısmı "Tanrılar insanlar gibi iken" diye başlıyor. Tanrılar pek çok kanallar açıyorlar, Dicle Nehri'nin kıyısını temizliyorlar, evler yapıyorlar. (*Sumer inanışına göre, tanrılar bütün şehirleri hazırlayıp insanlara vermişlerdir.*) İşleri çok ağır. Bu yüzden gidip baştanrıları, danışman Enlil babaya gözyaşlarıyla sıkıntılarını anlatıyorlar. Gök Tanrısı Anu, "Ne oluyor, şikâyetiniz nedir?" diye soruyor. Ona karşılık Bilgelik Tanrısı Ea, tanrı arkadaşlarına, "Görmüyor musunuz, onların işleri ağır. Bunlara bir çözüm bulmalısınız" diyor. Dölyatağı Tanrıçası Beletili de "Ölümlüleri yaratalım da bunların işlerine yardımcı olsunlar" diyor. Bilgin tanrıça Ebe Mami de ona, "Sen Dölyatağı Tanrıçasısın, ölümlüyü yarat! Boyunduruğu o taşısın" diyor. O da tanrılara şu öneride bulunuyor: "Ayın yedisi ve on beşinde herkes temizlenecek, sonra bir tanrı kesilecek, onun kanıyla kil karıştırılacak, ondan insan olacak." Bütün tanrılar bunu kabul ediyor. Ayın yedisi ve on beşinde yıkanıyorlar. Bir toplantı yapıyorlar. Bu toplantıda bir tanrıyı kesiyorlar. Tanrıça Nintu onun kanıyla çamuru karıştırıyor. Bu çamura insan şeklini veriyorlar. Bütün tanrılar onun üzerine tükürüklerini atıyor. Böylece ilk insan oluyor.

Bu bölüme ait satırları metinden yazalım:

Enki ağzını açtı
Ve yüce tanrılara dedi ki:
Ayın yedisinde ve on beşinde
Temizlenmek için yıkanmayı başlatıyorum...
Bir tanrı kurban edilsin!
Böylece tanrılar onda yıkanıp arınacak,
Onun eti ve kanıyla
Nintu kili karıştıracak,
Böylece tanrı insan karışacak,
Birlikte yoğrulacak,
Geri kalan zamanda büyük davulu duyacağız!
O tanrının etinde bir ruh vardır,
Onun işaretleri yaşayanlarda çıkacaktı,
Böylece bu ruhun varlığı unutulmayacaktır.[1]

Bu bölümün buraya alınmasının nedeni var. O da tanrı kanı ile çamurun karıştırılarak insan şekli verilmesi ve insan olması. Bu insanda, tanrı ile karıştırıldığı için tanrının ruhu var. Metne göre, o tanrı ruhu insanlıkla birlikte unutulmayacak. Bunu yaparken davul çalınıyor. Türklerde Şamanlar, davul çalarak insanlar ile ruhlar arasında bir bağ kurduklarına inanıyorlar. Buradaki düşünce de hemen hemen aynı. Kramer, bunun hakkında şöyle yazıyor: "Tanrıların davulu duyacakları yolundaki tuhaf ifade bir bakıma insanın kozmoztaki rolünü mü simgeler? Kuşkusuz çoğu tapınma eyleminin bir parçası olan davul çalma, insanla tanrılar arasındaki ilişkiyi temsil edebilir. İnsanların evrende oynadığı rol, tanrıları hoşnut kılabilmektir. Davul ile tanrının etindeki ruh canlılarda onun işareti olarak bilinecek veya ilan edilecektir." Bu anlatış da Şamanlığa çok yakındır. Bu da Şamanlığın Sumer'e kadar gittiğini ve onların Türklerle bağlantısını gösteriyor. Toprağın tanrı kanıyla karışıp insan olup canlanmasını, Anadolu'da toprağın bereketini anlatan "kan düşse, can çıkar" sözünde buluyoruz.[2]

1 S.N. Kramer, *Sumerlerin Kurnaz Tanrısı: Enki*, çeviren Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınevi, Kasım 2000, s.276.

Bundan sonra Dölyatağı Tanrıçası Nintu on dört parça çamur alıyor. Yedisini sağ, yedisini sol tarafına koyuyor ve bunlardan yedi erkek ve yedi kadın yaratıyor. Bunların evlenmesiyle çocuklar olmaya başlıyor. İnsanların yaratılmasıyla tanrılar işten kurtuluyorlar. Aradan altı yüzyıl geçiyor. Ülke genişliyor, insanlar çoğalıyor. Her taraf, boğaların bağırması gibi seslerle doluyor. Tanrılar bu gürültüden çok huzursuz oluyor, geceleri uyuyamıyorlar. İnsanların çoğalmasından rahatsız oldukları için, insanlar arasında "şuruppu" hastalığını yayıyorlar. Kulakları tanrıların seslerine açık olan Atrahasis adlı biri, tanrılara, "Bize ne kadar zaman böyle ıstırap çektireceksiniz?" diye sesleniyor. Bunun üzerine Tanrı Ea'nın önerisiyle Hastalık Tanrısı'na pişmiş ekmek ve un takdim ederek şuruppu hastalığını ortadan kaldırtıyorlar.

Altı yüzyıl daha geçiyor aradan... Yine insanlar çoğalıp gürültü yapmaya başlıyorlar. Onlardan kurtulmak için Yağmur Tanrısı yağmur getirmiyor. Büyük bir kuraklık oluyor. İnsanlar bu yüzden ölmeye başlıyorlar... Yine Tanrı Ea'nın yardımıyla Rüzgâr ve Yağmur Tanrısı Adad'a bir mabet yapıp ekmek ve un kurbanı veriyorlar. Böylece kuraklık bitiyor. Kıtlıkta insanlar öyle oluyor ki, kız annesine anne kızına kapı açmıyor. Ev halkı birbirini yiyor. Ölmeyen ancak birkaç kimse kalıyor. En az altı yüzyıl daha geçiyor... Yine insanlar çoğalıyor ve sesleri yükseliyor, tanrılar bundan rahatsız olmaya başlıyorlar. Bunun üzerine Hastalık Tanrısı Namtar, insanlar arasına çeşitli hastalıklar sokuyor ve onları kırıp geçiriyor. Ea, Atrahasis'e bunları önlemek için önerilerini söylüyor.

2 Bu deyimi bana Sayın İlhan Gülek yazdı. Toprağın verimli olması için kadınlar aylık kanlarını ilk toprağa akıtırlarmış. Uygur Türklerinden olan yardımcım Ayşe Baytekin de özellikle kızların ilk ay halindeki kanının, bereketli olması istenilen yere akıttırıldığının bir gelenek olduğunu anlattı.

Yine yıllar geçiyor, insanlar çoğalıyor. Başta Tanrı Enlil olmak üzere bütün tanrılar bu gürültüden şikâyet ediyorlar. Bunun üzerine bu gürültücü insanları bir Tufan'la yok etmeyi planlıyorlar. Bunu hemen insanların dostu olan Bilgelik Tanrısı Ea/Enki, bir duvar arkasından Atrahasis'e bildiriyor: "Kendine bir tekne yapmalısın, yaşayanları kurtar. Tekne alt ve üst katlı, teknenin damı Apsu gibi içeriye güneş girmeyecek şekilde olsun. Takımları güçlü, asfaltı güçlü olsun." Atrahasis, bu haberi alınca yaşlıları topluyor; onlara tanrıların kendisini istemediğini, halbuki onlara hep saygılı olduğunu, Tanrı Enki'nin ona, orada kalamayacağını, Apsu'ya gitmesinin gerekli olduğunu söylediğini anlatıyor. Bunun üzerine tekne yapılmaya başlanıyor. Marangoz keserini, kamış işçileri aletlerini, çocuklar asfaltı taşıyorlar. Tahtalar, kamışlar, asfaltlar toplanıyor. İşçiler bol bol yiyor, içiyor ve bir dakika boş durmuyorlar. Atrahasis, başlarına geleceklerden haberleri olmadığı için onlara çok üzülüyor. Bulutların toplandığını, havanın yavaş yavaş bozulduğunu gören Atrahasis, alacaklarını alarak gemiye giriyor. Geminin kapısını ziftle kapıyor. Arkasından yağmur boşalıyor. Kimse birbirini göremiyor, ne olduğunu anlayamıyor. Tufan bir boğa gibi uğulduyor, rüzgâr bir yaban eşeği gibi bağırıyor, her taraf kapkaranlık oluyor, göz gözü görmüyor. Tanrılar bile bu felakete şaşıp kalıyor ve ondan korkuyorlar. Tanrıça Nintu, yarattığı bu insanların yok oluşu karşısında acı gözyaşları döküyor. Tufan yedi gün, yedi gece sürüyor.

Bundan sonra geminin nasıl karaya yanaştığını, gemiden nasıl çıkıldığını anlatan yerler kırık. Kalan bazı işaretlere göre Atrahasis, gemiden çıkınca tanrılara kurbanlar yapıyor, tütsüler yakıyor. Tanrılar ona sinekler gibi toplanıyor. Bir taraftan da tek kişi kurtulmasın, dedikleri bu felaketten bu adam nasıl kurtuldu, diye şaşırıyorlar ve Atrahasis'e Enki'nin haber vermiş olduğunu düşünüyorlar. Yeniden böyle bir felaket yapmamaları için Doğum Tanrıçası'nın doğumu kontrol etmesini istiyorlar. Çok kırık olan bu metinden okunabilen yerlere bir göz atalım:

Tanrılar insanlığı yok etmeye karar verdiler.[3]
Enlil insanlar için şeytanca bir şey tasarladı.

...... Bir miktar kırık satırdan sonra:
Atrahasis[4] efendisine diyor ki:
"Bana rüyamın anlamını bildir!
Bildir bana onun ne olduğunu!"
Enki konuştu:
"Sen yatak odanda iken, seni gözlediğimi mi söylemek istiyorsun?
Sana söyleyeceklerime dikkat et!"
"Duvar dinle beni,
Kamış duvar sözümü dinle!
Evi bırak, bir tekne yap!
Mallarını koru, hayatını kurtar!
Yapacağın tekne...

...... Bir miktar kırıktan sonra:
Onun tavanı deniz derinliği gibi olsun,
Öyle ki, güneş girmesin içine.
Takımları sağlam olsun!
Zift sağlam olmalı, onu güçlü yap!
Sonra senin üzerine sağanak yağdıracağım.
Kuşlardan rüzgâr, balıklardan sel olacak."
O su saatini açtı, içini doldurdu. (*Su saati kullanıldığını gösteriyor. Bir doldurma bizim iki saatimize denk?*)
Atrahasis bu emri aldı,
O yaşlıları kapıya topladı,
"Benim tanrım sizin tanrınızla uyuşamıyor,
Enki ve Enlil birbiriyle devamlı kavgalılar,
Beni ülkeden atıyorlar.

3 Bütün metnin alındığı yer: Benjamin R. Foster, *From Distant Days, Myths, Tales,and Poetry of Ancient Mezopotamia*, 1995, s.71.
4 Atrahasis: Çok geniş bilgisi olan (Bilgameş/Gilgameş de aynı anlamda).

Enki'ye daima saygılı olduğumdan
Bunu o söyledi:
Enlil'in toprağına asla ayağımı basmayacağım.
Ben tanrım Enki ile yaşayacağım,
Bana o söyledi."

...... okunamayan satırlardan sonra:
Yaşlılar, marangozlar baltayı taşıdılar,
Kamış işçileri kamışları getirdiler,
Zengin adam zift getirdi,
Fakir adam gereklileri getirdi.

...... kırık olan bu kısımda, iş yapanlara verdikleri yazılıyor olmalı.

Biri yer, biri içerken,
İçeri girip çıkıyor, bir türlü oturamıyor,
Kalbi kırık, içi yaralı,
Havanın görünüşü değişiyor,
Bulutlarda Adad gürlemeye başladı,
Tanrılar gürültüyü duydular,
Kapısını kapamak için zifti getirdi,
Bu arda kapısını sürgüledi,
Adad bulutlar arasından görülmüyor,
Korkunç rüzgâr yükseliyor,
Bağlı ipi çözdü...

...... kırık yerden sonra:
Tufan geldi,
Onun gücü insanların üstüne bir savaş gibi geldi,
Kimse kimseyi göremedi,
Bu felâkette kimse kimseyi tanımadı,
Tufan bir boğa gibi saldırdı,
Rüzgâr bir baykuşun uğuldaması gibi idi,

Koyu karanlık kapladı ortalığı,
Güneş yok olmuştu.

...... kırık yer.
Yüce hanım Nintu,
Üzüntü ile kıvranırken dudaklarını ısırıyordu...
Büyük tanrılar Anunaki'ler,
Aç ve susuz oturuyorlardı...
Tanrıça ağlayarak gördü onları,
Tanrıların ebesi bilgin Mami:
"Gün karanlık olarak büyüsün,
Gün karanlığa dönsün!
Tanrılar meclisinde,
Nasıl onlarla birlikte bu kırıma karar verdim?!
Enlil o kadar güçlü müydü ki, beni buna zorladı?
Meydana getirdiklerime yardım edemedim,
Onlar sinekler gibi öldü.
Bana gelince: nasıl bu acının içine düştüm, sessiz kaldım?
Yaşamak için gerekliler bulunan bir ev gibi,
Göğe mi çıkayım?
Tanrı oğulları, emirleri tutanlar nereye gitti?
Baş karar veren Anu nereye gitti?
Akılsızca Tufan'ı getiren,
Halkı aşağılayan, halka felaket veren?"

...... kırık yerler...

Nintu inleyerek:
"Yusufçukların yaptığı yol gibi denizi doldurdular (*insan cesetleri*),
Tekneler gibi köşelere girdiler,
Tekneler gibi suyun kıyılarını kapladılar,
Onları gördüm, ağladım.
Onlar için ağıt yaptım,

Hislerimi tutamayarak ağladım."
Nintu duygularını göstererek ağladı,
Tanrılar onunla ülke için ağladılar,
Koyunlar gibi dere yatağını doldurdular (*tanrılar*),
Susuzluktan dudakları kurumuştu (*tanrıların*),
Açlıktan kıvranıyorlardı,
7 gün 7 gece Tufan sürdü.

...... kırık olan bu yerde Tufan'ın bittiği ve Atrahasis'in tanrılara kurbanlar sunduğu yazılı olacak...
Tanrılar kokuyu fark ettiler,
Kurbanın etrafına sinekler gibi üşüştüler,
Kurbanı yedikten sonra,
Nintu azarlamak için ayağa kalktı:
"Bu kararı veren Anu nerede?
Enlil kurban kokusunu duymadı mı?
Mantıksız olarak Tufan'ı getiren,
Halka bu kötü felaketi getiren,
Aydınlık yüzleri kedere döndüren?"

......
"Boynumdaki mücevher gibi (*bunu söyleyen doğum tanrıçası Nintu*),
Onu her gün sonsuza kadar hatırlayayım!"
Kahraman Enlil tekneyi gördü,
İgigi tanrılarına kızgınlıkla bakarak:
"Bütün büyük Anuna tanrıları,
Bir yemin yapmıştı.
Bu felaketten bir adam nasıl kurtuldu?"
Anu konuşmaya başladı:
Kahraman Enlil'e dedi ki:
"Bunu Ea/Enki'den başka kim yapabilir?
Kararı o açıkladı."

Enki konuştu, büyük tanrılara dedi ki:
"Gerçekten onun sizin için yaptım,
Ben yaşamın korunmasından sorumluyum."

...... tekrar büyük bir okunamayan yerden sonra:
Enlil konuştu:
Önder Ea/Enki'ya dedi ki:
"Gel! Çağırın doğum tanrıçası Nintu'yu,
Sizler toplantı da yok muydunuz?"
Enki konuştu:
Ve doğum tanrıçası, Nintu'ya dedi ki:
"Sen doğum tanrıçası, kaderleri veren,
Bütün insanlara ölümü sen getirdin!"

...... yine bir miktar kırıktan sonra:
"Bundan sora halk arasında üç kadın olsun!
Halk arasında doğuran, doğurmayan kadın olsun!
Halk arasında dişi cin olsun!
O doğuran kadının kucağında bebeğini kaçırsın!
Yüksek rahibe ve rahibeliği meydana getirsin!
Onlara yasak olsun ve çocuk doğumu bitsin!"

...... yine bir kırık yerden sonra:

"Nasıl bir Tufan yaptık?!
Fakat bir adam kurtuldu bu felaketten.
Sen, danışmanısın,
Senin emrinle insanlar kurtuldu,
İgigiler seni öven bu şarkıyı işitsin,
Senin büyüklüğünü birbirlerine anlatsınlar,
Tufanı bütün halka şarkı ile söyleyeceğim,
Dinleyin!!!"[5]

5 Benjamin R. Foster, *age*, s.52-77.

Tabletin sonunda yazılanlar:
Üçüncü tablet:
Tanrılar insan gibiyken
390 satır

Bütün metin 1245 satır
Genç yazıcı Nur Aya'nın eli, ay adı: Ayyar: Babil kralı Amm.saduqa (DÖ 1646-1626)[6]

Görüldüğü gibi metnin Tufan ile ilgili olan kısmı çok kırıklı. Yine de tanrıların çoğalan insanlardan kurtulmak için bir Tufan yapmaya karar verdikleri, bu kararın Bilgelik Tanrısı tarafından Atrahasis adlı birine bildirildiğini, Tufan'ın 7 gün ve 7 gece sürdüğünü, Tufan'ın şiddetinden tanrıların bile korktuğunu anlıyoruz. Ama geminin nereye yanaştığı, gemiden nasıl çıktıkları, Atrahasis'e ölümsüzlük mü verildiği ve nereye yerleştirildiği anlaşılmıyor. Metnin son kısmı ilginç... İnsanların yeniden çoğalmalarını önlemek için Hava Tanrısı Enlil, Doğum Tanrıçası Nintu'ya bir öneri veriyor: Halk içinde üç cins kadın olacak. Bunlardan biri doğuran, diğeri doğurmayan; yani kısır kadın. Üçüncüsü de doğuran kadın fazla doğurmaya başladı mı çocuğunu kucağından kaçıracak; yani öldürecek olan dişi bir cin. Bunlardan başka, doğurması yasak olan yüksek düzeyde ve normal düzeyde rahibeler meydana getirecek. Böylece insanlar çoğalmayacak. Bundan 4000 yıl önce nüfus kontrolü!

Rahibeler tanrının gelini sayıldığından onlardan doğan çocuk, tanrının çocuğu sayılıyor. Sumerliler bir tanrı çocuğu istemiyor. İsa'nın tanrı çocuğu sayılması da Sumer inanışından.[7]

6 Bu metnin çevrisinin bulunduğu diğer yer: W.G. Lambert and A.R. Millard, *Atra-hasis, The Babilonian Story of the Flood* (Oxford: Clarendom1969). Bu metin Eski Babil zamanında Sippar'da yazılmış. Orta Babil, Yeni Asur, Yeni Geç Babil devirlerinde kopyaları yapılmış.

7 Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, s.31.

Sumer'de Tufan olayı canlandırılıyor (resimleyen: Nazan Erkmen).

SUMER TUFAN EFSANESİ

Şimdi, bundan önce okuduğumuz Akad dilinde ve iki ayrı zamanda yazılmış Tufan efsanelerine kaynaklık ettiği kabul edilen Sumer dilindeki Tufan efsanesine geldik. Onu 1914 yılında Arno Poebel, Philadelphia Üniversite Müzesi'nin Nippur koleksiyonu arasında üç tablet parçası üzerine yazılmış olarak buldu. Kopyalarını ve çevirisini yaparak yayımladı. Fakat bu parçalar, konunun yazıldığı tabletin alt kısmının üçte biri kadardı. Ne yazık ki, o tarihten beri hiçbir müzede diğer parçaları ortaya çıkmadı. Tabletin kırık olan baş kısmının 37 satır kadar olduğu tahmin ediliyor. Bu yüzden metnin nasıl başladığı bilinmiyor. Yazıların bulunduğu kısım da çok bozuk. Okunabilen yerlere göre bir tanrı diğer bir tanrıya, insanları yok olmaktan kurtarmak istediğini, buna karşılık onların da tanrılara şehirler ve evler yapabileceklerini anlatıyor. Yine kırık bir yerden sonra insanların, hayvanların, bitkilerin yaradılışından söz ediliyor:

"insanlarım, onların yok olmasını .....-yeceğim,[1]
Nintu'ya geri vereceğim....benim yaratıklarımı
Halkı, kendi yerlerine geri döndüreceğim
Şehirlerde tanrısal kurallara göre, yerleri yapacaklar.
Kararlarımızın yerini temiz yere inşa edecekler."

Ateş söndürücü temiz suya yol verdi.
Ayinleri yürüttü, tanrısal kuralı yüceltti,
Yer yüzünde o .... koydu ..... oraya.

1 Noktalı yerler kırık olup tamamlanamayan yerleri gösteriyor.

An, Enlil, Enki ve Ninhursag
Karabaşlı halka vücut verdikten sonra,
Bitkiler topraktan fışkırdılar.
Ovanın hayvanları, dört ayaklılar (yaratıklar) sanatkârca meydana getirildiler.

Tekrar 37 satır kadar bir kırıktan sonra krallığın gökten indirildiğini ve beş şehrin kurulduğunu öğreniyoruz:

Krallık gökten indirildikten sonra,
Taç yüceltildikten sonra,
Krallık tahtı gökten indirildikten sonra,
O törenleri yürüttü, tanrısal kuralı yüceltti.
Beş şehri kurdu temiz yerde,
Onların adını verdi, onları kült merkezi yaptı,
Bunlardan ilk şehir Eridu'yu önder Nudimmd'a verdi,
İkincisi Badtibira'yı ......verdi,
Üçüncüsü Larak'ı Endurbilhursag'a verdi,
Dördüncüsü Sippar'ı kahraman Utu'ya verdi,
Beşincisi Şuruppak'ı Sud'a verdi.
Şehirleri adlandırdıktan, onları kült merkezi yaptıktan sonra,
O ... getirdi.
Tufan ...
Sonra Nintu ... gibi ağladı,
Saf İnanna halkı için ağıt yaptı,
Enki, kendi kendine danıştı,
An, Enlil, Enki, Ninhursag...
Göğün yerin tanrıları An ve Enlil'in adını söylediler.
Sonra Ziusudra,[2] kral ...... nın paşişu'su ......dı.
Bir koca ...... yaptı.
Sonra Ziusudra kral ......
Alçakgönüllü, saygılı, itaatli......

2 Ziusudra adının anlamı: Yaşam günleri uzun olan.

Her gün dikkat ederek devamlı o......
Her türlü rüyayı ortaya koyarak o ......
Göğü yeri anarak o ......
......Tanrılar bir duvar,
Ziusudra onun yanında durarak dinledi.
"Sol tarafımdaki duvarda durarak......
Duvardan sana bir söz söyleyeceğim, sözümü tut!
Kulak ver benim söyleyeceklerime:
Bizden...... bir Tufan kült merkezini kaplayacak,
İnsanlığın tohumunu yok ederek......
Tanrılar meclisinin sözü kararıdır.
An ve Enlil'in emreden sözüyle......
Krallığı, hükümdarlığı son bulacak."
Bütün fırtınalar olanca güçleriyle saldırdılar,
Aynı anda kült merkezlerinin üstünü kapladı,
Yedi gün, yedi gece boyunca,
Tufan memleketi kapladıktan,
Dev gemi fırtına ile büyük sulara çarptıktan,
Güneş tanrısı göğe ve yere ışınlarını saçarak çıktı ortaya,
Ziusudra kral,
Attı kendini güneş tanrısının önüne,
Kral bir öküz, bir koyun kesti.
An ve Enlil göğün soluğunu, yerin soluğunu söylediler.
Onların gücü...... yayıldı etrafa,
Bitkiler yerden fışkırarak büyüdü.
"Sonunda: Ziusudra, kral,
Tanrı An ve Enlil önüne attı kendini.
Onu sevdiler, bir tanrı gibi yaşam verdiler ona,
Bitkilerin adını, insanlığın tohumunu, koruyan,
Ziusudra'yı güneşin doğduğu yere,
Dilmun ülkesine yerleştirdiler.[3]

3 S.N. Kramer, *Tarih Sumer'de Başlar,* s.129-132.

Tabletin 39 satır tahmin edilen geri kalan kısmı yine kırık. Ziusudra'ya ölümsüzler ülkesinde neler olduğu hakkında bir şey öğrenemiyoruz. Ayrıca bu metinde Ziusudra'nın kimin oğlu ve nerenin kralı olduğunu da. Fakat daha sonra yazılmış atasözleri kitabının başında onun Şuruppak'ın oğlu olduğunu okuyoruz. Halbuki Şuruppak metnin başında bir şehir. Burada "Şuruppak'lı Ubartutu'nun oğlu" mu denmek istenmiş, acaba...

Şuruppak oğluna şu öneride bulundu:
Şuruppak, Ubartutu'nun oğlu,
Şu öneride bulundu oğlu Ziusudra'ya:
"Oğlum, sana öneride bulunacağım, benim önerimi dinle!
Ziusudra, sana bir söz söyleyeceğim, ona kulak ver!
Benim önerimi boşlama!
Söylediğim sözden dışarı çıkma!
Babanın önerisi değerlidir, onu yapmaya gayret et."[4]

Bu satırlar, DÖ 1800-1700 yılları arasında yazılmış bir parçada bulundu. O yüzden, Ziusudra'nın yaşadığı tarihi saptamaya yaramıyordu. Fakat Nippur'a yakın, henüz eski adı bilinmeyen Abu Salabih höyüğünde daha sonra yapılan kazıda, yukarıdaki satırları kapsayan parçalar bulundu. Bunlar 2500 yıllarına tarihleniyor. Ziusudra'nın 3000 yıllarının ortalarındaki edebi metinlerde adının geçmesi onun önemli bir şahıs olduğunu gösteriyor. O yüzden belki o tarihten birkaç yüz yıl önce gerçekten Şuruppak da kraldı. Tufan onun zamanında, yani 3000 yıllarında olmuştu, diye düşünüyor S.N. Kramer.

Sumer şairleri, Tufan'ı yalnız öykü olarak anlatmakla kalmamış, ayrıca onun yaptığı felaketi başka konulara ait kompozisyonlarda da sözgelişi anlatmışlardır. Ele geçen böyle iki metinden Tufan ile ilgili satırlar:

"Numun bitkisi"nin meydana gelişi hakkındaki şiirden:

4 S.N. Kramer, *In the World of Sumer,* s.100.

Rüzgâr yağmur getirdikten sonra,
Bütün yapılmış duvarlar yıkıldıktan sonra,
Kudurmuş fırtına yağmur getirdikten sonra,
Bir adama ikinci bir adam karşı çıktıktan sonra
Tahıl yetiştikten, ot bittikten sonra
Fırtına "yağmuru getireceğim" dedikten sonra,
O, "yağmuru yapılmış duvarların üstüne boşaltacağım" dedikten sonra,
Tufan "her şeyi silip süpüreceğim" dedikten sonra,
Gök emir verdi, yer doğurdu;
Numun bitkisini doğurdu.
Yer doğurdu, gök emir verdi,
Numun bitkisini doğurdu. (*Numun bitkisinin hangi bitki olduğu bilinmiyor.*)

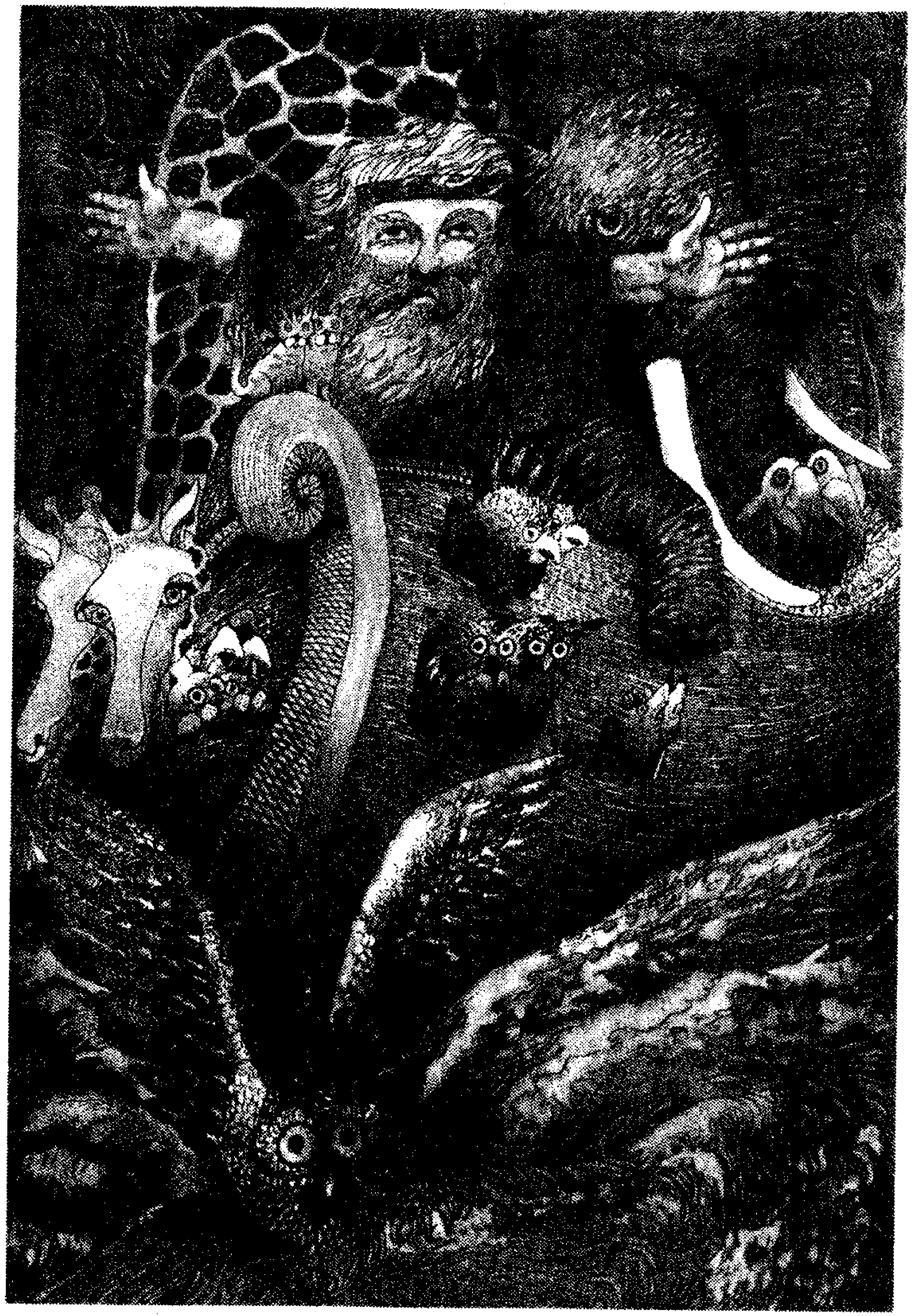

Tufan'da numun bitkisi (resimleyen: Nazan Erkmen).

Lagaş şehrinin başlangıcından Gudea'nın zamanına kadar (DÖ 2400-2150) olan olayları kapsayan yarı tarihsel bir belgede, Tufan ile ilgili bölüm:

Tufan her şeyi silip süpürdükten sonra,
Ülkenin yıkılması tamamlandıktan sonra,
İnsanlık sonuna kadar dayandıktan sonra,
İnsanlığın tohumu korunduktan sonra,
Karabaşlı Sumer halkı kendisini yeniden kalkındırdıktan sonra,
An ve Enlil insanı adıyla çağırdıktan sonra,
Ensilik kurulduktan sonra,
Fakat henüz gökten krallık inmemişti.[5]

5 S.N. Kramer, *In the World of Sumer*, s.99.

Sumer'de Tufan olayı canlandırılıyor (resimleyen: Nazan Erkmen).

YUNAN'DA TUFAN EFSANESİ

Baştanrı Zeus, gün geçtikçe günahkâr olan insanları bir Tufan'la yok etmeye karar veriyor. Tanrı Prometheus, oğlu Deukalion'a bu kararı bildiriyor ve kurtulması için bir tekne yapmasını öneriyor. Zeus, kardeşi Deniz Tanrısı Poseidon yardımıyla her yeri su kaplatıyor. Bu Tufan dokuz gün, dokuz gece sürüyor. Tekne, Pernasos Dağı'nda karaya oturuyor. Deukalion ile karısı, Pyrrha felaketten kurtulur. Zeus, kendisine saygılı olduklarını bilerek, onlara kızmaz. Onlar da Zeus'tan yeni insanlar yaratmasını isterler. O da, onlara analarının kemiklerini arkalarına atmalarını söyler. Onlar da "Anamız toprak, kemikleri taştır" diyerek taşları alıp arkalarına atarlar. Taşlar yere değer değmez insan olur. Erkeğin attığı taştan erkek, kadının attığı taştan kadın meydana gelerek insanlar çoğalır.

Bu öykünün değişik bir şekli de şöyle:

Ateşe sahip olan insanların neler yapabileceğini anlayan Jüpiter, içinde dehşetli bir kin duydu ve onları mahvetmeye karar verdi. Tanrılar tanrısının bu kararı üzerine, bütün unsurlar büyük gürültülerle harekete geçtiler. Dünya, tayfunların ve ifritler gibi uğultuyla boşanan suların altında kaldı. Bütün insanlık mahvoldu; yalnız *–ihtimal diğerlerinden biraz daha iyi olan–* Prometheus'un oğlu Tasalya Kralı Deukalion ve karısı Pyrrha kurtuldular.

Nihayet, dualar ve kurbanlarla Jüpiter'in merhameti kazanılıp da sular çekilince, artakalan karıkoca, Themis'ten akıl danıştılar.

Themis, "Yeryüzünü örtünüz; arkanıza dönmeden yürüyünüz ve yeryüzünün kemiklerini omuzlarınızdan arkaya savurunuz!" dedi.

Ebedi hikmetin belirsiz cevabı bu oldu. Fakat, Deukalion'la Pyrrha ne demek istediğini anladılar ve öyle yaptılar. Yeryüzünün kemikleri olan çakıl taşları birer birer omuzlarından arkaya düştükçe, yeni fetihler ve yeni talihsizlikler için insanlık yeniden doğdu.[1]

DÖ 281 yılında, Babil'in Bel/Marduk tanrısının bir rahibi olan Beresos tarafından yazılıp kaybolan; fakat ona dayanarak DS (Doğumdan Sonra; MS) 1. yüzyılda Josephus ve Cornelius Alexander Polyhistor, DS 2. yüzyılda Abydenus ve 4. yüzyılda Caesareali Eusebios tarafından yazılan bir Tufan efsanesi de şöyle:

Kronos, rüyasında Hisouthros'a görünüyor ve ona Daisios ayının 15. gününde insanların bir Tufan'la yok edileceğini açıklıyor. Bundan sonra ona güneş kenti Sippar'daki bütün yazıların başını, ortasını ve sonunu gömmesini emrediyor. Arkasından bir gemi yapmasını, içine akrabalarını, yakın dostlarını, kanatlı ve dört ayaklı yaratıkları, yiyeceği-içeceği doldurmasını ve geminin yelkenle hareket etmeye hazır olmasını söylüyor. "Nereye gideceksin?" sorusuna karşı da "İnsanlara iyi şeyler sağlasınlar, diye tanrılara dua etmeye" diyor. Hisouthros, tanrının önerisine göre gemiyi 5 ölçme çubuğu uzunluğunda ve iki ölçme çubuğu genişliğinde yapıyor. Söylenenleri gemıye dolduruyor.[2]

Bu öykünün sonu yok. İçerik bakımından, *Tevrat*'taki "Elohim" burada "Kronos" olmuş. Kurtarılan Nuh değil, Hisouthros'tur ve bu ad Sumer'in Nuh'u Ziusudra'yı veya Atrahasis'i hatırlatmaktadır. Kanımızca, Atrahasis efsanesi Sippar'da yazıldığına göre, bu adın Atrahasis'e daha yakın olduğunu düşünüyoruz. Bu anlatıda en önemli görünen çiviyazılı belgelerin başının, ortasının ve sonunun

1 Nüzhet Haşim Sinanoğlu, *Grek ve Romen Mitolojisi*, 2. basım, Kaynak Yayınları, Aralık 1999, s.32.

2 Norman O. Braun, *Theogony*, 1953, s.5; Samuel Noah Kramer, *Sumerlerin Kurnaz Tanrısı: Enki*, s.270.

Tufan'da Nuh tasviri
(resimleyen: Nazan Erkmen).

toprağa gömerek korunmaya alınması. Belgelerin başı, ortası ve sonu, herhalde eski, orta ve yeni zamana ait belgeler anlamına geliyordu. Burada ilginç olan diğer konu da teknenin yelkenli olması. Sippar, Güneş Tanrısı'nın kentidir.

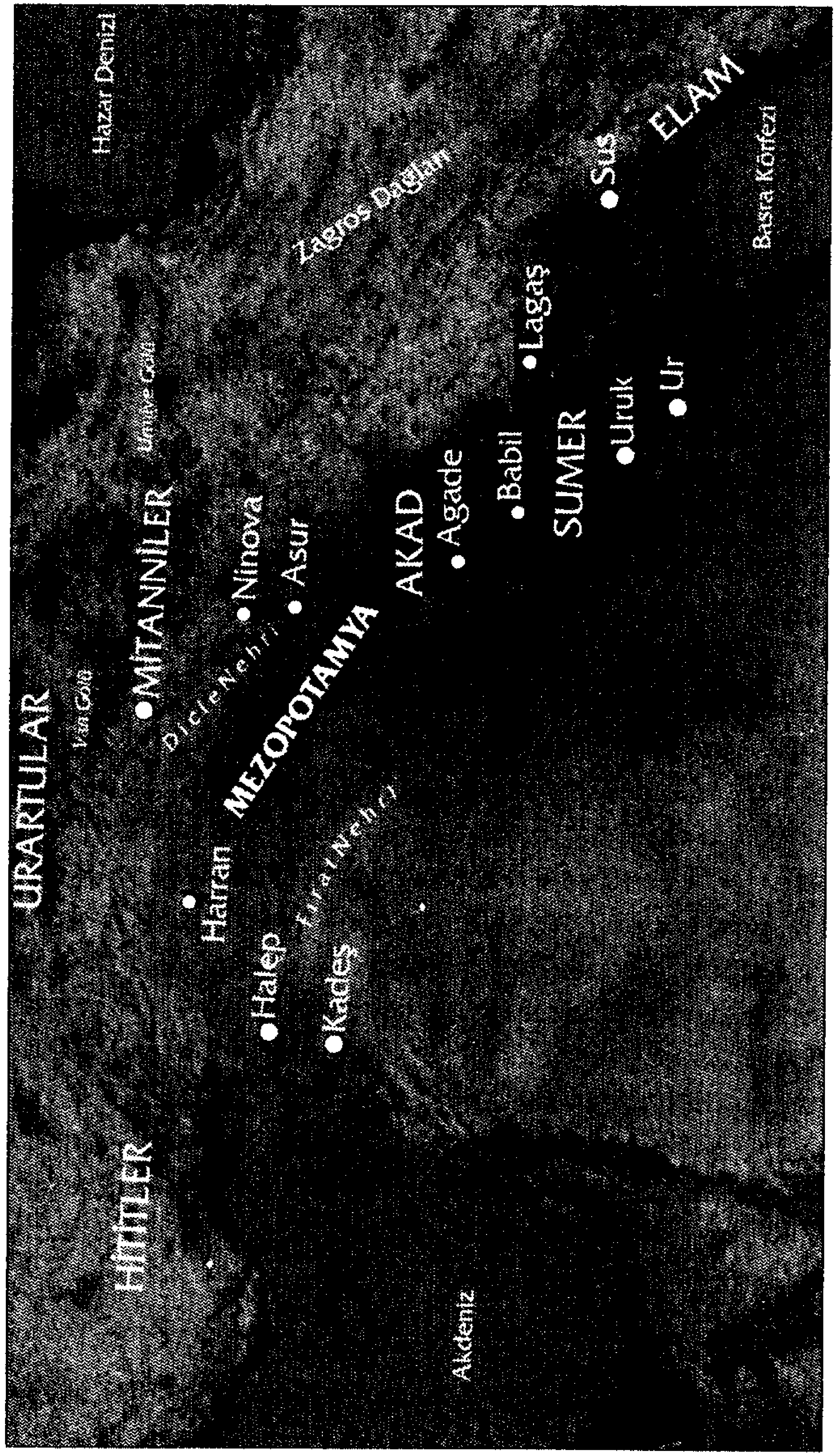
TUFAN'IN NEREDE OLDUĞU TARTIŞMASI

İngiltere'de bir rahip ve jeolog olan William Buckland, "Jeolojinin Din ile İlişkisi" adlı bir konferansında (1820 yılında), İngiltere ve İskoçya anakarasında bulunan katmanlaşmamış çökellerini, bütün dünyayı kaplayan Nuh Tufanı'nın oluşturduğunu anlatıyor. Bu, 50 yıl boyunca kabul ediliyor. Daha sonra bunların buzul çağından sonraki erimelerden meydana geldiği kanıtlanıyor.[1]

Yine 1800 yılları içinde, Louis Agassis adlı bir bilim insanı bütün Avrupa'nın ve Hazar Denizi'ne kadar bütün Kuzey Asya'nın buzullarla kaplı olduğu kuramını ortaya atıyor. Bunu, Alp Dağları'ndaki gezileriyle kanıtlamaya çalışıyor ve bunların Tufan'dan kalan izler olduğunu söylüyor. Bu da kabul edilmiyor. Jeologlar, bunların Tufan izleri olmadığını anlatmaya çalıştıklarından, bir süre sonra Dicle Nehri'nde çok büyük bir taşma oluyor. Bağdat şehrinin sokakları 2-3 metre yüksekliğinde çamurla doluyor. Evler, duvarlar yıkılıyor. Sonra da büyük bir açlık başlıyor ve 100 bin kişi ölüyor.[2]

Buna dayanan araştırıcılar, Mezopotamya'daki Fırat ve Dicle nehirlerinin taşkınlıklarının bıraktığı izler, diye yorumlamakta devam ettiler Tufan olayını. Ama yapılan kazılarda bütün alanı kaplayan Tufan kalıntılarına rastlanamadı. DÖ 2800 yıllarına tarihlenen Ur kral mezarlarını ortaya çıkaran L. Wooley, kazıda bulduğu kalın

1 Tahsin Parlak, *Aral'ın Sırları*, s.11'de James Frezer'in bir makalesinde Tufan'ın Türklerle bir ilişkisi olduğuna değindiği yazılı.
2 William Ryan-Walter Pitman, *Nuh Tufanı, Tarihi Değiştiren Olaya İlişkin Yeni Bilimsel Keşifler*, s.193.

Mezopotamya Haritası

bir kum tabakasını Tufan'dan kalan iz olarak nitelemiş ve bu gazetelerde büyük bir heyecanla yazılmıştı. Daha sonra oralarda yapılan başka kazılarda aynı tabakanın bulunmayışı üzerine, bunun yerel bir taşkınlıktan ileri geldiği anlaşılmıştı.

Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi eski Sumeroloji profesörlerinden Emin Bilgiç de Tufan hakkında şöyle demiş:

"En eski insanlığın ve kâinatın yaratılışı ile ilgili kozmogonik inanışın bir parçası olan Tufan efsanesinin gerçekle ilgisi yoktur. Bu inanışın doğa kanunlarına aykırılığı bilinmektedir. Tarih ve bilim açısından sabit değildir (*kanıtlanmamıştır*). Eski âlemin büyük bir kısmına yayılmış olan kavimlerin kaynaklarında ve folklorunda Tufan'ın önemli bir yeri olduğu ve çeşitli jeolojik tabakalarda fosilleri bulunan hayvan türlerinin Tufan sonrasında görülmediği gibi, iddialarla gerçekleştirilmeye çalışılan Tufan'ın en eski yazılı Tufan efsanelerinin kaynağı olan Mezopotamya'da ve başka ülkelerde arkeolojik yönden ve tabiat tarihi ile ilgili bir delil ortaya çıkmamıştır." Emin Bilgiç, dünya üzerindeki çeşitli yerlerde Tufan şeklinde olan taşkınlıklardan söz ettikten sonra: ... Genel anlamda Tufan efsanesinin karşılaştırılması, incelenmesi, bunların büyük bir kısmının esas itibarıyla mahalli olaylardan doğduğunu ve hayal gücü ile bunların çok renkli bir hal aldıklarını, seyrek olmak üzere şekil değişikliğine uğradıklarını açık olarak ortaya koymaktadır.[3]

Son günlerde Tufan'ın yeri için yeni bir varsayım ortaya atıldı. Arkeolog Profesör Sayın Mehmet Özdoğan'ın *Atlas* dergisinin Nisan 2006 tarihli 157. sayısında yayımlanan yazısında, Sumer Tufan olayının Güneydoğu Anadolu'da özellikle Fırat Nehri havzasında meydana gelen taşkınlıklardan kalan anılar olduğu ileri sürülüyor. Bu taşkınlıklar, oralarda yapılan kazılarda bulunan sel kalıntı tabakalarıyla gösteriliyor. Bu kalıntılardan bazıları 2 metre yüksekliğinde büyük çakıllardan oluşuyor. Bunlar ancak çok büyük ve şiddet-

3 Emin Bilgiç'ten aktaran Sadi Bayram, *Kaynaklara Göre Güneydoğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, No: 64, s.23.

li bir taşkınlık sonucu olabilirmiş. Bu da Karakaya baraj gölü alanında Kömürhan Boğazı'nın bir deprem veya kayma sonucu tıkanması ve Fırat Nehri'nin sularının bir süre orada tutulması, yine suların sıkıştırması ile açılarak toplanan suların bir Tufan gibi fışkırması sonucu olabilirmiş. Böyle bir olay, DS 1600 yıllarında yaşanmış orada. Yazar, daha önceki taşkınlıkları DÖ 4000-2000 yılları arasına tarihliyor ve Ubeyt tabakasını kapladığını ileri sürüyor.

Bu olay olabilir; ama denize doğru akan bu azgın sulara karşı gemi nasıl gidecekti Cudi Dağı'na?

4 Ekim 2007 tarihli *Sabah* gazetesindeki bir haberde, Dağıstanlı jeolog ve yazar Gadjimuradov, Nuh Tufanı'nın 8000 yıl önce Van Gölü'nde meydana geldiğini, bu Tufan'ın asla bütün dünyayı kaplayan bir Tufan olamayacağını, Atlantis izlerinin de Van Gölü'nde aranması gerektiğini öne sürüyor. Ad kavminin yok olması da buna bağlı imiş.

1990'lı yıllar içinde, Sumerlilerin yazdığı Tufan olayının Karadeniz'deki büyük taşkınlığın anıları olacağı öne sürüldü. Bu varsayımı ortaya atanlar, denizbilimcileri olan Amerikalı William Ryan ve Walter Pitman idi. Onların yazdıkları ve Türkçeye çevrilerek yayımlanan *Nuh Tufanı, Tarihi Değiştiren Olaya İlişkin Yeni Bilimsel Keşifler*'e göre: Son buzul çağından sonra eriyen buzullarla 100 metre yükselen Akdeniz ve Marmara Denizi'nin suları, o zamana kadar İstanbul Boğazı'ndan 80 metre derinlikte bir tatlı su gölü olan Karadeniz'e büyük bir çağlayan halinde boşalmaya başlıyor. Öyle bir çağlayan ki, Niyagara Çağlayanı'nın 400 katı kadar büyük ve güçlü. Bu gölün etrafında yaşayanların büyük bir kısmı sulara gömülürken, bir kısmı da belki teknelerle canlarını kurtarabilmişlerdi. Bu canlarını kurtaranlardan kuzeydekiler Hind-Avrupalı olmalıydı! O insanların gelişmiş bir uygarlıkları vardı. Onlar çiftçiliği, tarımı biliyorlardı. Bu bilgilerini oradan Avrupa'ya götürdüler, Kafkasya taraflarından kaçanlar Sumerlilerden önce Mezopotamya'ya gelen

ve belki Sumerlilerin atası olan Ubeytlilerdi. Sumerliler onlardan duymuş olabilirdi bu olayı. Bu kurtulanlar arasında Samiler ve Mısır'ın ilk insanları da bulunuyordu.[4] İlginç olanı, bu kitapta insanoğlunun geçmişi üzerinde ayrıntılı bilgi verilirken, o çağlarda aynı taşkınlıklara uğrayan Aral ve Hazar denizlerinin çevresinden, daha sonra gelen büyük kuraklık ve göllerden, Ural-Altay halklarından, Türklerden bir kelime bile söz edilmiyordu.

Prof. Mümin Köksoy,[5] "Karadeniz'de olduğu ileri sürülen Tufan, asla kutsal kitaplardaki Nuh Tufanı olamaz! Nuh Tufanı, aşağı Mezopotamya'da meydana gelen yerel bir Tufan'dır ve yalnız o yöredeki insanları ve canlıları etkilediği kesinlik kazanmıştı" diyor ve onu jeolojik verilerle kanıtlamaya çalışıyor. Ayrıca, Nuh Tufanı bir akarsu tufanıdır. Tufan'dan sonra sular çekilmiştir. Halbuki Karadeniz'de sular çekilmemiştir. Karadaki insanlar ve hayvanlar yok olmamıştır, diyor; onların bunu Nuh Tufan'ı olarak göstermelerini mantıklı bulmuyor ve bu senaryonun masaldan öteye gitmeyeceğini, temelden yıkılacağını ekliyor.[6]

Sayın Prof. Mümin Köksoy kitabında Tufan efsanesine bambaşka bir yorum getirmiş; onu burada yazmadan geçemeyeceğim. Diyanet İşleri eski Başkan Yardımcısı Sayın Hamit Mert, bu kitap hakkında, "Tevrat, İncil ve Kur'an'da ifade edilenleri bilimin verileriyle yeni yoruma kavuşturuyor. Dinin verileriyle bilimin verilerini buluşturup yeni bir sonuç çıkarıyor" diyor. Gerçekten de sayın Profesör *–her nedense–* din kitaplarına yepyeni bir yorum getirmiş, onları belgeli tarihsel olaylarla bağdaştırmaya çalışmış. Kitabın giriş kısmındaki özetine göre: Âdem ile Havva cennette yaşarken pek çok çocukları, torunları olmuş ve meşhur suç yüzünden Âdem,

4 William Ryan-Walter Pitman, *Nuh Tufanı...*, s.252.

5 Prof. Mümin Köksoy, *Yer Bilimlerinin Katkısıyla Nuh Tufanı ve Sümerlerin Kökeni.*

6 *Age*, s.149, 159.

Havva, çocukları, torunları ve binlerce âdemoğulları hep birden cennetten iniyorlar.[7] Bu olaylar 100 bin-200 bin yıl önce imiş (*halbuki 1.5-2 milyon önceki insan fosilleri bulundu*). Bu dağılmada dünya son buzul çağını yaşıyormuş. Ekvatora ve kutuplara düşenler yaşayamamış. Yaşama elverişli altın kuşağı denilen topraklara düşenler varlıklarını sürdürebilmişler. Alışık oldukları cennetten alışık olmadıkları dünyaya düşenler, doğal olarak çok sıkıntı çekmişler. Bu yaşayan Âdemoğullarına tanrı *–söz verdiği gibi–* yardım etmek ve yol göstermek için peygamberler gönderiyor. Bu peygamberlerin gösterdiği yolla Asya'da Mohencodaro ve Harappa, Mezopotamya'da Sumerliler, Afrika'da Mısır, Anadolu'da (*başta Hitit olsa gerek*) uygarlıklar oluşuyor. Tanrı Sumer halkına da Âdem adlı bir peygamber gönderiyor. İlk Âdem ile bu Âdem arasında Tanrı diğer halklara da bilmediğimiz peygamberler gönderiyor. Nuh, Sumer'e gönderilen bu Âdem'in onuncu neslinden torunu olan ve 2900 yıllarında yaşayan peygambermiş. Nuh'un babası Lamek genç yaşında ölünce onu dedesi Metuşelah büyütmüş.[8]

Bunlar hakkında bilgi veren ilk ve tek kitap *Tevrat*. Onda böyle bir öykü yok. *Kur'an*'da da yok. Bu ya Yahudi veya İslam uydurması olacak. Sumer'in peygamberi Âdem 3100 yıllarında Cemdet

7 Din kitaplarına göre cennette yalnız Âdem ile Havva vardı. Yasak meyveyi yemeleri üzerine cinselliği öğrendikleri için ikisi birden cennetten kovuluyorlar. Kur'an, Bakara Suresi, ayet 35-36'da böyle yazılıyor. Yalnız ayet 38'de "hepiniz cennetten inin" cümlesine dayanarak mı acaba böyle yorumladı? *Tevrat*'ta buna benzer bir yazı yok. Bu cennetten inme olayı bir İsrail efsanesini hatırlatıyor: Havva Âdem'in kaburgasından yaratıldıktan sonra tanrı onlar için bir düğün hazırlıyor ve meleklere: "Haydi yeni yaratılan insanların şerefine yapılan düğüne inelim" diyor. Angelo S. Popport, *Ancient İsrail, Myth and Legend*, c.I, s.XXV. Burada İsrail efsanelerinin Mısır'dan, Finike'den, Persler'den, Hintliler'den, Yunanlılar'dan etkilendiği yazılıyor. Bunların bir kısmı da Tabari ve Mesudi tarafından islama geçirilmiş. Tanrının düzenlediği bu düğün olayı ayrıca Sumer'de İnsanın yaratılması şerefine Bilgelik Tanrısı Enki'nin yaptığı şöleni hatırlatıyor. S.N. Kramer, *Sumerlerin Kurnaz Tanrısı: Enki*.

8 Peygamberlik hakkında bkz. *Kur'an İncil Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, s.15.

Nasr dönemini başlatan grubun siyasi lideri olabilirmiş. Yazar onu Anadolu'da yeni bir çığır açan Hacı Bektaş Veli'ye benzetmiş.

Sayın Profesör, ileri sürdüğü bu iki Âdem meselesini herhalde *Tevrat*'ta Tekvin'in başındaki iki bölüme dayamış olmalı. Birinci bölümde Yahve altı gün içinde yeri, göğü, hayvanları ve kendi suretinde kadın ve erkeği yaratıyor (*buradan, Sumer'deki gibi insanın Allah görüntüsünde olduğu anlaşılıyor*).

İkinci bölümde ise, Allah yeri göğü var ettikten sonra yerin toprağından Âdem'i yaratarak Aden'deki cennet bahçesine koyuyor. Oraya yenmesi yasak hayat ağacını ve iyiliği-kötülüğü bilme ağacını dikiyor. Âdem uyurken kaburgasından Havva'yı yaratıyor. Yılanın aldatmasıyla yasak meyve yeniyor ve ikisi birden cennetten atılıyorlar. *Kur'an*'da bu konu Bakara, A'raf, Tâ-Hâ sureleri içinde 11 ayette yazılmış. Hepsinin toplamı, Allah Âdem ile eşini (*adı yok*) cennete yerleştiriyor ve onlara her meyveden yemelerini yalnız bir ağaca (*ağacın adı yok*) yaklaşmamalarını, sonra zalimlerden olacaklarını söylüyor. Şeytan (*Tevrat'ta yılan*) gelerek Allah'ın onların melek olmalarını veya ölümsüz olmalarını önlemek için ağaçtan yedirtmediğini söyleyerek onlara ağacın meyvesini yedirtiyor. Böylece çirkin yerlerini görüyorlar. Cennet yapraklarıyla kapıyorlar onları. Bunun üzerine tanrı kızıyor, tövbe ediyorlar; ama Allah onlara "Birbirinize düşman olup cennetten inin" diyor. Cennette insanların çoğalarak hep birden aşağıya inmelerinden hiç söz edilmiyor. Bunda Havva'nın adı olmadığı gibi, kaburgadan yaratılma olayı da edilmiyor.

Yukarıda sözünü ettiğimiz Metin And'ın, *Minyatürlerle Osmanlı-İslam Mitologyası* kitabının 86. sayfasından itibaren Âdem ile ilgili oldukça uzun bölümde ikinci bir Âdem'den yine söz yok.

Tevrat'taki bu ikinci Âdem, *Tevrat* ve *İncil* yorumcularına göre DÖ 3761 veya 3100 yıllarında doğan peygamber Âdem imiş (s. 224). Sayın Köksoy ise, "3100-3000 yıllarında Sumer ülkesinde yaşamış bir Sumerli olduğu anlaşılıyor" diyor. Kral listesinde adının olması (*Sumer kral listesinde böyle bir ad yok*), kutsal kitaplar-

da ve inanç sisteminde peygamber olarak bilinmesi, Sumer ülkesinde hem siyasi hem dinsel bir lider olduğunu ortaya koyar, diyor. Bu yorum tamamıyla hayali. Hiçbir kanıta dayanmıyor.

Tevrat araştırıcıları, Âdem ile ilgili bu iki bölümün iki ayrı kaynaktan alındığını söylüyorlar. Gerçekten de ikinci öykü "Sumer Cennet Efsanesi"nden alınmış görünüyor. Bu efsaneye göre, yer tanrıçası tanrılar bahçesinde yenmesi yasak sekiz bitki yetiştiriyor. Onları yiyen Bilgelik Tanrısı'nın sekiz bitkiye karşılık sekiz organı hastalanıyor. Daha sonra, Yer Tanrıçası onun bu sekiz organını iyi etmek için beşi tanrıça üçü tanrı olmak üzere sekiz tanrı yaratıyor. Bunlardan hasta olan, kaburga için yaratılan bir tanrıça ve bunun adı "Kaburganın Hanımı". Kaburga anlamına gelen kelime Sumercede "yaşam" anlamına da gelir. Havva adı, Sumercede "kaburga" kelimesinin diğer anlamı olan "yaşam"dan geliyor. Anlamı, "yaşamın hanımı". İsrailliler, Havva'yı Âdem'in kaburgasından yaratmışlar ve ad olarak da "kaburganın hanımı" yerine "yaşamın hanımı" anlamına gelen Havva'yı koymuşlar. *Tevrat*'taki Âdem ile ilgili bu iki bölüm için birçok efsane yaratmış Museviler.[9]

Sayın Profesör Mümin Köksoy'un Âdem ve Nuh hakkında yazdıkları tamamıyla bilim dışı. Bilimi ve dini iç içe sokmanın hiç iyi olmadığı kanısındayım. Bilim, güvenilir kaynaklara dayandığı zaman ancak "bilim" olur.

9 Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an, İncil, Tevrat'ın Sumerdeki Kökeni*, s.44 ve *Bereket Kültü ve Mabet Fahişeliği*, s.53. Efsane şöyle: İlk kez kadın erkek birlikte yaratılmış. Erkek başlamış kadına üstünlük göstermeye ve kadına istediğini yaptırtmak için zorlamaya. Kadın buna "ikimiz de aynı çamurdan yaratıldık, o yüzden sen bana üstünlük taslayamazsın" diye kızıyor. Âdem'i bırakıp kaçarak bir cin oluyor ve erkekleri baştan çıkarıyor, yeni doğan çocukları öldürüyor. Bu kez Cennette yalnız kalan Âdem Allah'a kendisine bir arkadaş vermesi için yalvarıyor. O da "bu kez Allah kadını Âdem'in kendisinden yaratayım da kaçmasın", diyor. İyi ama neresinden? Gözünden yaratsa kadının gözü dışarıda olur, ayağından yaratsa gezenti olur, kolundan yaratsa hırsız olur, diye düşünen Allah sonunda "kaburgasından yaratayım da ondan ayrılmasın, diyor ve kaburgasından yaratıyor. İsrailliler bu iki Âdem olayını böyle çözmüşler.

Sayın Köksoy'un Tufan olayı için getirdiği yorum da çok değişik.[10] Ona göre, Nuh, Sumer'de Şuruppak şehir devletinin siyasi, dini, ekonomik lideri; çiftlik sahibi, tarımla uğraşıyor ve aynı zamanda da bu ürünleri satan bir tüccar. Sözde, bunun daha önceki ataları olan peygamberlerden tek tanrı inancına sahipmiş. Halkını da bu tek tanrı inancına sokmaya çalışıyor; fakat başaramıyor.[11] Görüş ve inanç ayrılığı içinde bulunan etrafındaki liderlerle yaptığı mücadelede halkından da yeterli destek bulamıyor. Bu nedenle Şuruppak'tan ayrılmaya kalkıyor. İlahi bir emir gereğince büyükçe bir gemi yaparak başka bir şehre göç etmeyi planlıyor. Geminin içine çocuklarıyla kendisine inanan birkaç sadık adamını, eşek, sığır, tavuk gibi evcil hayvanlardan birer çiftini, yolculukta gerekli yiyeceklerini ve kullandıkları tohumlardan dolduruyor. Bu kadar ağır yüklü geminin gitmesi için suların yükselmesini bekliyor ve o arada Tufan oluyor. Gemi, Basra Körfezi'nden kabaran sularla sürükleniyor, Dicle Nehri boyunca bugünkü Musul'a yakın bir yere ulaşıyor. Orada iniyorlar. Nuh, aynı zamanda lider ve tüccar olduğu için, büyük şehirlerle *–dolayısıyla Ninova ile–* de bağlantısı varmış. Oralarda gemiden inince dostları onları konuk ediyor. Onların önerisiyle Silopi-Dicle dolaylarındaki verimli araziye yerleşiyorlar. Nuh, çocukları ve torunları bu yörede uzunca süre yaşamışlar, çoğalmışlar, komşu şehirlerle ilişki kurmuşlar. Belki de Nuh ailesi, kışları Cizre dolaylarına gider yazları da Cudi Dağı'na çıkarlar ve orada Tufan'dan kurtuldukları için Allah'a dua ederek kurbanlar keserlermiş. 100-300 yıl sonra, içlerinde İbrahim Peygamber'in de bulunduğu torunları Mardin-Nusaybin yoluyla Harran'a göç etmiş-

10 Prof. Mümin Köksoy, *Yer Bilimlerinin Katkısıyla Nuh Tufan'ı ve Sumerlilerin Kökeni*, s.23-25.

11 Tek tanrı fikri o zamanlar hiç ortada yoktu. *Tevrat*'a göre İbrahim'den uzun zaman sonraya kadar Filistin'de çeşitli tanrılara tapıyorlar. Yalnız Sumer geleneğine göre İbrahim şahsi tanrısı var. Bu tanrı daha sonra çocuklarına geçiyor, İsrail tanrısı oluyor ve en sonunda tanrı "ben bütün insanlığın tanrısıyım" diyor. Hıristiyanlıkta üçlü tanrı var. İslamda tam olarak tek tanrı başlıyor.

ler. Orada, Kral Nemrut'un tek tanrı tanımaması dolayısıyla İbrahim'i ateşe atması gibi işkenceler yüzünden İbrahim ve yakınları Filistin'e gitmişler.[12] Cizre'de yerleşenlerden bir kısmı da Hurriler ve Gutilerle birleşmiş ve Urartu medeniyeti içinde varlıklarını sürdürmüşler.

Anlaşılan, sayın Profesör Mümin Köksoy kitabında, M. Robert Best'in *Noah's Ark and Ziusutra Epic* (Enlilpress, Filorida, 1999) adlı kitabının 304. sayfasında yazılan öyküye göre kendi yorumunu yaptı. Ben kitabı görmedim; yalnız, Profesör'ün kitabından alıntıyı buraya da geçiriyorum: Robert Best'e göre, Nuh'un gemisi ticari amaçla yapılmış büyük bir kargo gemisi imiş, Tufan'a yakalanınca kontrolden çıkmış, Fırat boyunca sürüklenerek Basra Körfezi'ne gelmiş. Gemi, birkaç ay Basra Körfezi'nde başıboş yüzmüş ve bu süre içinde Nuh hiç kara parçası görmediğinden, bütün dünyanın sularla kaplı olduğunu zannetmiş. İki ay sonra tekrar sürüklenmeye başlamış. Sele kapılışından yaklaşık bir yıl sonra gemi ikinci defa bir koyda karaya oturmuş. Nuh ve gemidekiler kumsala çıkmış ve Nuh bir kum tümseği üzerinde kurtulduğu için Tanrı'ya kurban kesmiş. (*Bu adama göre, Sumercede dağ kelimesi aynı zamanda tümsek anlamına geldiğinden [yanlış tercüme edildiğinden]; ancak bir kum tepesine yanaşmış olmalı imiş!*) Kargo yüklü bu geminin içindeki malların sahipleri tazminat isteyeceklerinden ve geminin yapılması için para veren ortaklarının zarar davası açmalarından korkan Nuh, tekrar Şuruppak'a dönememiş ve Basra Körfezi'ndeki Dilmun Adası'na sığınmış ve ömrünün geri kalan kısmını orada çiftçi olarak geçirmiş. Aynı nedenden Şuruppak'a dönemeyen çocukları ve gelinleri de Dicle Nehri boyunca yürüyerek Cizre Ovası'na kadar gitmişler. Daha sonra oranın en büyük dağı olan Cudi'ye tırmanmışlar. Bundan iki ay sonra Sippar şehrine dönerek başlarına geleni halka anlatmışlar. (*Sippar şehri konusu da yukarıda verdiğimiz Yunan belgesinden alınmış olmalı.*)

12 Ne yazık ki bu koca öykü hiçbir tarihi belgeye dayanmıyor. Tamamıyla dine bağlı hayali bir öykü. İbrahim Peygamber'in efsanesine ait ciddi bir araştırma: Muazzez İlmiye Çığ, *İbrahim Peygamber, Sumer Yazılarına ve Arkeolojik Bulgulara Göre.*

Bu iki öykü de ne yazık ki hiçbir belgeye dayanmayan birer yorum. İlk yorumda ilginç olanı Dicle'nin taşıyor olması. O taşmada, gemi ile taşmanın geldiği tarafa gidip kuzeyde Ninova'ya ulaşıyorlar. Gemi hangi güçle bu şiddetli akıntıya karşı gidebildi? O durumda gemi ancak akıntı ile birlikte sürüklenebilirdi. İkinci öyküde ise, ticaret amacıyla yüklenen gemi Tufan olunca Basra Körfezi'ne sürüklenmiş. Bu biraz daha mantıklı; ama bir yıl gemi içinde o kadar insan ve hayvan ne yiyip ne içecekti? Aslında efsanesi de dayanılması gerekli metinlere hiç uymuyor. O da olanaksız.

Jeolojik verilerle de Tufan'ı kanıtlamaya çalışıyor Prof. Köksoy: "Nuh Tufanı bir akarsu tufanıdır. Tufan'dan sonra sular çekilmiştir. Halbuki Karadeniz'de sular çekilmemiştir. Karadaki insanlar ve hayvanlar yok olmamıştı" diyor. Bu çok daha akla yakın. "Ayrıca, yükselen Marmara suları kolayca aşındırıp aşabileceği Sakarya, İzmit su kanalı dururken nasıl olup da daha yüksekteki sarp kayalardan oluşan İstanbul çevresindeki küçük çatlakları aşındırmaya, kendisine buradan Karadeniz'e yol açmaya çalışmıştır? Bu şekilde jeolojik ve topografik olarak verilere dayalı mantıklı bir açıklama yapılmadığı takdirde, Ryan ve Pitman'ın Karadeniz Nuh Tufanı senaryosu bir 'masal'dan öteye gitmeyecek ve temelden yıkılacaktır." diyor Prof. Köksal.[13]

Aynı yerde, İzmir 9 Eylül Üniversitesi ile Kanada da Memorial Universiy of Newfaunland ile yaptıkları araştırmada da Karadeniz'de böyle bir Tufan olduğu kabul edilmiyormuş.

Ben Karadeniz'de olan bu Tufan olayını ilk kez İstanbul Üniversitesi Prehistorya bölümünde Walter Pitman'ın bu konuda verdiği konferansta duymuştum. Daha sonra *Cumhuriyet Bilim Teknik* dergisinde bu konuyu okuyunca Sumerlilerin yazdıkları Tufan olayı-

13 Prof. Dr. Mümin Köksoy, *Yer Bilimlerinin Katkısıyla Nuh Tufanı ve Sumerlerin Kökeni*, s.149, 159.

nın bundan kaynaklanmış olabileceğine oldukça aklım yatmış ve *Kuran, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni* kitabımın 51. sayfasında not olarak vermiştim. Fakat olayın Sumerlilere geçiş varsayımı beni pek tatmin etmiyordu. Çünkü bu büyük olayın etkisinin Sumerlilere gelinceye kadar, Karadeniz'in etrafında ve Anadolu'da yaşayanlar arsındaki yerel söylencelerin bulunması, oraların Sumerlilerle bir bağlantısı olması beklenirdi. Hatta oradan Avrupa'ya gidenler bu olayı anlatmış olmalılardı. Halbuki buralarda da buna ait bir iz olmadığı anlaşılıyor. Bu yüzden Sumerlilerle bu olay arasında bir bağlantı kuramıyor; ama bir bağlantının gerekliliğine inanıyordum. İşte Önsöz'de sözünü ettiğim kitaplar, diğer araştırmaların sonuçları bana Sumer Tufan olayının Orta Asya'daki taşkınlıklardan kaynaklanmış olabileceğini, Sumerlilerin oralar ile bağlantıları olduğunu açıkça gösteriyordu.

Ne idi bu kanıtlar?

1) Jeolojik bulgular, 2) Arkeolojik kanıtlar, 3) Orta Asya'daki yerel Tufan öyküleri, 4) Dil: Türk dili ile Sumer dili arasındaki bağlantı, 5) Orta Asya, Mezopotamya ve Anadolu yer adları bağlantısı, 6) Türk ve Sumer efsanelerindeki benzerlikler, 7) Destanlardaki bağlantılar.

1) Jeolojik Bulgular

Jeologlara göre dünya yüzünde binlerce yıl süren buzullaşma dönemleri oluyor. Sonra da havadaki karbondioksit gazının çoğalmasıyla bir sera oluşuyor. Bu olaya neden, belki de o zamanlar birçok yanardağın birbiri ardınca patlamasıydı. Böylece güneşin havada, karada, sularda meydana getirdiği sıcaklık atmosfere yayılamıyor. Sonuç olarak, toplanan buzlar erimeye başlıyor. Karalarda yağmurlar yağıyor, akarsular bunların etkisiyle coşuyor, denizler yükseliyor, alçak sahiller sulara gömülüyor. Karbon gazı azalınca sera etkisi kalkıyor. Havalar, sular soğumaya başlıyor. Buharlaşan sular ka-

raya dönüşüyor. Üst üste yağan karlardan buzlar oluşuyor. Kilometrelere ulaşan buz tabakaları kendi ağırlığı altında gittikçe yayılarak geniş alanları kaplıyor. Bu dönemlerde karalar kuraklaşıyor. Bu, jeologlar tarafından kanıtlanıyor. Orta Asya'da 20 bin yıllarından itibaren ortalığı kaplayan bir ısınma dönemi ile 12 bin yıllarında buzullar erimeye başlıyor. Bunun üzerine kuzeyde oluşan büyük buz göllerinden taşan tatlı sular Amu-derya ve Sır-ı derya[14] nehirleri yoluyla Aral ve Hazar göllerine boşalıyor ve oradan da Hazar Denizi'ne dökülen Aras ve Kura nehirlerinin açtığı vadilerden[15] Karadeniz'e ve Anadolu'nun güneydoğusuna kadar ulaşıyor. Alçak yerler su ile doluyor. Çoruh vadisinin ağzına kadar gelen sularla Artvin, Narman arası birleşmiş, sular Van Gölü'nü genişletmiş ve "Diyarbakır iç denizi'ni" oluşturmuş. Bu taşmaların izleri, Çoruh Vadisi'nde, Oltu Vadisi'nde ve Narman peribacalarının olduğu yerlerde, Hatta Diyarbakır'da görülüyor. Bunlar gösteriyor ki, Asya'da da buzulların erimesiyle etraflarında bulunan insanları yok edebilecek büyüklükte taşkınlıklar olmuştu. Fakat bu sular Ağrı Dağı'nın tepesine çıkacak kadar yükselmemiş, bunun da olması olanaksızmış. Prof. Köksoy'a göre (s.92) Diyarbakır gölünün oluşumu: Doğu Anadolu'da patlayan volkanlar arasında Karadağ volkanı ile Karadağ ve Habur vadileri tıkanıyor. Oradan akan sular toplanarak Diyarbakır içdenizini meydana getiriyor. Volkanın zehirli gazlarıyla sular zehirleniyor. Zamanla Dicle Nehri Germav Kanyonu'nu açınca bu içdeniz Basra Körfezi'ne boşalıyor ve böylece kuruyor orası.[16]

14 Bu nehirlerin Türkçe adları: Amuderya=Iduk-at-öküz, Sirideriya= İnciyun.

15 7 Temmuz 2006'da sayın vali yardımcısı Ünal Kılıçarslan tarafından Ardahan Damal şenlikleri için davet edilmem ufkumu açtı. Bu suların Hazar Denizi'nden taşıp nasıl Doğu Anadolu'ya geldiğini bir türlü gözümde canlandıramıyordum. Kura nehrini görüp onun ve Aras Nehri'nin Hazar Denizi'ne döküldüğünü öğrenince, onların açtığı vadilerden suların Doğu Anadolu'ya kolayca gelebileceğini anladım. Sayın Kılıçarslan'a bunun için de çok müteşekkirim. Diğer taraftan yurdumun coğrafyasını bilmediğim için de çok üzüldüm.

16 Avrasya ve Doğu Anadolu Jeolojisi için geniş bilgi için Prof. Mümin Köksoy, *Yer Bilimlerinin Katkısıyla Nuh Tufan'ı ve Sumerlilerin Kökeni*, s.179-190.

Kazakistan'da Tufan izleri ve kanyonlar
(Dr. Tahsin Parlak, *Tur-an Yolunda Aral'ın Sırları*, s.52).

Narman Peri Bacaları'nın olduğu yerlerde Tufan izleri
(Dr. Tahsin Parlak, *Tur-an Yolunda Aral'ın Sırları*, s.52).

Korkut Ata Üniversitesi'nden tarih, dil, arkeoloji ve antropoloji araştırmaları yapan Doç. Aristanbek, Prof. Enis Yakupoğlu ve Dr. Maniyev Tanrıbergen, Doğu Tataristan ile doğu denizinden Çeluge'ye kadar birçok dağ ve tepede, denizden çok uzak olmalarına ve oralarda göllerin de bulunmamasına rağmen midye ve diğer deniz hayvanı fosilleri buluyorlar.[17] Ahmet Yesevi Üniversitesi'nden öğretim üyesi Kenan Yavan, Karadağlarda yaptığı gezilerde Tufan'a ait önemli izler bularak videoya çekmiş ve bunları 2003'te üniversitede göstermiş. O zamanlar bir içdeniz olan Turan Ovası, daha sonraları ikiye bölünerek Hazar ve Aral gölleri ortaya çıkmış. Geri kalan kısmı da 6000'lerde kurumuş ve bugünkü Turan Ovası'nı meydana getirmiş. Buranın toprağının 2 metre altında tuzlu su bulunuyor. Su taşmalarında bu tuzlu su yüzeye çıkarak toprağı çölleştiriyor. Orası deniz iken etrafı yeşilliklerle kaplı, insanların yaşaması için çok elverişli, insanoğlunun altın beşiği denen bir yermiş. Araştırmacılar, Aral Gölü'nün kuzeyinde Karadağ'ın, Turan Denizi'nin etrafında Kafkasya Pamiri, Aladağ, Karadağ, Tanrı Dağları, Kuzeyde Ural ve Torgay adlı yerlerde insanların konaklama yerlerini bulmuşlar. Özbekistan Teşik Taş (*Deşik Taş*) Mağarası'nda ve Kafkasya etrafında bulunan en eski insan kemikleri ve çok eski çağlara ait ortaya çıkarılan insanların bu konaklama yerleri, oralarda bir kültürün varlığını göstermektedir. Bu kültüre, Kara-Tau/Kara-Dağ (*Paleolitik=Kabataş*) kültürü denilmektedir ki, 80 binlere tarihleniyor. Buralarda, "kala/kurgan" denilen *–insanların oturduğu–* yerler bulunmuş.[18] Bu bölgede 1-2 milyon yıldan beri insanların yaşamış olduğunu gösteren izler var. Orta Kabataş = Müsterien devri 80 bin-35 bin yılları arasına konuyor. Bu zamana ait Türkistan'ın yalnız bir bölümünde 14 kala saptanmış. Bu yerlerin adlarından bir kısmı Oğzı-kıçı, Hucı, Teşik Taş, Aman-Kutan, Hacakent, Ob-i Rahmet, Kulbulak'tır. 35-10 bin yıllarına ta-

17 *Aral'ın Sırları*, s.13 vd.
18 Qala=Kala, ön Türkçe bir kelime, ondan "Kurgan" türüyor. Bu kelime Arapçaya, oradan Osmanlıcaya "kal'a" olarak geçmiş.

rihlenen Özbekistan-Kırgızistan'daki Issık Gölü arasında 100 kadar kala/yerleşim yeri saptanmış. Bunların içinde Semerkant'ın güneyinde 3489 metre yükseklikte bulunan Teşik Taş Mağarası'nın ayrı bir önemi var. Bu iki bakımdan önemli: 1) İçinde bulunan 9 yaşındaki bir çocuğun iskeleti, 2) Mağaranın ağzının taşla örülmesi. Buraya cesedin mezar olarak konması bir tanrı, bir inanç düşüncesinin varlığını; kapının taşla örülmesi ise bir yapı fikrinin oluştuğunu gösteriyor, deniyor (*C 14 testi 80-35 bin yıllar arasında*). Aman-Kutan Kalası'nın Semerkant yakınında bulunması da bu şehrin tarihinin çok eskilere gittiğini gösteriyor.

Karatav/Karadağ kültürünün en erken ve en somut kanıtı, mağara duvarlarına ve açıktaki kayalar üzerine yapılmış resimlerdir. Bu kültürün insanları, 80-30 binli yıllardan itibaren yaşayış tarzlarını, avlanma kültürlerini, hayvanlarla olan ilişkilerini oldukça şematik olarak çizgi halinde yapmışlar. Eski Türkçede hatta Dede Korkut Oğuznamesi'nde adı geçen "çızıglar", bu resimleri yapanlara verilen ad olmalı, deniyor. Türklerin bulunduğu yerlerde, yer ve su adları gibi, çızıglara da rastlanmaktadır. Kazakistan'da "Cızgan-Ata"nın mezarı/kurganı vardır. Çizimcilerin piri olarak bilinen Cızgan-Ata'nın bulunduğu yörede binlerce kaya resmi bulunuyor. Bu kaya resimleri daha sonra damgalara, ondan da yazıya dönüştüğü ve en eski yazının da bunlardan çıktığı söylenmektedir.[19] Türkistan'da gelişen bu Kara-Tau kültürü büyük Tufan sonucu dünyaya dağılan insanlar tarafından dünyanın pek çok yerine ulaşmıştır.[20] Anadolu'da da yüzlercesi bulunmaktadır.[21]

19 Tahsin Parlak, *Aral'ın Sırları*, s.55, not 79.

20 Bu konularda daha geniş bilgi için bkz. Haluk Tarcan, *Tarihin Başladığı Ön-Türk Uygarlığı, Resmi Tarihin Çöküşü*, Öntürk Uygarlığı Araştırmaları Merkezi & Töre Yayın Grubu, 2003. Bu konuları daha etraflı öğrenmek için bu kitabın tümü okunmalı.

21 2007 yılında Sayın Servet Somuncu ve ekibi Orta Asya'da binlerce kilometre giderek bu kaya resimlerinin bulunduğu yerleri saptamış, çekebildiklerinin fotoğraflarını almış ve onların yerlerini gösteren mükemmel bir harita yapmışlar. *Atlas* dergisinde ve Karlı Dağlar belgeselinde yayımlamışlardır.

Son zamanlarda Rus, Amerikan ve Türk arkeologlarının yaptıkları araştırma ve kazılarla Türkmenistan, Özbekistan topraklarında tatlı göl etrafında kerpiçten yapılmış yığınlarla ev bulunmuştur. Buralarda yaşayan insanlar, kanallar açarak sulama tarımı yapmışlar. Koyun, keçi gibi hayvanlar beslemişler. Bronz baltalar, seramikten kaplar, taş ve kemik oymaları yanında, altın ve gümüşten süs eşyaları yapmayı bilmişler. Dünyanın diğer taraflarındaki insanlar henüz avcılıkla uğraşırken, özellikle Türkmenistan'da insanların hayvancılık ve tarımla uğraştıkları, bakırı bulup işledikleri, dokuma ve dokuma aygıtları yapmayı bildikleri anlaşılıyor. İlk koyun türü ve buğday Orta Asya'dan Avrupa'ya gidiyor. Bu araştırmalar, Asya'da daha önce tahmin edildiği gibi birbirinden ayrı küçük topluluklar halinde değil, en az DÖ 5000 yıl önce etraflarıyla ilişkisi olan, gelişmiş bir kültüre sahip halkların yaşadığı ortaya çıkıyor. Arkeologlar bunları yapanların kim olduklarını, kendilerine ne ad verdiklerini bilemedikleri için, onlara Bacteria Archeologie Margiana (*kısaltılmış: BMAC*) demişler. Rus tarihçileri ise bu insanların Türkmenlerin atası olduğunu ileri sürüyorlar.[22]

Kimdi Buralarda Yaşayanlar?

Orta Asya bozkırlar, yaylalar, dağ silsileleri ve çöllerden oluşan bir alan. Buralara "Türkistan" denmiş. Nedeni? Türk kavimleri yaşamış da ondan! Daha sonraları bu alanlar Doğu ve Batı Türkistan diye ikiye ayrılmış. Persler de buraya "Turan" adını vermişler.[23] Bugün bu topraklar Türkmenistan, Tacikistan, Özbekistan, Kaza-

22 Begmyrat Gerey, *5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, İstanbul, s.26.

23 Turan adı tur.an'dan geliyor. Tur=turlamak, dolaşmak an ve bar.an koyun.koyunu, daha doğrusu hayvanları sürenlerin yurdu. Turan'da üç kültür bulunuyor. Dünya ticaret yolu olan "ak yol", şehir kültürünü temsil eden "ak kurgan", göçerleri barındıran "ak kır". Ak kurganlar etrafı duvarla çevrilmiş şehirler. Ak kırlar zorluklarla, fakat bir sistem içinde yaşayan göçerler. Ak kırlar, kır gezerler, kara kırgezerler, gezaklar olarak adlandırılan bu topluluklar yolculuğa çıktıklarında onların barınmaları için ak kurganlar yapılmış. Ak yoldaki insanların yollarını bulmaları

kistan, Kırgızistan adları altında parçalanmıştır. 20 bin yıl önce, Türkistan'ın küçüklü büyüklü tatlı su gölleriyle kaplı topraklarında Türklerin ataları yaşıyordu. Bu, oralarda bulunan Türkler için birer damga niteliğinde olan kaya resimlerinden anlaşılıyor. Orta Asya'da hayat böyle sürerken *–iklimde bir ısınma dönemi sonucu–* 12 bin yıllarında çözülmeye başlayan buzlardan taşan suları Aral, Hazar denizlerinden Karadeniz'e, Anadolu'ya kadar gidiyor. Asya'da olan bu Tufan'dan kurtulan Karatav/Karadağ kültürü insanları, dünyanın her tarafına dağılarak bu kaya resimlerini oralarda da sürdürmüşlerdir. Daha sonraları 6000-5500 yılları arasında bir kuraklaşma başlıyor. Bunun sonucu Tufan'dan kurtulup oralarda yaşam süren insanlar da göç etmek zorunda kalıyorlar.

Kazak efsanesine göre, ilk insanlar Turan Ovası'nda dünyaya gelmişler. Bunlara "Türü-ilk" deniyor. Bunların, Turan Denizi'nin etrafından Kafkaslar'a kadar olan yerlerde yaşadıklarına ait efsaneler var. Türklerin "Türü-ilk Ata" efsanesine göre, Türklerin ilk atası olan "Türük" bütün doğu taraflarını gezerek bir yeri oturmak için uygun buluyor. Buranın adı Isıgöl; çünkü burada deniz varmış. Suyu sıcak, çeşmeleri bol, etrafında zengin otlaklar bulunuyor. Türk, tanrıya orada kalmak için dua ediyor. Tanrı onun duasını kabul ediyor ve bu şekilde oraya yerleşiyorlar. Türk, bir gün, civardaki büyük bir dağın tepesinde ateş görüyor. Gündüz gidiyor, ateşi bulamıyor; ama orası da güzel otlaklarla kaplı imiş. Çok hoşuna gidiyor ve bu dağa "İdhugart" adını veriyor. Türk orada kendisini soğuktan koruyacak keçe çadırını, keçi derisinden kürkü ve "gulaçkan" veya "tımga" denilen Türk kalpağını yapmayı başarıyor.

ve dinlenmeleri için de yapma tepeler üzerine yol açarlar yapılmış. Bunlar bir tür Selçukluların kervansaraylarının öncüleri. Karnak denilen borsa gibi ticaret merkezi de bunlar arasında. Bu kurganlarda ticaretle uğraşanlara karluk deniyor, çoğunlukla Özbeklermiş bunlar. Sun-ak denilen yerler çok ilginç. Eski çağlarda suç işleyenler buralara sığınır, ıslah olunurmuş. Onlara sığınanlara kimse dokunmazmış. Buralarda yapılan arkeolojik araştırmalarda neolitik kültürüne ait binlerce kaya resimleriyle çok eski kurgan ve şehir kültürüne ait kalıntılar bulunmuş. Daha geniş bilgi için bkz. Tahsin Parlak, *Aral'ın Sırları*, s.3, not 8.

Çin kaynaklarında, "Bu dağlar çok soğuktur. Türklerin atası Natuluşe, yani Natulşad burada ateşi keşfederek onunla ısındı, kardeşlerini soğuktan korudu. Bu yüzden Natulşe'yi hakan tanıdılar ve ona Türk adını verdiler."[24] Türkistan kaynaklarına göre bu dağın adı "Asqar tav" imiş, onun için yazılmış dizeler var: "Asqar tavdan biyik tav var mı? / Asqar tavdan biyik tav bolamas / Başına balaban torgay çırlap ucup yete olmas / Bavrına közen qazıp öte almas."[25] Anadolu Türkleri de Asqar Dağı'nı unutmamış: "Atıma bindim de gittim Asqar'a / Çok güzel sevdim de aydım aşkâri."[26]

Sakaların Parın oymağının yaşadığı Erzurum'a bağlı Oltu ilçesinin Tav-asqar adlı yerleşim yerinin adı sonradan Tavusker olmuş.

Yukarıdaki efsanenin başka anlatılışı, 1126 yılında yazılmış olup yazarı bilinmeyen *Mücmel el Tevarih* adlı kitabın 11. babında bulunuyor:[27]

Nuh'un 7 oğlu varmış. Bunlardan birinin adı "Çin", ikincisi "Türk", üçüncüsü "Hazar", dördüncüsü "Saklap", beşincisi "Rus", altıncısı Yecüc Mecüc'ün babası "Misk", yedincisi Bulgarların, Burtaşların babası "Kemaru" idi. Bu oğulların huyları ayrı ayrı imiş. Çin çok akıllı, Hazar az konuşur, sakin, Rus hilekâr, gafil, utanmaz, Misek ise çok yaşamamış. Onun oğlunun oğlu Guz=oğuz kurnaz. Dedesi Yasef/Yafet onu hepsinden çok seviyor. Kamaru oyunu seven içkiye düşkün biri. Türk akıllı, doğru kalpli.

Nuh'un torunu Yafes'in oğlu Türk,[28] doğuyu dolaştıktan sonra bir yer buldu. Bu yerin adı Sükûk'tu. Türkçede süğük derler. Bura-

24 Tahsin Parlak, *Aral'ın Sırları*, s.15, bu söylencelere ait bilgi için Z.V. Togan, *İbn Fadlan's Reiseberichte*, s.313.
25 Bu satırların açıklaması: Askar büyük dağ, Askar'dan büyük dağ olamaz, başına büyük serçe kuşu uçup yetişemez, bağrını (közen=bir tür) sincap kazıp geçemez.
26 Tahsin Parlak, *Aral'ın Sırları*, s.15, not 37.
27 Sadi Bayram, *Kaynaklara Göre Güneydoğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*, s.42.
28 Burada bir çelişki var. Başta Nuh'un oğlunun Türk olduğu söyleniyor. Sonra da Türk, Nuh'un torunu Yafet'in oğlu oluyor.

da küçük bir deniz, sıcak su, çok da çeşme vardı. Yakında çok otlu, hoş suları bulunan bir dağ bulunuyordu. Türk, Allah'a şükrettikten sonra o yerde mekân tuttu. Yafes'in oğulları arasında Türk ve Hazar akıllıydılar. Sonra geceleyin bu dağın başında bir ateş peyda oldu. Ertesi gün, Türk, dağın başına çıktı ve ateşten hiçbir iz göremedi. Fakat orada iyilik, hoş ve şen otlaklar buldu ve memnun oldu. Bu dağa o "Endûkert" adını verdi. Bugün dahi böyle derler. Sonra ağaçlardan, otlardan ev yapılmasını emretti. Bundan sonra koyun postundan kaba, külah yaptılar. Hâlâ bu gelenek devam eder. Türk'ün orada bulunduğu sırada tâli (yıldız) aslan burcunda idi. Bu saatin efendisi Merih Ay ve Zühre ile beraber yay (kavs)'daydı. Türklerin kan dökücü ve güzel olmaları bundandır. Türk'ün Tütel, Çiğil, Bars han ve İlâk gibi çocukları vardı. Bugünkü Bars hanlar, İlaklar, Çiğiller bunların çocukları. Anlattıklarına göre, Tütel bir gün avlandıktan sonra etini yerken bir parçasını yere düşürmüş. Lokmasını yerden alıp yerken tadını güzel bulmuş. Çünkü yer tuzlu imiş. Bundan sonra Türkler tuz kullanmaya başlamışlar .Yafet'in ikinci oğlu Hazar, Etil, İdil=İtil nehrinin kenarını beğenerek orada şehir kuruyor ve buraya Hazar ülkesi deniyor. Onlar yazın kırlarda, kışın şehirlerde oturuyorlar. Darıdan başka ekinleri yok. Tilki çok olduğundan avlayıp derilerini satıyorlar."[29]

Yafet'in oğlunun Türk olduğu 1660 tarihli Çağatayca'nın parlak temsilcisi olan Ebu'l Gazi Bahadır Han Şecere-i Terakime'de[30] yazılmıştır. Burada anlatıldığına göre, Tufan'dan sonra gemiden çıkanlar ölüyor. Yalnız Nuh ve üç oğlu sağ kalıyor. Yafet babasının emri üzerine Cudi Dağı'na, Yayık İtil suyunun kenarına gidip 250 yıl kalıyor (diğer bir anlatıya göre ise gemi önce oraya yanaşıyor ve orada 250 yıl kalıyorlar). Yafet'in Türk, Hazar, Saklap, Rus,

29 Bütün bu konu için bkz. Sadi Bayram, *Kaynaklara Göre Güneydoğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*, s.41-42.

30 *Türkler'in Soy Kütüğü.* Bu kitap *Tercüman* gazetesi tarafından 101 Temel Eser olarak yayımlandı.

Ming, Çin, Kimeri adlı 7 oğlu var (daha önce *Mücmel-el Tevarih*'te bunları Nuh'un oğulları olarak okuduk). Yafet ölürken oğullarına, "Türk'ü padişah bilip onun emrinden çıkmayın" diyor. Türk'e, "Yafet oğlu", diye lakap takıyorlar. O çok akıllı, edepli bir insan. Babasının ölümünden sonra birçok yer geziyor ve sonunda Isığ Kölü beğenip oturuyor. Orada otağ yapıyor. Türklerin gelenekleri ondan kalmış.

Görüldüğü gibi her iki kaynakta da Türkler Yafet'ten geliyor. Yafet soyu, Cudi Dağı'nın Yayık İtil[31] suyunun kenarında, yani Doğu Anadolu'da 250 yıl kalıyor ve sonra kendi ülkesi Türkistan'a dönüyor.

Divanü Lugat-it-Türk'ün (Besim Atalay tarafından hazırlanıp Türk Dil Kurumu tarafından yayımlanan) I. cildinin 350. sayfasında, Türk, Nuh'un oğlunun adıdır. Bu Tanrının Türk'ün oğullarına verdiği addır. Türk adını ulu tanrı vermiştir, deniyor. İslam kaynaklarında Türklerin Nuh'a bağlanması çok ilginç. Aynı yerde, devam ederek Peygamber'in bir hadisinden söz ediliyor: "Yüce tanrı benim bir ordum vardır, ona Türk adını verdim. Bir ulusa kızarsam Türkleri o ulusun üstüne musallat ederim." İşte bu Türkler için bütün insanlara karşı bir üstünlüktür. Çünkü tanrı onlara ad vermeyi kendi üstüne almıştır. Onları yeryüzünün en yüksek yerine, havası en temiz ülkelerine yerleştirmiştir. Ve onlara "kendi ordum" demiştir. Türklerde güzellik, sevimlilik, edep, büyükleri ağırlamak, sözünü yerine getirmek, sadelik, yiğitlik, övünmemek, mertlik gibi övgüye değer sayısız özellik vardır." Görüldüğü gibi *–Peygamber'e göre–* Türklere "Türk" adını tanrı vermiş.

20. yüzyılın ilk yarısında Ruslar, Orta Asya'da yoğun bir biçimde özellikle Türk kimliği üzerinde durarak yaptıkları araştırmaların sonunda, Türklerin Altay Dağları ile Tanrı Dağları arasındaki

31 Doğu Anadolu'da Şırnak yakınında bu adda bir ilçe veya köy bulunuyor.

geniş steplerde yaşadıklarını saptamıştı. Böylece, Türklerin anavatanının Altay Dağları çevresi olduğu bilimsel olarak da kanıtlanmıştır.[32] Anlatılara göre, diğer taraftan arkeolojik kazılar, buluntular da bunu gösteriyor. En az DÖ 6 bin yıllarında, çiftçiliğin Orta Asya'da başladığı kanıtlanıyor. İlk koyun türü, buğday Orta Asya'dan Avrupa'ya gidiyor. İlk köyler, uygarlığın temeli gerçek kentlerin kalıntıları Köpet Dağı eteklerinde görülüyor.

Daha önce de yazdığımız gibi, son yıllarda Sibirya topraklarındaki Hakas Cumhuriyeti sınırları içinde "Okunev" kaya anıtları bulmuşlar. Bunların, DÖ 4000 yıllarında Türkçe konuşan bir uygarlığa ışık tuttuğu söyleniyor. Doç. Dr. Cengiz Ayyılmaz'ın yaptığı araştırmalara göre, son yıllarda Orta Asya'da bulunan ve 4000 yıllarına tarihlenen resimli kaya anıtları örneklerinin Doğu Anadolu'da bulunması çok ilginç. Bu da Türklerin çok eski çağlardan beri Anadolu'ya göç ettiklerini kanıtlıyor.

Görüldüğü gibi, jeolojik bulgularla Buzul Çağı sonunda Orta Asya'da da büyük taşkınlıklar olduğu, Aral ve Hazar'dan taşan suların Doğu Anadolu'ya kadar geldiği kanıtlanıyor. Diğer taraftan, ilk çağlardan itibaren Orta Asya'da Türklerin yaşadığını anlatan söylenceler okuduk. Eğer Asya'da böyle Tufan şeklinde taşkınlıklar olmuşsa ve o zamanlar oralarda Türkler yaşamışlarsa, Türkler arasında yerel Tufan öyküleri de bulunmalıydı. Ben elde edebildiğim kaynaklardan ancak böyle 6 Tufan efsanesini saptayabildim. Bunun daha çok olduğunu, özellikle Rusça kaynaklardan bulunabileceğini tahmin ediyorum. Artık onları, ilgili gençlere bırakıyorum. Biz şimdi elde ettiğimiz Asya kaynaklı Tufan öykülerini görelim:

Türkmenlerde Tufan

Gök tüylü bir teke, 7 gece 7 gün dünyanın dört bucağını dolaşarak bir Tufan olacağını insanlara duyuruyor. Bundan sonra 7 gün

32 Emel Esin, *İslam Öncesi Türk Sanatı*, Arkeoloji Sanat Yayınları, s.20.

Türkmenlerde Tufan olayı canlandırılıyor
(resimleyen: Nazan Erkmen).

dağlar ateş püskürüyor. 7 gün yağmur, dolu ve kar yağıyor. 7 gün Tufan kopuyor, ondan sonra korkunç soğuklar başlıyor. 7 kardeşe Tufan'ın kopacağı bildiriliyor. Onların en büyüğünün adı Erlik, diğerinin adı Ülken imiş. Onlar 7 kardeş olarak bir gemi yapıyorlar ve gemiye her hayvandan bir çift alıyorlar. Tufan bittikten sonra bir "horoz"u suya bırakıyorlar ve horoz soğuktan hemen ölüyor. Sonra bir "kaz"ı suya bırakıyorlar, geri gelmiyor. Üçüncü kez "karga"yı bıraktıklarında o da gelmeyince, 7 kardeş de karaya yanaştıklarını anlayarak gemiden çıkıyorlar.

Burada karaya yanaşıldığını anlamak için uçmayan horozun, kazın gönderilmesi ilginç.

Aynı olayın Altaylarda olan bir değişik şekli de şöyle: "Ülken, dünya üzerindeki Nama adlı bir adama Tufan olacağını söyleyerek bir gemi yapmasını bildirmiş. Nama'nın "Balıksa", "Savrul" ve "Zoozunuul" adında üç oğlu vardı. Bunlar bir dağın tepesinde gemiyi yapıyorlar... İçine insan ve yaratıklardan birer çift aldılar."[33] Nama'nın gözleri iyi görmezdi. Gemidekilere sordu: "Bir şeyler görüyor musunuz?" "Yeryüzünü sis kaplamış, müthiş karanlık basmış" dediler. O zaman yerin altından, ırmaklardan, denizlerden karalara sular fışkırmaya başladı. Gökten de yağmur yağıyordu. Gemi yüzmeye başladı. Gök ve sudan başka bir şey görünmüyordu... Nihayet sular çekilmeye başladı. Dağların tepeleri göründü. Gemi, Çomgaday ve Tuluttu dağlarında karaya oturdu. Nama, suyun derinliğini öğrenmek için "kuzgun"u gönderdi; ama kuzgun dönmedi. "Karga"yı gönderdi, o da dönmedi. "Saksağan"ı gönderdi, o da dönmedi. Sonunda "güvercin"i gönderdi ve güvercin, gagasında bir dal ile geldi. Nama ona kuzgun, karga, saksağanı görüp görmediğini sordu. Güvercin onları gördüğünü, her üçünün de bir leşi gagaladıklarını söyledi. Nama, "Onlar kıyamete kadar leş ile geçinsinler, sen benim sadık hizmetçim oldun, kıyamete kadar benim evladımla beraber yaşa" dedi. Tufan'dan sonra Nama, Yayacı (yaratıcı) ve Yayık (Tufan) han adıyla tanrılar arasına geçti. Yeni nesiller ona kurban kesmekte devam ettiler. Nama/Yayık Han'ın gemisinin, Altaylarda her boy kendi çevresindeki yüksek dağlardan birine yanaştığını söyler. Bazısı Yal Möngkü Dağı'nı, bazısı Iyık Dağı'nı söyler. Kuzey Altaylılara göre de Nama'nın gemisi Uludağ denilen dağın üstünde bugüne kadar durmaktadır.

33 Bundan sonraki kısım için bkz. Sadi Bayram, *Kaynaklara Göre Güneydoğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*, s.20.

Aynı Efsanenin Altay Türkleri Arasındaki Şekli

Sel bütün yeri kapladığında Tengiz (=deniz) yerin üzerinde efendi idi. Tengiz'in yönetimi altında Nama adında iyi bir erkek yaşardı. Bunun "Sozu Uul", "Sar Uul" ve "Balik" adlarında üç oğlu var. Ülgen (=tanrı), Nama'ya bir kerep (=sandık) yapmasını söyler. Nama, sandığın yapılması işini üç oğluna bırakır. Oğullar, kerep'i bir dağ üzerinde yaparlar. Nama onlara, kerep'i her biri 80 kulaç olan sekiz halatla köşelerinden yere bağlamalarını söyler. Böylece, su 80 kulaç yükseldiğinde durum anlaşılacaktı. Bundan sonra Nama, ailesi ile birlikte çeşitli hayvanları, kuşları alarak kerep'e giriyor.

Yeryüzünü sis kaplıyor. Dünya korkunç bir karanlığa gömülüyor. Irmaklardan, denizlerden sular fışkırıyor. Gökten sağanaklar boşalıyor. Yedi gün sonra yere bağlanan halatlar kopuyor ve kerep yüzmeye başlıyor. Böylece, su 80 kulaç yükselmiş oluyor. 7 gün daha geçince, Nama oğluna pencereyi açmasını söylüyor. Sozun Uul açıp bakarak, "Her şey su altında, yalnız dağların dorukları görünüyor" diyor. Sonunda, kerep sekiz dağın birbirine yaklaştığı yerde duruyor, Çomoday ve Tuluttu dağlarında karaya oturuyor. Nama, pencereyi açarak kuzgunu salıveriyor; ama kuzgun geri dönmüyor. İkinci gün kargayı, üçüncü gün de saksağanı gönderiyor. Hiçbiri geri dönmüyor. Dördüncü gün gönderdiği güvercin, gagasında bir ince dal ile geliyor. Nama, bu kuşa öteki kuşların niçin geri gelmediğini soruyor. Onlar gittikleri yerde sırası ile geyik, köpek

ve at leşi yemek üzere kalmışlardı. Nama bunu duyunca çok öfkeleniyor ve "Onlar şimdi ne yapıyorlarsa dünyanın sonuna kadar onu yapsınlar" diyor. Efsanenin sonunda, Nama yaşlandığı zaman kurtardığı insanları öldürmesi için kendisini kışkırtan karısını öldürür. Oğlu Sozu Uul'u yanına alarak göğe *(cennete)* çıkar ve orada 5 yıldızlı bir yıldız kümesine dönüşür.[34]

Altaylılarda, Tufan'dan sonra insan tekrar yaratılıyor: "Tufan'dan sonra Ülgen insanı yeniden yaratmaya karar verdi. Bir kırmızı fincan içine bir gök renkli gül koydu. Kardeşi Erlik *(bu kötü ruhlu, şeytanı simgeliyor)* bu gülün bir parçasını çalıyor. O da ondan bir insan yaratıyor. Ülgen bu işe kızıyor ve ona senin yarattıkların kara kayış kuşaklı kara olsunlar, benim yarattıklarım doğuya, senin yarattıkların batıya gitsin" diyor. Erlik'in yarattığı insanlar deriden bir davul yapıyorlar ve ilk Şamanlık törenini kuruyorlar.[35]

Kazak Tufan Efsanesi

Turan Ovası'nda ilk olarak meydana gelen Türü-ilk'ler, bu ovada mutlu yaşarken Âdemoğullarının işledikleri günahlar yüzünden burayı su basıyor. Bunu gören Nuh, Kızılorda'nın Karmakçı ilçesine yakın Aral Gölü'nün doğusundaki Kemi Salgan *(gemi yapılan yer)* denilen yerde gemisini yaptırarak halkı arasından kendisine inanları ve hayvanlardan birer çift alıp Kemi Salgan'dan Turan Denizi'nin yükselmesiyle hareket ederek Aral, Hazar Denizi'nden geçip Cudi Dağı'na[36] konuyor. Tufan'dan sonra kurtulan Nuh'un torunlarından Türü-ilk Ata, tekrar gemi ile geri gelerek Kazıkurt Dağı'na inmiş. Burada, Tufan'dan arta kalan Türü-ilk'leri toplayarak onlara hayatı öğretmiş.[37]

İslam Kaynaklarına Göre Bunun Başka Türlü Sonu Var

Tufan bitip Cudi Dağı'na çıktıklarında, geminin içinde olanlar hastalıktan ölüyor, yalnız Nuh'un üç oğlu ve gelini kalıyor. O da "Ham" adlı oğlunu Hindistan'a, "Sam"ı İran'a, "Yafes"i kuzey kutbuna gönderiyor. Yafes'e bazıları peygamber demişler; bazıları da değil, diyor. Yafes, babasının emri üzerine Cudi Dağı'ndan gidip Yayık İdil suyunun yakasına varıyor. İki yüz yıl orada duruyor. Sonra ölüyor. Onun Türk, Hazar, Saklap, Rus, Mink, Çin, Kimeri adlı 7 oğlu var.

Yafes öleceği zaman büyük oğlu Türk'ü yanında oturtarak diğer çocuklarına Türk'ü kendilerine padişah bilip sözünden çıkmamalarını söylüyor. Türk'e, "Yafes oğlu" diye lakap takıyorlar. O çok akıllı, edepli bir insan. Babasından sonra Isıg kölünü beğenip orada oturuyor. Çadır evini de ilk o çıkarmış.[38]

Bugün bu Türk Ata'nın mezarının, Kırgızistan'da Oş vilayetinin ilçesinde olduğu söyleniyor. Burada yaşayanlara, Rus pasaportlarında "Türik" deniyormuş. Diğer bir anlatıya göre, en büyük günah kendini üstün görmekmiş. "Nuh'un Gemisi" suda yüzerken birçok dağ *–kendilerini diğerlerinden yüksek görerek–* geminin kendilerine yanaşmasını beklemiş. Halbuki o, yeşil bitkilerle dolu, huzurlu Kazıkurt'a yanaşmış.

Başka bir anlatıya göre, Tufan'dan sonra dirilen Türü-ilk'ler, Tufan sularıyla dolan nehirler yoluyla Aral, Hazar Denizi'nden Doğu

34 Bu efsane internette, Dünya Türk Kulübü, Tarık Dursun yazısından alınmıştır. Noma'nın göğe çıkıp yıldıza dönüşmesi *Kur'an*'ın Bakara Suresi, 102. ayetinde söz konusu "Harut Marut melekleri" efsanesindeki Zühre'nin göğe çıkıp yıldız olmasını anımsatıyor. M.İ. Çığ, *Kur'an, İncil, Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, s.72.

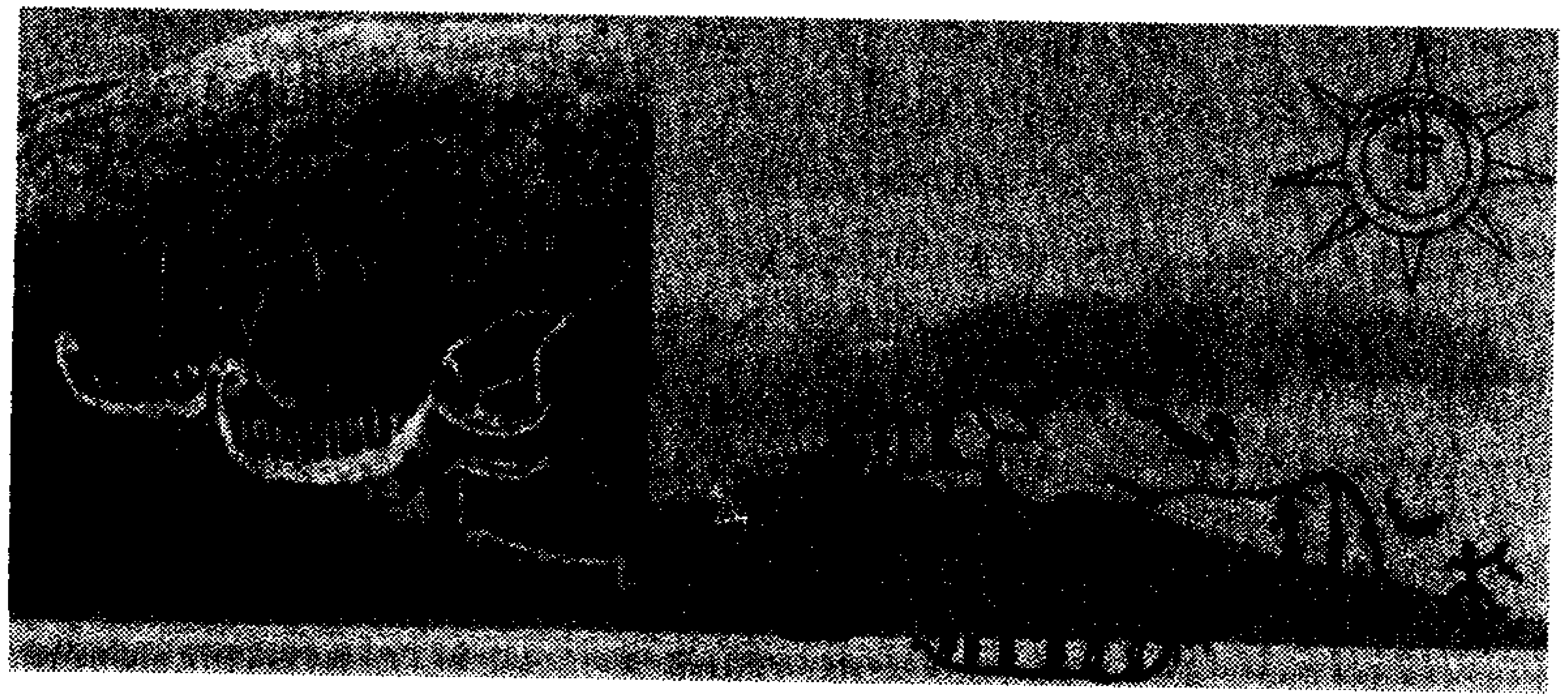
35 Begmyrat Gerey, *5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları*, s.68.

36 Cudi Dağı Mardin ilinin Cizre ilçesinde, Dicle nehri kıyısında. Sadi Bayram, *Kaynaklara Göre Güneydoğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*, s.12. *Kur'an*'da da gemi Cudi Dağı'na yanaşıyor.

37 Bu öyküler ancak yazılanlardan elde ettiklerimiz. Belki diğer Türkler arasında da Tufan'la ilgili öyküler vardır ve bunların araştırılıp yazılması çok yararlı olur. Buna karşılık bildiğimiz kadarıyla Batı'da Asya'daki gibi Tufan'la ilgili yerel anlatılar yok. Bu da ayrıca onun Asya'da olduğuna ayrı bir kanıt.

38 Ebugazi Bahadır Han, *Şere-i Terakime, Türklerin Soy Kütüğü*, Tercüman 1001 Temel Eser, s.22-24; Prof. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti*, Enstitü Yayınları, c.I, 1971, s.381-382; Sadi Bayram, *Kaynaklara Göre Güneydoğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*, s.40.

Anadolu'ya, Karadeniz'e sallarla/kayıklarla ulaşıp tur atıyorlar. Bunların başlarında "sam.an.kazan sal.vur.kazan" bulunuyordu. 58 salcının başına, "Dondarbeg" deniliyor. Bunların ömürleri su turlarıyla geçiyor. Dede Korkut Oğuznamesi'nde bunlarla ilgili olarak, "Saçlı/Salcı", "Salvur", "Dondar", "Kayıg" gibi terimler bulunuyor.[39]

Eski dünya medeniyetlerinin araştırıcısı Tur Heyerdal Gobustan, kayık tasfirleri ile Sumerlerin kayık tasvirleri arasında yakınlık olduğunu ileri sürmüş ve bu yakınlığı onların kamıştan dokunması, hilale benzer formda olması, ilahi maksatlara hizmet etmesi ile ilişkilendirmiştir. O, bu tür hilal şeklinin, Sumerlerin Güneş'i kutsal saymalarından kaynaklandığını, aynı şekilde Gobustan'ın Güneş tasfirli gemilerinde de Güneş'in kutsal sayılmasının etkili olduğunu düşünmektedir. (Dr. Tahsin Parlak, *Tur-an Yolunda Aral'ın Sırları.*)

Yakın zamana kadar nehir taşımacılığını çok iyi bilip sürdüren Üç Ok'lar, ulu ipek yolunu bu nehirlerin kenarlarından geçirmişlerdir. Kervanların ve salcıların dinlenme yeri olarak kurganlar yapmışlar, salların buralara kolaylıkla yanaşabilmeleri için kanallar açmışlardır.

Sayın Tahsin Parlak: "Mezopotamya'da oluşan Tufan'dan hemen sonra aynı kültürlere sahip uygarlıkların kısa zamanda hemen yükselmesi biraz düşündürücü geliyor. Bize göre, Orta Asya'da

39 Tahsin Parlak, *Aral'ın Sırları*, s.95.

(Turan bölgesinde) gelişmeye başlayan uygarlığın, o bölgede başlayan Tufan etkisiyle Türü-ilk'ler tarafından dünyaya yayıldığını kabul etmek daha mantıklı gelmektedir. Önceden sözü edilen Kazak efsanesinde, suların, ilk insanların Turan Ovası'nda dünyaya geldiği ve bunların Türü-ilk'ler, diye adlandırıldığı, Nuh'un Kızılorda'nın Kamaçı ilçesine yakın, Aral'ın doğusundaki gemi salgan *(gemi yapılan yer)* denilen yerden gemisini yaparak kendisine inanan halkını ve her hayvandan birer çift alıp gemisinin gemi salgan yerden suların yükselmesi ile hareket ederek Aral, Hazar üzerinden Cudi Dağı'na gittiği ve oraya konduğu daha yakın geliyor akla."[40]

Azerbaycan Tufan Efsanesi

Azerbaycan'da, özellikle Kuzey Azerbaycan'da Tufan ile ilgili birkaç anlatı varmış.[41] Bunlardan birisi şöyle: İnsanlar, bir dağın içinde ekip biçmekle uğraşıyorlar. "Mazan" adlı bir erkek çocuk ortalarda dolaşıp oynuyor, onun ninesi de çörek yapıyormuş... Bu zamanda, birden bir su taşkınlığı başlar. Ninesi çocuğa, hemen dağa çıkmasını, söyler. Kendisi yaşlı olduğu için oraya çıkamayacağını anlayarak çocuğa, etrafını bırakıp kendisinin gelemeyeceğini anlatır. Çocuk dağa tırmanır. Su da yükselmeye başlar. Sular yükseldikçe Mazan da dağa tırmanır. Sular öyle yükselir ki, çocuk en son umut olarak dik bir taşın üstüne çıkar. Birkaç gün sonra sular çekilmeye başlar. O sırada bir hoca ortaya çıkar, bu Nuh baba imiş. O, Mazan'ı taşın üzerinden indirir. Onun sağ kaldığına şaşırır. Çünkü birçok yeri gezmiş ve yalnız bir tek insanın sağ kaldığını görmüş. O yüzden bu dağa "diri" adını verir. Türkçede "diri, tir, tirig"; "diri, canlı, yaşamak" demek. İşin ilginç yanı Sumercede de "tir, til, ti"; "canlı, yaşamak" anlamına geliyor. Aynı fonetik ve aynı anlam. Öykünün sonunda hoca, "Senem" adlı kızını Mazan ile evlendirir.

40 Tahsin Parlak, *age*, s.85.
41 Biz bu konudaki bilgiyi internette, Nurettin Muslu: Sumer ve Türkler Dosyası'ndan aldık.

Çoluk çocukları olur. El sanatçısı Gurbani o nesilden geliyormuş. Bugün kendisini bu nesilden geldiğine inanan Bilal Fere, şiir halinde bu öyküyü yazmış.[42] Mazan'ın nenesinin mezarı ve çörek tahtasının taşa dönüşmüş şekli de orada bulunuyormuş.

Hint Tufan Efsanesi[43]

Veda dini birinci bin yılın başından itibaren gelişme süreci içinde yerli öğelerle etkileşerek Hint dinine dönüşmüş. Hint Tufan efsanesi de bu süreç içinde oluşmuş. Hint Tufan kahramanı "Manu". Manu'nun daha önce iyilik yaptığı bir balık ona bir Tufan olacağını, bir gemi yapmasını söyler (*bu balık, Muhabharata Destanı'nda tanrı Brahma ile özdeşleştirilmiş*).

Manu, balığın önerisine uyarak bir gemi yapar. Tufan olunca Manu tekneyi balığın boynuzuna bağlar. Balık, gemiyi Ağ Tepesi'ne götürerek Tufan'dan kurtarır. Tufan sonu yalnız Manu kurtulur, o da teşekkür için sulara ekşi süt ve tereyağı döker. Bir yıl sonra sulardan bir kadın çıkar ve her ikisinden insanlar ürer ve onlar insanların atası olur.

Bu efsanenin bir başka anlatılışı şöyledir:

Susuzluktan ölmek üzere olan küçük bir balık Manu'dan yardım ister. Manu onu bir kap içinde suya koyar. Balık büyümeye başlar, kabına sığamaz. Manu onu bir su birikintisine koyar. Balık yine öyle büyür ki, Manu'dan kendisini denize bırakmasını rica eder. Manu onu denize bırakır. Bu balık aslında şekil değiştirmiş Tanrı Vişnu'dur. Manu'nun bu yardımına ve iyilikseverliğine karşı, ona bir tufan olacağını, bir gemi yapmasını, yakınlarını, hayvanları ve bitki tohumlarını içine almasını söyler. Söyleneni yapar Manu ve bu felaketten kendisi ve yakınları sağ kurtulur. İnsan soyu dünyada onunla devam eder.

Burada Tufan'ın nasıl olduğu ve Tufan'dan nasıl kurtuldukları bildirilmiyor.[44]

İran Tufan Efsanesi

Bu efsane, Zerdüşt dininin ilk kitabı olan "Avesta"nın ilk bölümü "Vendidad"da bulunuyor.

İlk insan olan Yima'ya (*sonradan Çemşit olmuş*), Tanrı Ahura Mazda yeryüzünde insan yaşamını başlatma görevi verir. Yima ölüm, hastalık, yoksulluk, aşırı sıcak ve soğuk olmayan bir yerde kral olur. Ancak Ahura Mazda'nın yarattığı insanlar öyle çoğalır ki, yeryüzünü üç defa genişletmek zorunda kalır. Sonunda, Ahura Mazda Yima'ya öldürücü bir soğuğun geleceğini, yeraltına kare şeklinde bir sığınak yapmasını, içine yeryüzünün en iyi kadın ve erkeğini, bitkisini, hayvanlarını, tohumlarını koymasını söyler. Kare şeklindeki sığınağın avlusu, balkonu, pencereleri ve ışığı var. Yima sığınağı yapar, içine her canlı türü ile ateşi koyar. Ahura Mazda, Yima'ya ölümsüzlük vermek ister; ama o bunu kabul etmez. Bu öykü için, DÖ 6. yüzyılda meydana çıkan Zerdüşt dininden önce anlatılmış olmalı deniyor. Bu din, İran'da siyasal egemenlik "Medler"den "Persler"e geçince başlıyor. Medler büyük bir olasılıkla Türk'tüler.[45]

42 Muhteşem bir kaya vardır Diri dağın zirvesinde / o zirvede kartallardı ucalığın zirvesinde / bir dik taştır, ve karı var, bir yiğidi hatırlatır / Diri dağ, etrafı kalın meşelik / meşede hayvanlar, kayada keklik / meşelik, kayalar arasında bir kent / geçilmez kayalar burada köy, otlaklar, dümdüz sular / burada meyvelerden sanki bal damlar / İlin gümrah vakti bahar ayıdır / işe şüpheden giden gece gayıdır/ Nuh'un devri imiş be vakt bu devran/felaket baş vermiş kırılmış insan / Nuh Tufanı adlı Tufan Başlamış / sular arşa çıkıp dağları aşmış. Bir söyleme göre Taşkın zamanı Nuh, gemisi ile giderken Nahcıvan arazisindeki sıradağlara yanaşarak onlara Gemikaya, İnandağ, Agrıdağ, Kemki gibi adlar vermiş.

43 Muazzez İlmiye Çığ, "Sumer Efsanelerinde Türk Efsanelerindeki İzler", *Türk Dünyası Tarih, Kültür Dergisi*, sayı 192, Aralık 2002, s.32-37. Bu yazı Türk Kültürü Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

44 Burak Eldem, *2012 Marduk'la Randevu*, İnkılap Yayınevi, 2003, s.190.

45 Hint, İran ve Grek Tufan Efsaneleri, Ege Üniversitesi Prehistorya bölümünden Tayfun Yılmaz'ın *Bilim ve Ütopya* dergisinde (sayı 25 Temmuz 1996 s.8-17) yayımlanmış olan "Tufan Mitosu" adlı yazısından alınmıştır.

Bu öyküden başka, Avesta'da bulunmayan diğer bir öykü daha var İran'da: Kötülükler Tanrısı Ehrimen, başkaldıran insanları yok etmek için bir Tufan yapacaktır. Bunu öğrenen Tanrı Mitra, insanoğluna büyük bir gemi yapmasını, içine bütün yakınlarını ve sürülerini koymasını söyler. Böylece hem insan, hem hayvan soyunun yok olmasını önler.

Bu altı öyküde müşterek nokta, tanrıların insanlara kızıp onları ortadan kaldırmak üzere bir felaket vermesi. Sumer'in dışındakilere, din kitaplarından etkilenmiş deseler de, bunlar daha çok yerel olarak yaratılmış görünüyor. Son Türkmen efsanesi, Sumer'deki ile daha çok yakınlaşıyor (*Ülken'in Tufan olacağını haber verdiği şahıs Nama, Nuh'u hatırlatıyor*).

Gelelim Sumerlilerle Orta Asya'nın bağlantısına. Bunu da, çok yalın ve doğru kaynaklara dayanan Begmyrat Gerey'in kitabından öğreniyoruz.

2) Arkeolojik Kanıtlar

Sumer-Orta Asya Türk bağlantısının en belirli kanıtları Türkmenistan'da bulunuyor. Buranın "Anav", "Altın Tepe", "Marguş" ve "Part" gibi yerlerinde yapılan kazılarda bulunan kalıntılar en az DÖ 6000 yıllarına ait Sumer'dekilere benziyor. Ziggurat'a benzer tapınak yerleriyle birlikte pişmemiş topraktan, taştan, kemikten yapılmış keçi, koyun, boğa gibi hayvanların figürleri, özellikle kadın figürleri Sumer'dekilere paralel. Sumer'de dağ keçisi olmadığı halde onun resmini yapmaları da bu bağlantıya bir kanıt. Sumer Ur kral mezarlarında bulunan bir boğa başının tam benzeri Türkmenistan'da bulunuyor; tek farkı Mezopotamya'da başın lacivert taşla (*lapis lazuli*), diğer yerlerin altın ve yakutla süslenmiş olması. Keramikler üzerinde bulunan renkli desenler Türkmen keçelerinde de görülüyor. Buralardaki sulama kanalları Mezopotamya'dakilere benziyor.

Mezopotamya'da bulunan boğa başı heykeli.

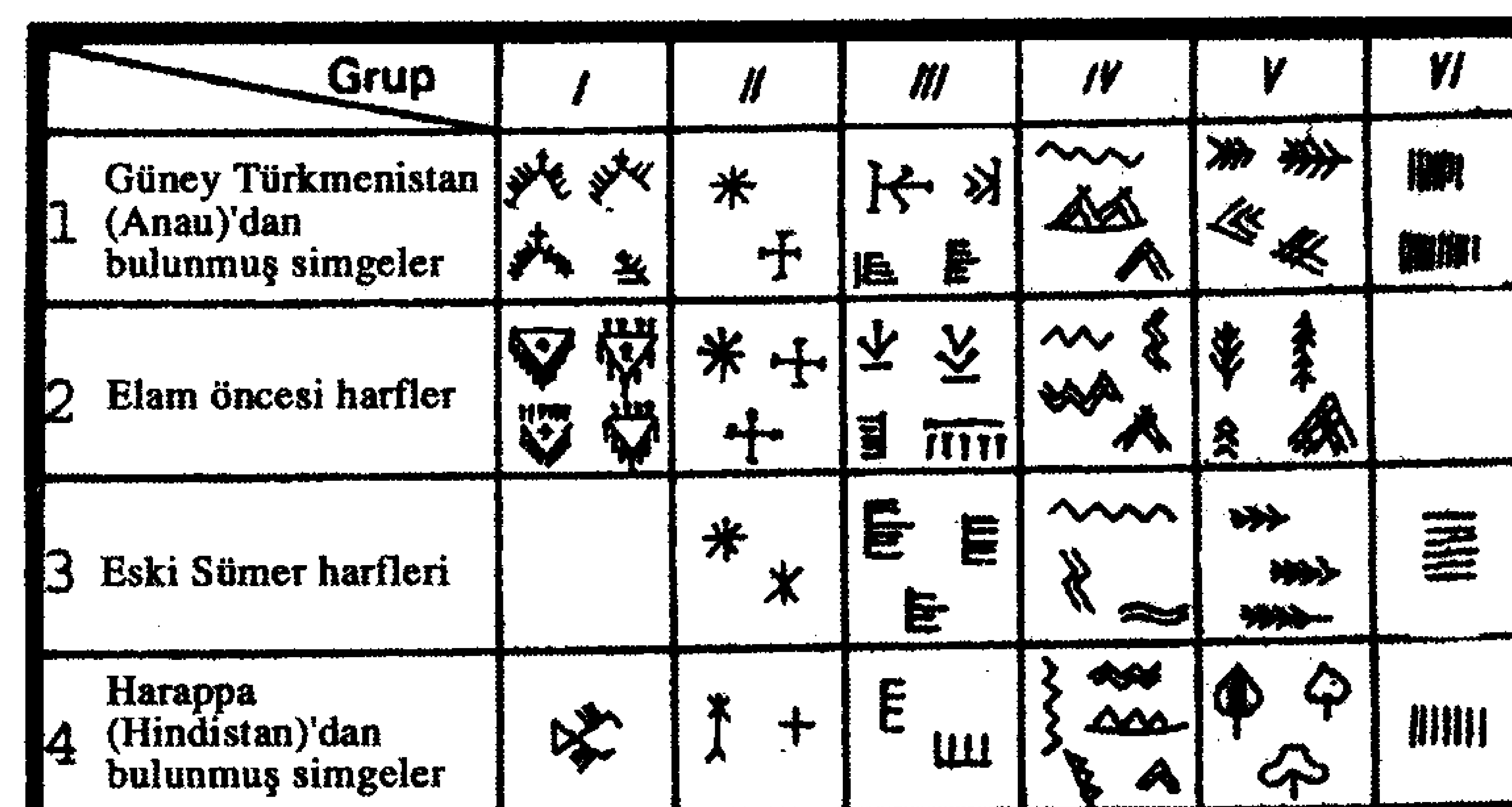

Saf altın ve yakuttan yapılmış öküz başının heykeli. Türkmenistan-Altıntepe.
Bu heykel insanların ilk kez tarımcılığa geçmesinin simgesidir.
(MÖ 4000-3000)

Her iki yerde birbirine çok yakın yer adları bulunuyor. Sumerlilerin kendilerine verdikleri *"kin.gir, ki.en.gir"* adını, Türkmenistan'da bir Türkmen obasının adı olan "küngür" ile Azerbaycan'da Tebriz yakınında bir yer adı olan "Kenger" olarak buluyoruz. Sonuncular, kendilerine "Kengerli" diyorlar. Bir de Tahran eyaletinin Veranin ve Kum bölgelerinde yaşayan, sayıları 30-35 bin kadar olan Kengerlular bulunuyor. Dr. Yaşar Kalafat'ın *Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları*[46] adlı kitabının 110. sayfasında Kengerler hakkında uzun bir yazı var: Kengerli Türklerin tarihte en uzun zaman göründükleri, oymaklarının, akrabalarının Türkiye, İran, Azerbaycan'da hâlâ bu ad ile yaşadıkları, doğuştan asker yaratıldıkları ve komuta yeteneklerinin çok gelişmiş olduğu yazılıyor. Kenger ülkesinin sınırları keş-Semerkant, Kuşan, Taşkent, Buhara ve Harizm'i içine alan beş eyaletten oluşuyormuş. Kengerli Türkler, Türk dünyasının hemen her yerine gitmiş ve yerleşmişler. Bunların kendilerine Kengerli demeleri, Sumer'in "lu.kenger.ra = kengerli insan" sözüyle uyuşuyor. Bir de Sumerliler kendilerini "Karabaşlı" olarak tanımlıyorlar. Türklerde Karakaslar, Karaçorlular, Karapahpahlar, Karadağlılar, Karakalpaklar gibi boy adları var. Bunların son üç boyu Azerbaycan ve Gürcistan'da yaşarken Türkiye'ye göç ederek Kars ve Muş vilayetlerine yerleşiyorlar. Dilleri öz Türkçe.[47] Bir de Manas Destanı'nda, Manas ziyafete yalnız çağrılınca, "Karabaşlı kişiyiz" demiş. Bu söz, "yalnız başımıza yiğidiz" demekmiş.[48] Hakaslılar da kendilerine Karabaş, Karabaşlı halk diyorlarmış.[49] Bunlar da Sumerlilerin "karabaş" deyimine paralel görünüyor

46 Dr. Yaşar Kalafat, *Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları*, Babil Yayınları, 2005.
47 Prof. Ahmet Caferoğlu, *Türk Kavimleri*, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1988.
48 Ögel, *age*, s.513.
49 Bunu çok yeni öğrendim. Hakaslı Sayın Timur Davletov bana e-mail ile bildirdi. Kendisine burada teşekkür ederim. Buradaki "kara" da siyah anlamına değil "değerli, ulu, güçlü" anlamına geliyormuş. Bunu da Azerbaycan Çalışma Bakan Yardımcısı Sayın Tenzile Rüstemli ve Antalya'da Noel Baba Derneği Başkanı Muammer Karabulut'tan öğrendim.

Ur, Uruk Mari, Nuzi, Aratta gibi şehir adlarının benzerleri Türkmenistan ve Azerbaycan'da var.[50] Tarımcılığın, en az DÖ 6000 yıllarında Anav, Altıntepe'de[51] yapıldığı kanıtlanmış. Anav'da ayrıca eski Elam, eski Sumer ve Harappa yazılarına benzer yazı işaretleri de bulundu. Mimarlıkta belli bir ölçü sistemi kullanmaları, taşlardan yapılmış ağırlık ölçüleri, heykeltıraşlıkta büyük göz ve kulaklar Sumer'dekilere benziyor. İlk kubbeyi yapan Sumerliler. Türkler de çadırlarını kubbe şeklinde yapmış. Daha geç devirlerde, Türklerin yalnız camilerde değil, türbe gibi diğer yapılarda da kubbe yapmaları ilginç. Çanak çömlek üzerindeki motiflerle Türkmenistan keçelerindeki motiflerin benzemesi bir rastlantı olamaz. Sumer'de taş, altın, yakut gibi malzemenin olmamasına rağmen bunları kullanmaları, daha önce onları bildiklerini gösteriyor ki bunlardan Türkmenistan'da bol bol var.

50 Begmyrat Gerey, *5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları*, s.41-46
51 V.M. Masson, *Das Land der Tausend Stadte*, 1987.

Türklerle Sumerlilerin bir bağlantısı da yer adları. Türklerde, göçtükleri yerin adını yeni yerleştikleri yerlere koyma geleneği var. Bugün bile bunun örneklerini Anadolu'da görüyoruz.[52] Yaptığımız kısıtlı araştırmaya göre, Sumerlilerde de bu gelenek var. İşin ilginç yanı, Sumerliler Asya'dan göçerken bulundukları yerin adını Mezopotamya'ya, Türkler de aynı adları Anadolu'ya getirip koymuşlar. B. Landsberger,[53] Sumer yer adlarının bir kısmının Sumerlilerden önce Mezopotamya'ya gelen Ubeydliler[54] tarafından verildiğini yazıyor. Bu adlar Uruk, Urim, Larsa, Adap, Zimbir, Lagaş ... gibi. B. Landsberger, bunların Sumerlilerden ayrı bir halk olduğunu söylüyor. Bizim görüşümüze göre onlar, Sumerlilerin ilk göçenleridir; tarihleri DÖ 5900'lere, Sumerlilerin göçü de DÖ 4000'lere konuyor.

Daha önce belirttiğimiz gibi, Sumerliler kendilerine "Kenger" derlerdi. Bu adda Orta Asya'da hem yer hem de boy adı olduğunu gördük. Çankırı'nın eski adı olan Kengürü'nün de bundan kaynaklandığı düşünülüyor.[55] Fakat bu adın kaynağı Sumerliler değil, Asya'dan göçen Kenger adlı boydur.

Sumer adı Türkistan'da da bulunuyor. Örneğin, Moğolistan'da "Suber/Sumer" adlı bir dağ bulunmaktadır. Moğol efsanesine göre, dünya yaratıldığında her taraf su imiş. Bu sudan iki dağ çıkıyor:[56] "Sumerula". Moğolca'da "ula", "dağ" anlamına geliyor, "Sumerula=Sumer Dağı" oluyor. Bu dağ o kadar yüksekmiş ki, Tufan suları bile onu örtememiş. (Bu da yerel bir tufanın anısını gösteriyor.)[57] Hakaslı Sayın Timur Devletov gerek elektronik posta ile gerek kendisi gelerek Hakas'ta Sumer adlı bir dağ olduğunu bildirdi. Ayrıca, "Karlı Dağlar" belgeselini yapan Sayın Servet Somuncuoğlu da Sumer dağlarını gördüğünü söyledi. Diğer taraftan, Almanya'da bulunan Sayın Dr. Engin Çoruh, Wilhelm von Rubruk tarafından Almanca olarak yazılan "1253-1255 Yılları Arasında Moğolistan'a Seyahat" adlı bir gezi kitabındaki haritada *–Hazar Denizi'nin kuzeyinde Volga Nehri boyunca–* ilk Bahçesaray, daha kuzeyde, Sumerkent adlı şehirlerin olduğunu ve Sumerkent'te yazarın bir müddet kaldığını bildirdi bana. (*Sumerkent adı Orta Asya'daki Semerkant'ı çağrıştırıyor, o da Sumerkent'ten değiştirilmiş olamaz mı?*) Bütün bu dostların yardımları için candan teşekkür ederim.

Türkmenistan'da Madau Tepesi, Madan Dağları var. Sumer dilinde mada=yurt, uygarlık yurdu anlamına geliyor. Türkmenistan'da eski yurt adı=durun; Sumer'de, durun dur=yerleşmek, yurt tutmak anlamlarına geliyor. Türkmenistan'daki Gavurtepe, Kuzey Mezopotamya'da Tepe Gavur olarak geçiyor. Türkmenistan'da Mare/Marguş olan yer adı şimdiki Irak-Suriye sınırında Mari olarak bulunuyor. Burada yapılan kazılarda çok sayıda tablet ve büyük bir saray çıkmıştı.[58] Mari de (*mar=boğa İ=ırmak*) Sumerce, "Boğa ırmağı" anlamına geliyor. Sumer destanlarında geçen "Aratta" adı da çok önemli. Türkmenistan'da Aşkabat'ın 14 kilometre doğusunda bir kent harabesinin adı Anau'dur; bunun Sumer'in baştanrılarından olan Gök Tanrısı An adından geldiği kabul ediliyor. Çünkü Türkler Gök Tanrısı'na inanıyor. Yine Aşkabat'ın batısında Nuray kent harabesi, Kuzey Mezopotamya'daki (*Kerkük yakınlarında*) Nuzi şehir adını hatırlatıyor.

52 Dursun Özden, *Uygur Karızlarına Yolculuk*, Kaynak Yayınları, 2006, s.85. Burada, Altay kazaklarının 1911'den 1953 yılına kadar süren göçlerinin sonunda Niğde iline bağlı Ulukışla ilçesi yakınında, geldikleri yerin adını verdikleri Altay köyüne yerleşmelerinin efsanesi anlatılmakta.

53 B. Landsberger, "Mezopotamya'da Medeniyetin Doğuşu", *DTCF Dergisi*, c.2, s.3.

54 Ubeyd bir höyük adı. Mezapototamya'nın güneyine ilk yerleşenler. Onların yazısı olmadığı için adları bilinmiyor. Sumerlilerle aynı yolu izlediklerine göre onlar da Kenger olabilirler.

55 M. Ünal Mutlu, *Dünya Uygarlıklarında Türk Dili ve Kenger Uygarlığı*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2007, s.11.

56 Bu dağ Gilgamiş/Bilgamiş Destanı'nda, ölümsüzlüğü aramaya giden Gılgamış'ın geçtiği *maşu=iki tepeli dağı* hatırlatıyor.

57 Olcas Süleyman, *Az i Ya*, Rusça aslından çeviren: Natık Seferoğlu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992.

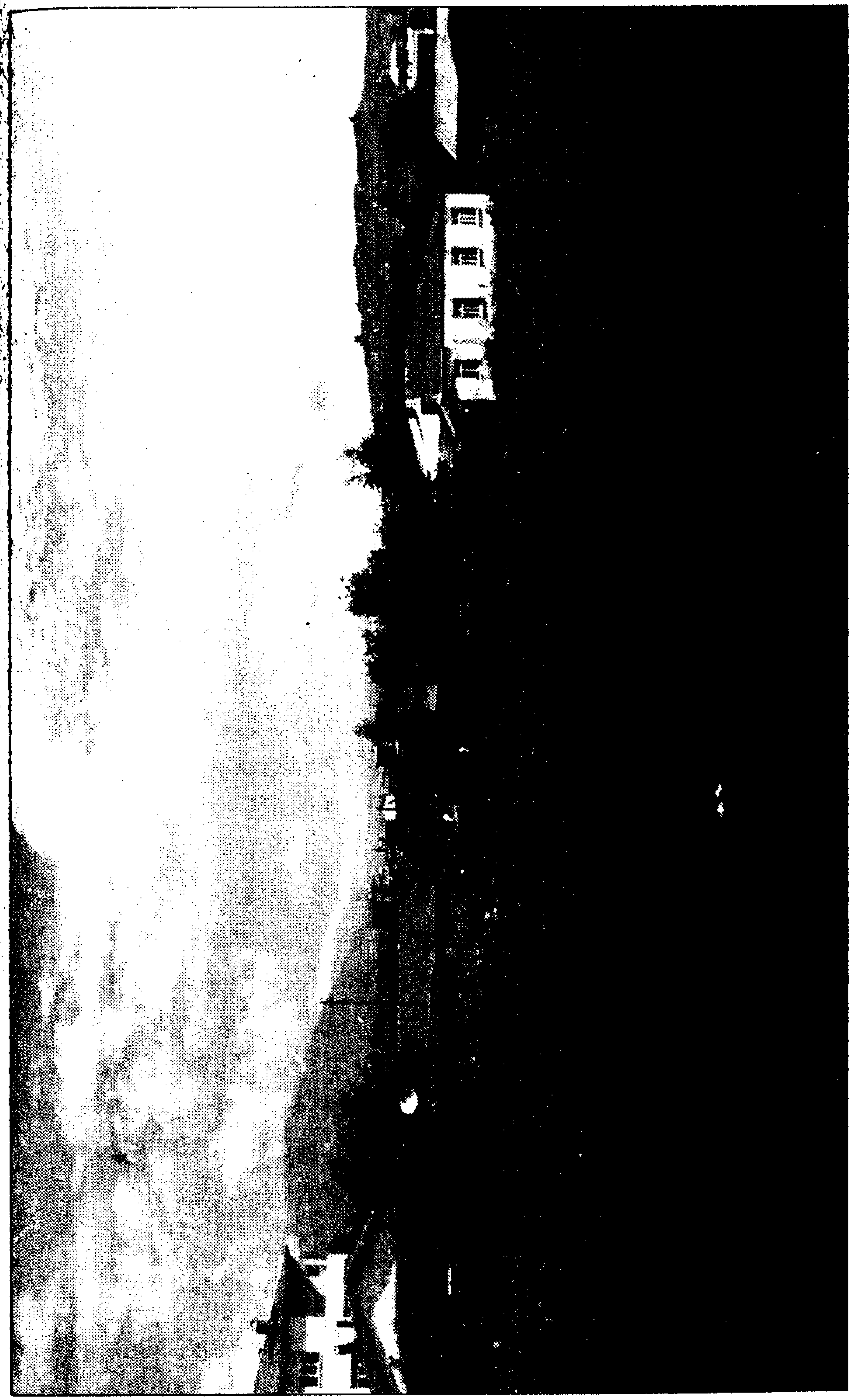
58 A. Leo Oppenheim, *Ancient Mesopotamia, Portrait of a Dead Civilization*, Revised Edition, Chicago, 1977, s.409.

Mezopotamya'daki Lagaş yer adı Asya'daki Balkaş Gölü'nü hatırlatıyor. Daha sonra sözünü edeceğimiz, Kud dilinde Laaşgan insan adı olarak Mari metinlerinde de geçiyor. Bu da "lagaş"a çok benziyor. Türk Destanların'da da Ulagaşev şahıs adı olarak geçiyor.[59] Sumerlilerin basamaklı kulesi olan "Ziggurat" adı da Kazak Tufan efsanesinde geminin yanaştığı İthugurat/Kazıkurt, aynı dağın İslam yazısında Endukert adlarıyla uyuşmaktadır. Ayrıca Oğuzhan'ın bir çocuğunun adının da Kazıkurt olduğu biliniyor. Türk destanlarında da "Kongrat", hem boy hem ülke adı olarak geçiyor.[60]

Sumerlilerin Tufan'dan sonra ilk krallık kurdukları Kiş şehrinin adı, Orta Asya'da tarihte varlığının en uzun sürdüğü söylenen Kenger boylarının bir şehri olarak karşımıza çıkıyor. Diğer taraftan, aynı adlı yerleri Anadolu'da da buluyoruz. Örneğin, Bitlis'in Hizan ilçesinde Kiş köyü, Malatya'nın Kablı ilçesinde Kişik köyü, Urfa'nın Bozova ilçesinde Kişkan köyü, Sumerlilerin Ur/Uri şehri çok önemli. Üç kez burada Sumer krallığı kurulup dağılmıştır. "Ur" (*etrafı kale ile çevrilmiş şehir*) ile yapılmış yer adlarını hem Asya'da hem Anadolu'da buluyoruz. Asya'da Baykal Gölü'ne akan Selenge Nehri'nin bir kolunun adı Uri, yine Baykal Gölü'nün kuzeyinde bir kasabanın adı Urik'tir. Anadolu'da, Diyarbakır'ın Engin, Van'ın Gürpınar ilçelerinde birer Uri köyü, Erzurum'un da Kemah ilçesinde Uru köyü bulunmakta. Adıyaman'da Urgöç, Hilvan'da Urgez, Ardahan'da Ur adlı köyler önümüze çıkıyor. Ardahan'da Kura nehri yanında Ur köyünü gördüm. Bu Ur köyünün de, Uygur Türklerinin Urtigin soyundan gelenler tarafından kurulduğunu öğrendim. "Uygur beyleri"ne "Ur" deniyormuş. Urartu'yu "Ur-artu" şeklinde okuyarak bunun da Ur ile bağlantısı olduğunu söyleyebiliriz.

Hınız, Niksar ilçelerinde Huri ve Huru köyleri de Mezopotamya'nın kuzeyinde yaşayan ve Hititlerle büyük ilişkisi olan Hurriler'den kalmış olabilir.

59 İbrahim Dilek, *Altay Destanları 1*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002.
60 Prof. Dr. Karl Reichl, *Türk Boylarının Destanları*, Türkçeye çeviren: Doç. Dr. Metin Ekici, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002, s.363.

Ardahan'ın Ur köyü.

Sumerlilerin yazılarının ilk başlangıcına ait metinlerin bulunduğu "Uruk" şehrinin adı da önemli. Uruk, Türklerde "boy" ve "hanedan" adı demekmiş. Türkler, gittikleri yere boylarının adını veriyor; bunu biz, Baykal Gölü'nün kuzeyinde Urik kasabası, diğer bir yerde de Uruk yeri olarak görüyoruz.

Daha sonra sözünü edeceğimiz Sumerlilerin Enmerkar ve Aratta destanlarında "Aratta" adlı bir beylik vardır. Bu beylik, Asya topraklarında maden ve değerli taşlar bakımından zengin bir yer. Bu adın Sumerce karşılığı bolluk ve zenginlik. Aynı şekilde, Azerbaycan'da da "aratta" kelimesi zenginlik ve bolluk anlamına geliyor.[61] S.N. Kramer, buranın Hazar Denizi'nin güneyinde olabileceğini söylüyordu.[62] Gerçekten de Y.B. Yusifov, Aratta'nın şimdiki Azerbaycan arazisinde, tarihte izi kalmış ilk devlet olduğunu kanıtlıyor. Musul'un güneyinde "Erbil=Aratta" adlı bir yer bulunuyor. Belki de Nizir Dağı (*nizir=kurtuluş*) burası olabilir, deniliyor. Türkçede de Erdebil/Arattabil olarak, zengin yer anlamına gelen kelime bulunuyor.

Daha önce sözünü ettiğimiz Yafet'in oğlu Hazar, Hazar ülkesini Etil=İtil nehri civarında kuruyor. Tufan'dan sonra Yafet, Cudi Dağı'nın yakınındaki Yayık İtil suyunun kenarına yerleşiyor. Sonra tekrar, ülkesi Türkmenistan'a dönüyor. Yayık İtil adını biz bugün Şırnak yakınında bir köy adı olarak buluyoruz. Buna göre Cudi Dağı Şırnak'ın yakınlarında bir dağ olmalı.

Tufan'la başlayan Tur-an yolu üzerindeki Aral'ın doğusunda bulunan sam.ak.i/Şam.ak.i (*Oğuz Türkçesi ile Kıpçak Türkçesi arasında 8 harf yer değiştiriyor: bunlardan "s" harfi "ş" oluyor*) gibi Sam ile yapılmış yer adları Nuh'un oğlu Sam'a dayandırılmaktadır. Böyle adlar hem Azerbaycan'da, hem Anadolu'da bulunuyor. Şam'da (*Suriye*) Türklerin verdiği ad olarak da oradan geliyor.

61 İran'ın Azerbaycan bölümünde yaşayan mimar Sayın Esmail Arif tarafından bildirilmiştir.

62 S.N. Kramer, *Sumerlilerin Kurnaz Tanrısı: Enki.* (Ayrıca Enki isminin Araplarda da insan ismi olarak kullanıldığı biliniyor.)

Ne yazık ki, Orta Asya ve Anadolu'daki eski yer adlarına ait elimizde bir kaynak yok; bunlar internet aracılığıyla bulduklarımız. İlerde yapılacak geniş çalışmalarla çok daha iyi sonuçlar alınacağı inancındayız.

3) Dilsel Kanıtlar

Son zamanlarda "Türk dili" ile "Sumer dili" arasında bir hayli karşılaştırma yapılıyor. Sumer dili çözülmeye başlandığından beri bir kısım bilim insanları bu dilin Ural Altay dillerine benzediğini, Sumerlilerin Orta Asya'dan gelmiş olabileceklerini öne sürmüşlerdi. Hatta Fritz Hommel,[63] Diyakonov, Izakar Andereyas[64] gibi bilim insanları Sumer dilini Fin, Uygur, Kafkas dillerine benzeterek çok sayıda eşanlamlı Türkçe ve Sumerce kelimeyi karşılaştırmışlardır.

Ünlü Sumerologlardan A. Falkenstein,[65] Hartmut Schmökel,[66] S.N. Kramer[67] herhangi geniş bir çalışma yapmadan Sumer dilinin Türk diline benzediğini yazmışlardır. Kramer, hemen her yazısında ve yeri geldikçe bunu tekrarlamıştır. (*O aynı zamanda Sumerlilerin Türkmenistan, Azerbaycan veya Hazar Denizi civarından göç ettiklerini, yazılı belge olarak kabul adilen Aratta Destanı ile kanıtlamaktadır.*) Kramer'in çevirisini yaptığım ve Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan *Tarih Sumer'de Başlar* kitabını, ölümünden

63 Fritz Hommel, *Etnologie and Geographie des Alten Orients*, 1925, München, s.16-22. Fritz Hommel, *Zweihundert Sumero-Türkische Wort Vergleihungen*, München, 1914-1915. (Hommel'in el yazısı ile yazılmış bu çok değerli çalışmanın kopyasını çıkartıp bana getiren Sayın Dr. Engin Çoruh'a sonsuz teşekkürler.)

64 İzakar Andereyas "Current Antropologie", *Word Joural of the science of the Man*, 1971, s.212.

65 A. Falkenstein, W. Von Soden, *Sumerische und Akkadische Hymnen und Gebete*, s.7.

66 Hartmut Schmökel, *Das Land Sumer*, s.46.

67 S.N. Kramer, *Cradle of Civilization*, s.33.

iki ay önce eline alınca çok mutlu olmuş ve bana 28 Eylül 1990 tarihli *-kendi el yazısıyla yazdığı-* mektupta; "Ne de olsa bu kitap, büyük bir olasılıkla Türkçe gibi bitişken bir dil kullanan ve Güney Mezopotamya'ya 6-7 bin yıl önce Orta Asya'nın herhangi bir yerinden göçmüş olan Sumer halkı hakkında. Sumerlilerin Türklerle ilgili bir halk olduğu fikri, Atatürk zamanında geçerli idi; böyle olabileceği hiç de hakikatten uzak değildir" diyordu. Biz de şimdi onu kanıtlamaya çalışıyoruz.

Sumeroloji hocam B. Landsberger de, "Sumer dili hem genel anlamda dil bakımından, hem de bütün Asya boyunca dağlık bölgelerde konuşulan dil olması bakımından önemlidir. Bu türden olup hâlâ yaşan dil, Türk dilidir" diyor.

Diğer taraftan B. Landsberger ve Von Soden, Sumer dilinin Ural-Altay dil grubundan olan Dravida'ların diline benzediğine dayanarak, Sumerlilerin Hindistan'dan gelmiş olabileceklerini ileri sürmüşlerdir.[68] Onlara göre Hindistan'daki zengin uygarlığın yaratıcısı Dravida'lardır. Aryanlar DÖ 4000 yıllarından çok sonra onların bulunduğu yere gelerek Dravida'ları doğuya sürmüşlerdir.[69] Hindistan'ın yerli halkı Kolardan (Kohlar) Türkistanlı Dravida'lar geliyor. Friz Hommel de Dravida'ların Türkistanlı olduğunu ve oradan Hindistan'a göç ettiklerini söylüyor.[70]

Sumerlilerin göç etme nedeni için diğer bir varsayım da şöyle: Türkmenistan'ın Göksuyru denilen bölümünde eski adı Oks, yeni adı Tecen olan ırmağın sularının İran topraklarında kullanılması sonucu oralarda büyük bir kuraklık yaşanmış. Türkmenistan'ın yüzde 80'ini kaplayan ve vaktiyle bir içdeniz olan Karakum Çölü oluşmuş.

68 B. Landsberger&Von Soden, s.18, 35.

69 Dravida'ların diline Tamil deniyor. Bunların oturdukları yerler, Hindistan'ın 1/4'ü kadar. Nüfusları 200 milyon kadar. Hindistan'ın bazı bölgelerinde dilleri resmi dil olarak kullanılıyor.

70 Fritz Hommel, *Ethnologie und Geographie des Alten Orients.*

O zaman Türkmenistan'ın Gökşuyru denilen yerinden 9 oba birden yerlerini bırakıp göç etmişler. Sözde bu göç edenlerin Sumerliler olduğu öne sürülüyor.[71] H. Nissen de Sumerlilerin göç ettiklerini, Mezopotamya'da çok kısa zamanda büyük bir kültür oluşturmalarına bağlıyor. "Çünkü böyle bir kültür yavaş yavaş gelişir. Eğer bu kültür Mezopotamya'da gelişseydi, böyle bir gelişmenin basamakları görülecekti. Bu da onların gelişmelerinin daha önce bulundukları yerde başlamış olduğunu göstermektedir" diyor.[72] Bildiğimiz kadarıyla DÖ en az 4000 yıllarında Türkmenistan topraklarında bulunan Anau'da yapılan kazılardaki buluntulara göre, oralarda tarım yapılıyor, hayvanlar evcilleştiriliyor, değerli taşlar ve madenler işleniyordu. Daha önce de belirttiğimiz gibi, küçük bir taş levha üzerinde Sumer, Elam ve Harappa yazılarının ilk şekillerine benzeyen işaretler bulundu. Bu da Sumerlilerin Mezopotamya'ya göç ettikleri zamana denk geliyor. H. Nissen, Sumer dilini hiçbir dile bağlamadığı için, geldikleri yer hakkında da bir yorum yapmamıştır.

Sumerce ile Türkçeyi karşılaştırmakta birçok zorluk var. Sumerce, kendisinden tamamıyla ayrı bir dil grubu olan Akadca yoluyla çözülüyor. Akadcada, Türkçede olan ı, o, ö, ü sesli harfleriyle ç, f, ğ, ng gibi sessiz harfler yok. Bir zorluk da, Sumercede bir işaretin çeşitli okunuşları ve anlamları olmasıdır. Örneğin, göğü ifade eden bir işaret hem an=gök, hem dingir=tanrı olarak okunuyor. Diğer taraftan "balık" anlamında ha, kua, peş kelimeleri var. Ayrıca bu dilleri çözenlerin kendi dilleri da başka bir dil grubundan. Türkçe ile karşılaştırmak için, en eski Türkçeyi ve lehçelerinden hiç olmazsa bir kısmını bilmek veya (*bu daha önemli*) bir kelimenin en eski şeklinden bugüne kadar bütün lehçelerdeki şeklini gösteren etimolojik bir sözlük gerek. Ne yazık ki, Türkçe için şim-

71 Gulla, Nazar, Köki Cunnur Turkmenistan, Yaşlı Jurnalı, sayı 1, Aşkabat, s.24-26, bg 34.

72 Hans J. Nissen, *Gründzüge der Frühzeit des Vorderen,* Orient, 1990, s.71-75.

diye kadar böyle kapsamlı bir sözlük yapılmadı.[73] Diğer taraftan Sumerce de kuşkusuz, yazılmaya başlandığı DÖ 3000 yıllarından konuşma dilinden çıktığı DÖ 1800 yıllarına kadar bir hayli değişiklik geçirmiştir. Bu kadar süre içinde bir kelimenin nasıl değiştiğini gösteren etimolojik bir sözlüğü yok. Ondan vazgeçelim, Sumercenin henüz geniş bir sözlüğü bile yapılamadı.[74] Diğer taraftan, Sumerce yazılı belgelerle "Orhon Yazıtları" arasında 4000 yıllık bir zaman aralığı var.

Bu kadar zorluklara karşın, son yıllarda Azerbaycan'dan Prof. Atakişi Celiloğlu bir kısım Sumer işaretlerine yeni okunuşlar da vererek çok eski Türk kelimeleriyle karşılaştırmalar yapmış ve onları *Sumerce Kesin Olarak Türk Dilidir* adlı bir kitapta toplamıştır.[75] Kramer de Sumercenin okunuşlarının ileride değişeceğini söylemiştir.

Yüksek mühendis Selahi Diker, yaşamının kırk yılını gelmiş geçmiş dillerle Türk dilini karşılaştırmaya adamış, sonunda bütün dillerin kaynağının Türkçe olduğunu gösteren bir kitap yazmıştır.[76] İran'dan Roshan Kheyavi, yazmaya başladığı ve bütün Ural Altay dillerinin etimolojisini kapsayan sözlüğün ilk cildini tamamlamış. Henüz yayımlanmayan bu kitapta bulunan 101 kelime içinde, 35 Sumerce kelime Türkçe köküne bağlanmış.[77]

Prof. Osman Nedim Tuna, 165 Sumer kelimesini hem anlam hem fonetik bakımından uyan Türkçe kelimelerle eşleştirmiş. O, bu

73 Böyle bir sözlüğe İran'da başlanmış ama henüz ilk cildi yayınlandı. Açıklamaları Farsça. Roshan Kheyavi, *Historical-Comperative Dictionary of Ural-Altaic Languages*, c.1, İran, Karaj. Sayın Roshan Kheyavi, henüz yayımlanmayan bu cildi bana gönderdi. Kendisine teşekkür ederim. Onun ülkemizde yayımlanmasını istedimse de başaramadım.

74 Piladelphia Üniversite Müzesi'nde böyle bir çalışma yapılıyor, ancak 2019 yılında bitecekmiş.

75 Prof. Atakişi Celiloğlu, *Sumerce Kesin Olarak Türk Dilidir*, Yedi Tepe Yayınevi, İstanbul, 2001.

76 Selahi Diker, *Anadolu'da On Bin Yıl, Türk Dilinin Beş Bin Yılı, Eski Kayıp Dillerin Çözümü*, Töre Yayınları, İstanbul, 2000.

77 Roshan Kheyavi, *Historical-Comperative Dictionary of Ural-Altaic Laguage*, c.1, İran, Karaj.

tezini Amerika'da Türkolog ve Sümerologların bulunduğu bir kongrede sunmuş ve tezi hemen hiç tartışma olmadan kabul edilmiş. Nedim Tuna, Sumerliler ile Türkler arasında tarihsel bir bağ olmasını, Türklerin en az 3500-4000 yıl önce Anadolu'nun doğusundaki bölgeye yerleşmiş olmalarına bağlıyor ve "Türk dili 5500 yıl önce bağımsız iki kollu bir dil olarak bulunuyordu. İlk ana dil ise 10.000 yıl önceye gidiyor" diyor.[78]

Sumer kültürünü arkeolojik buluntular, mimarlık, efsaneler, yer adları ve dil yoluyla Türkmen kültürü ile karşılaştırmış olan Sayın Begyrat Gerey, anlam ve fonetik bakımından Türkçe-Sumerce 295 kelimeyi eşleştirmiş. Böylece, 5000 yıllık Sumer ve Türkmen bağlarını bir kitapta göstermiştir.[79]

Son yıllarda bu çalışmalara İran'ın kuzeyindeki Azerbaycan bölgesinden mimar Sayın Esmail Arif katıldı. Gönderdiği e-postalarda yaşadığı yerde 6000 yıllarına tarihlenebilen 5-6 metre derinlikte yerleşim yerleri kalıntısı bulunduğunu ve bu yerlerin adlarının Sumer adlarına benzediğini, aynı zamanda bunların "proto-Türk" olduğunu bildirdi. Ayrıca internette bulduğu Sumer sözlüğünden Türk dili karşılaştırmalarını yapmakta. Özellikle Sumer destanındaki Aratta ülkesinin adı ile Arattabil, Erdebil adlarının bağlantılı olduğunu ve bu kelimenin bolluk, zenginlik anlamına geldiğini bildirmesi beni heyecanlandırdı. Çünkü aratta kelimesi Sumercede de bolluk ve zenginlik anlamına geliyor.

Son yıllarda bu çalışmalara yüksek mühendis Sayın Ünal Mutlu katıldı. O bir kubbe tamiri yaparken, bunu ilk kimlerin icat ettiğini merak etmiş ve araştırmaları onu Sumerlilere götürmüş. Sumerliler bütün kültürleri başlattığına göre, bunlara ait sözlerin de onlarda başlaması gerek, düşüncesiyle Sumer sözlüğünü arıyor. Sumer sözlüğü

78 Osman Nedim Tuna, *Sumer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.

79 Olcas Süleyman, *Az i Ya*, s.221. Aynı yazarın: *Yazının Dili, Prehistorya'ya Bakış, İlkel İnsanlığın Yazı ve Dilinin Menşeine Dair*, çeviren Arif Acaloğlu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2001, s.150 vd.

henüz tam olarak yapılmadı. Philadelphia Üniversite Müzesi'nde başlanan sözlüğün 2019'da tamamlanacağı söyleniyor. Ancak, yapılan çalışmalar internete veriliyor. Ünal Mutlu, internetteki sözlükten yararlanarak sanat, ticaret mühendislik gibi çeşitli konulara ait kelimeleri buluyor ve daha sonra da bulabildiği çeşitli Türk dillerine ait sözlüklerden bunların karşılıklarını arıyor; hatta daha ileri giderek, Batı dilleriyle karşılaştırmalar yapıyor. Yaptığı bu çalışmaları, 2008 yılında *Dünya Uygarlıklarında Türk Dili ve Kenger/Sumer Uygarlığı* adı altında yayımlanan kitabında meraklılara sunuyor.

Türkmenistan, Azerbaycan ve Türkiye'de yapılan bu çalışmalarda, Sumerceden fonetik/ses uyumu ve anlam bakımından Türkçeye uyan pek çok kelime saptandı. Bunlar arasında, bugünkü Anadolu Türkçesine uyan kelimeleri bile buluyoruz. Bazı bilim insanları, iki dilde birbirine uyan kelimelerin bulunmasını rastlantı olarak kabul ediyorlar. Bazıları buna katılmayarak, "iki ayrı dilde fonetik ve anlam bakımından 100'den fazla kelimenin birbirinden bağımsız olarak icat edilme olasılığı birkaç milyonda birdir" diyor. Bazıları da aynı gruptaki kelimelerin eşleşmesi gerektiğini öne sürüyorlar. Bunu ilk deneyen Olcas Süleyman. O, 1975 yılında insan, tanrı, tabiat ile ilgili fonetik ve anlam bakımından uyan 60 kelimeyi karşılaştırmış ve bunları Rusça bir kitapta yayımlamış. Kitap, Rusya'da rejim değişinceye kadar yasaklanmış. Şimdi Türkçesi var.[80] *(Bunu, daha önce sözünü ettiğimiz Ünal Mutlu daha genişleterek 20 konuya çıkardı.)*

Buna göre, Türkçe ile karşılaştırılan 400'den fazla Sumerce kelime var. Buna ek olarak gramerde de çok yakınlık görülüyor. Sumer dilinde de *-Türkçede olduğu gibi-* kelimeler, sözcük köklerine ekler konarak oluşturuluyor. Ses uyumu var, kelimelerde dişi-erkek ayrımı yok. Cümlelerde özne başta, eylem sonda. Zamirlerde çok benzerlik var.[81] Yazımızın sonunda, sözünü ettiğimiz benzer kelimelerden küçük bir örnek verelim:

80 Olcas Süleyman, *Az i Ya.*
81 Begmyrat Gerey, *5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları*, s.131-176 arasında inanılır kaynaklara dayanarak gramer karşılaştırmasını yapmıştır.

Sumerce	Türkçe	Açıklama
Me	men	ben
Ze	sen	sen
Ene	o	o
Mara	bana	bana
Zara	sana	sana
Mage	menki/meniki	benimki
Zage	senki	seninki
Abba	aba	yaşlı
Adda	ata	baba
Ad ad	ata atası	büyükbaba
Ama/anna	ana/anna	anne
Agarin	karın	karın
İkki	iki	iki
Eş	üç	üç
U	on	on
Uş.u	üçon	otuz
An	an	gök
Dingir	tengirit	tanrı
Lil	yel	hava
Dumuzi	Tomuz	yaz ayları (Türkmenistan'da)
Dumuzi	Temmuz	senenin yedinci ayı (Türkiye)
Silig	elig = prototürk	el
Kasuga	kursak	kursak
Haşgaga	kahkaha	kahkaha
Kagaraşa	kargaşa	kargaşa
Hapkagak	kapkacak	kapkacak
Di	Dimek	demek
Sir	Çır	cırlamak, şarkı söylemek, şarkı
silim	Silim	selam
Duri	duran	kapı

Sumerce	Türkçe	Açıklama
Duuş	duş	yıkanma yeri
Zalak	alaz	alev, ışıldamak
Duri	dur	durmak
İri	büyük	büyük yüce
Diri	canlı	canlı, hareketli
Zirdum	zeytin	zeytin
Kumul/gamul	kimyon	kimyon
Kar	uğuldamak, parlamak, ışıldamak	

ne me=bu ne (özb) na ma, (türkm) ne men, (kaz.) ne mene= bu ne.

"Dub/tup": yazı yazılan kil tablet. Bu kelimeyi birçok dilde buluyoruz. Türkçede "tabla", "tepsi", "tap/tabetmek" (*basmak*), "tapu"; Latincede "tabula"; Almancada "tafel" gibi.[82]

Bu kısa liste, bize Sumercenin bugünkü Türkçeye bile ne kadar yakın olduğunu gösteriyor. Karşılaştırmalarında diğer bir örnek de "Gut/Kut" kral adları ve dilidir.

Sumer Metinlerinde Türk Dili ve Gut/Kut'lar

DÖ 2400 yıllarında Sumer ülkesine girip Akad krallığına son veren Gut'lar, orada bir krallık kurup 150 yıl kadar varlıklarını sürdürmüşlerdir. Sumer belgelerine göre bunların 12 kralları olmuş. Bu kralların adları, 4'ü kendi zamanlarında yazılan Sumer belgelerinde, geri kalanı da Sumer kral listesinde gösterilmiş. 1937 yılında, Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi'nde Sumeroloji profesörü olan Benno Landsberger ve aynı fakültede Türkolog olan von Gabain (*bu kral adları üzerinde çalışarak*), Gut/Kut krallarından 12'sinin adının

82 *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, c.22, sayı 3 (2002), s.183-197'de yayımlanmış olup internete geçirilmiş olan "Kaybolan Cennetin Peşinde" makalesi, Özbekçe'den V. Savaş Yelok tarafından aktarılmış. Bu makale, hem dil, hem destan, hem efsaneler bakımından Sumerlileri Türklere bağlayarak bizim tezimizi güçlendiriyor.

Türkçe olduğunu saptamışlar. (*Landsberger, 1937 yılında toplanan ikinci tarih kongresinde bir bildiri olarak sunmuştu...*) Bu kral adları: 1) Yarlagan, 2) Tirigan, 3) Şarlak veya Çarlak, 4) Lasirap veya Laşirap (*bunlar kendi çağlarında yazılmış olan adlar*), 5) Elulummeş, 6) İnimabakeş, 7) Nikillagap, 8) İngişi veya İnkişu, 9) İgeşuaş, 10) İbate veya İbati, 11. kırık olduğundan birkaç işaret görünüyor.

Bunlardan Yarlagan yargılayan, haber veren, emir veren, anlamında. Orhun Abideleri'ndeki "Yargan" adına benziyor. Tirigan, Türkçedeki "tiriga" kelimesini hatırlatıyor: diri, canlı, güçlü anlamında. Türkçede "-agan", "-egen" ekleri, isimlerden sıfat yapıyor. Tirigan=kuvvetli, güçlü olan. Sumercede aynı anlamda "dirig" kelimesi var. Elulumeş, ülkeyi büyük yapmış, anlamında. Şarlak, çarlak ise Türkçede kanatlı hayvan anlamına geliyor. Anadolu'da şelalelere "şarlak" deniyormuş.

Landsberger'in bu buluşundan sonra yapılan çalışmalarda da Kut dilinde Türkçe ile ilişkili kelime ve ekler bulundu.[83]

Bu Gut/Kut'ların DÖ 1750 yıllarında, Babil Kralı Hammurabi zamanında da ortaya çıktığı görülüyor. Onlarla Subarlar, Turukku'lar birleşerek Hammurabi ile savaşıyorlar. Hammurabi ölünceye kadar onlarla savaşmak zorunda kalıyor. Turukku'larla ilgili haberler Mari'de[84] bulunan belgelerden elde ediliyor. Bu belgeler zamanın kralı İşme-Dagan ile iki şehir beyi arasındaki mektuplaşmalardır. Yayımlanan 12 mektuptaki[85] bilgilere göre, Turukku'lar yerel yönetimlere saldırılar düzenleyerek sürekli rahatsızlık veriyorlar. Bazı mektuplarda "Bunların yiyecekleri yoktur, kıtlık içindeler..." deniyor. Bu onların akıncı olduklarını, asıl gruplarının uzaklarda

83 Kemal Balkan, "Relations Between the Language of the Gutians and Old Turkish", *Erdem* dergisi, c.6/1, 1990. Burada Landsberger'in tezi Grundfragen der Frühgeschichte Vorderasien, adı altında verilmektedir.

84 Mari'nin yeni adı Tel Hariri; bugünkü Suriye topraklarında bulunuyor. Burada Fransızlar 1933-1939 yılları arasında kazılar yaptılar. 300 odalı bir saray ile pek çok tablet buldular.

85 Sadi Bayram, *Kaynaklara Göre Güneydoğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*, s.95.

bulunduğunu gösteriyor. Bu mektupları yayımlayan Fransız bilgini George Dossin, Turukku'ların Zagros Dağları'ndan gelen bir kavim olduğunu söylüyor. İlk kez Hamit Zübeyir Koşay Turukku'ların Türk olacağını ileri sürüyor. Leo Oppenheim da Kut'ların, Turukku'ların ülkelerinin Zagros Dağları'nda bugünkü Luristan yakınlarında olduğunu, birlikte akınlar düzenlediklerini söylüyor.[86] Bunlara göre, Kut/Gut'lar Türk boyları idi ve Türkler en eski çağlardan beri Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da oturuyorlardı. Buna bir başka kanıt da Anadolu'da bulunan kut ile ilgili yer adları. Bunlardan: Elazığ'ın Bastil ve maden ilçelerinde "Kutusag" adlı oymak ve köy, Van'ın Çatak ilçesinde "Kutvan Köyü", Amasya ve Kastamonu illerinde "Kutu Köyü". Belki daha öğrenemediklerimiz de var. Bu adlara bakıldığında Kut'lar Anadolu'da hâlâ yaşıyor demektir.

Araplar ve Farslar, Oğuzlara Guz diyorlar. Gut/Guz'da, "t"nin "z" ile değiştiğini düşünerek bunların Oğuz boylarından olduğunu söyleyemez miyiz? Bunlardan başka, Hitit kültürüne büyük etkileri olan ve Babil çiviyazısını onlara getiren Hurriler'in de kökeni Zagros Dağları'nda. Oradan Akdeniz'e kadar yayılmışlardır. Bunların da dilleri Asya kökenli. Henüz üzerinde karşılaştırmalı bir çalışma yapılmadı. Aynı şekilde, 1600 yıllarında Mezopotamya'ya akın eden Kas/Kassitler, DÖ 800 yıllarında Doğu Anadolu'da devlet kuran Urartuların dilleri de Asya kökenli.

Bunlar gösteriyor ki, çok eski tarihlerden beri Türk boyları zaman zaman *–doğudan–* Mezopotamya'ya *(batıya)* akın etmişler. Bu bakımdan da Kâzım Mirşan'ın, Halûk Tarcan'ın[87] ve Sadi Bayram'ın kitaplarında ileri sürdükleri gibi Türkler, binlerce yıl önce Anadolu'da bulunuyorlardı, demekte haklıyız. Bundan başka, Osman Nedim Tuna'nın, "Sumerçe ya tam Türk dili veya onun bir dalıdır. Ayrıca, Türk dilinin tarihi 10.000 yıl önceye gidiyor" dediğine de katılıyoruz.[88]

86 Leo Oppenheim, *Ancient Mezopotamia, Portrait of a Dead Civilization,* s.156, 414.

87 Kazım Mirşan, *Anadolu Proto-Türkleri,* 1985; Halûk Tarcan, *Tarihin Başladığı Ön-Türk Uygarlığı, Resmi Tarihin Çöküşü.*

Bunlara ek olarak, bugünkü arkeolojik buluntulara göre, Asya'daki çok eskiden yapılmış kaya resimlerinin aynısının Doğu Anadolu'da bulunması da Türklerin çok eski çağlardan beri Anadolu'ya göç ettiklerini göstermektedir.

Begmyrat Gerey'in yazdığına göre: Türkmenlerde "Cuma günü"ne "Anna günü" diyorlarmış ve bunun ne anlama geldiği ancak Sumercenin yardımı ile ortaya çıkmış. Sumercede "An", "gök ve gök tanrısı" anlamında. Gök, Eski Türklerde kutsal sayıldığına göre, Anna gününün gök tanrısının günü olduğu anlaşılmış. Bundan başka, An ile yapılmış insan adları var. Örneğin, "Annaberdi"nin anlamı "tanrı verdi", Annakuli=tanrı arkadaş gibi. Sumercede "Dumuzi"nin bir adı da "Kuli-Anna"dır. Bu da aynı anlamda "tanrı arkadaş" demektir. Bunun gibi bir benzetme de Uras tanrısı ile ilgili. Bu adda hem tanrı hem tanrıça var Sumer'de. Tanrı olan bazı yerde, Tanrı An'ın atası olarak algılanıyor. Bununla ilgili Türkmen adları Orazkuli=Oraz arkadaş, Orazberdi = Oraz verdi. Türkmenlerde Oraz'ın An gibi ne olduğu bilinmiyor. Oraz'ın o, z değişimi ile Uras'tan geldiği, arkadaş olanın ve verenin de tanrı olduğunu söyleyebiliriz.

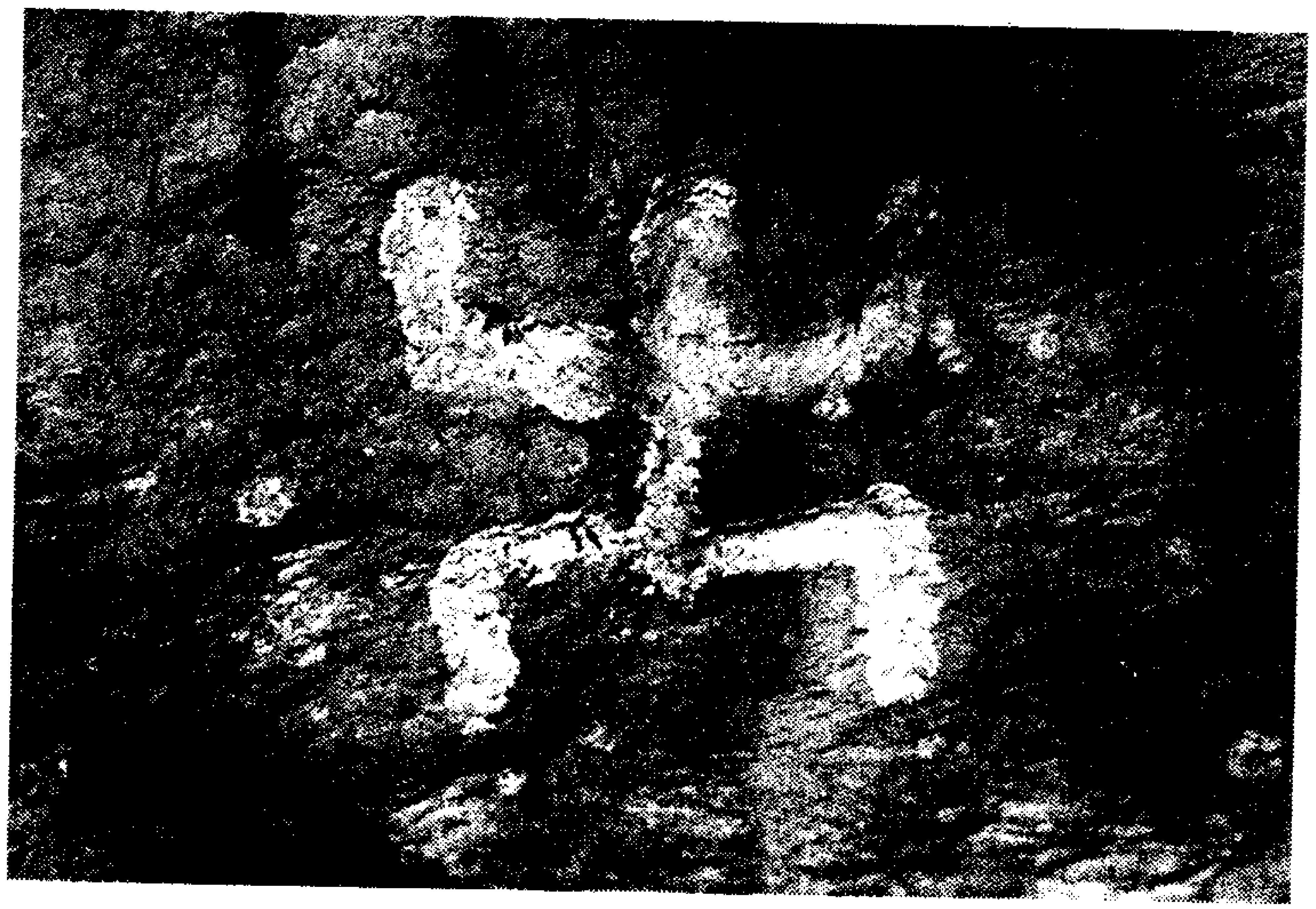
Türkmenistan'da yaz aylarına "Tomuz" deniyormuş. Bu da Sumer'in Çoban Tanrısı "Dumuzi"den geliyor. Bizim temmuz ayımız da aynı addan kaynaklanıyor.

Begmyrat, Sumerlilerle Türkmenler arasındaki bir bağlantıyı da "altılı sayı hesabı"nda gösteriyor: Daha önce sözünü ettiğimiz gibi, Sumerlilerde *(matematikte)* 10 ve 60 tabanlı sistem var. 10'lu sistemi insanların 10 parmağına bakarak oluşturmuşlar, deniyor. 60'lı sistem

88 Osman Nedim Tuna, *Sumer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi.* Yazar burada 165 kelimeyi eşleştirmiştir.

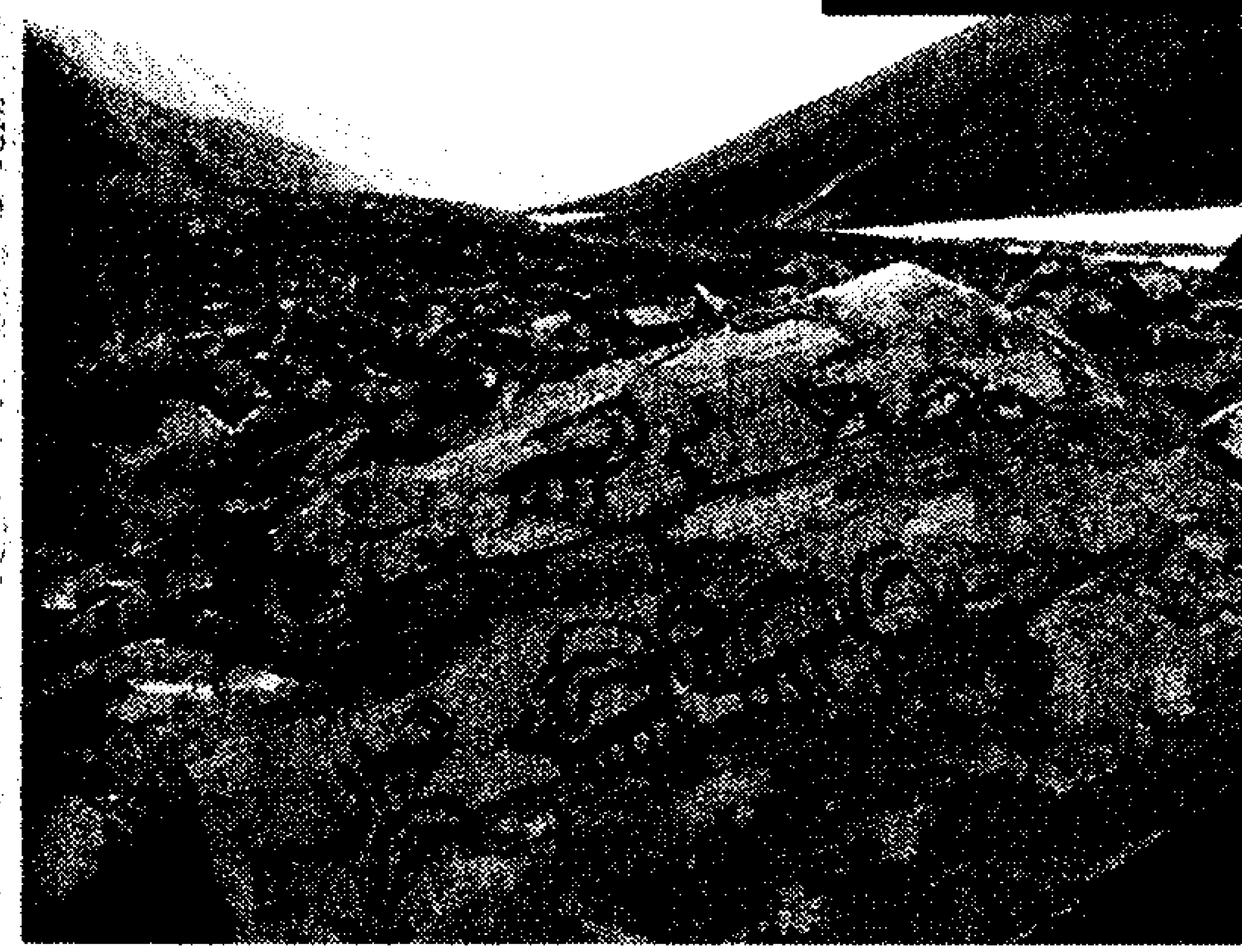
Azerbaycan'ın başkenti Bakû'ye 50 kilometre uzaklıkta "Gobustan Gayalıkları" olarak bilinen alanda yer alan kaya resimlerinden birinde çizgi adam figürü.

İzmir, Ödemiş'in Konaklı beldesinde
Soğukluk Deresi mevkiinde bulunan kaya resimlerinde çizgi adam.

Hakkâri Gevaruk'ta yalnız keçi.

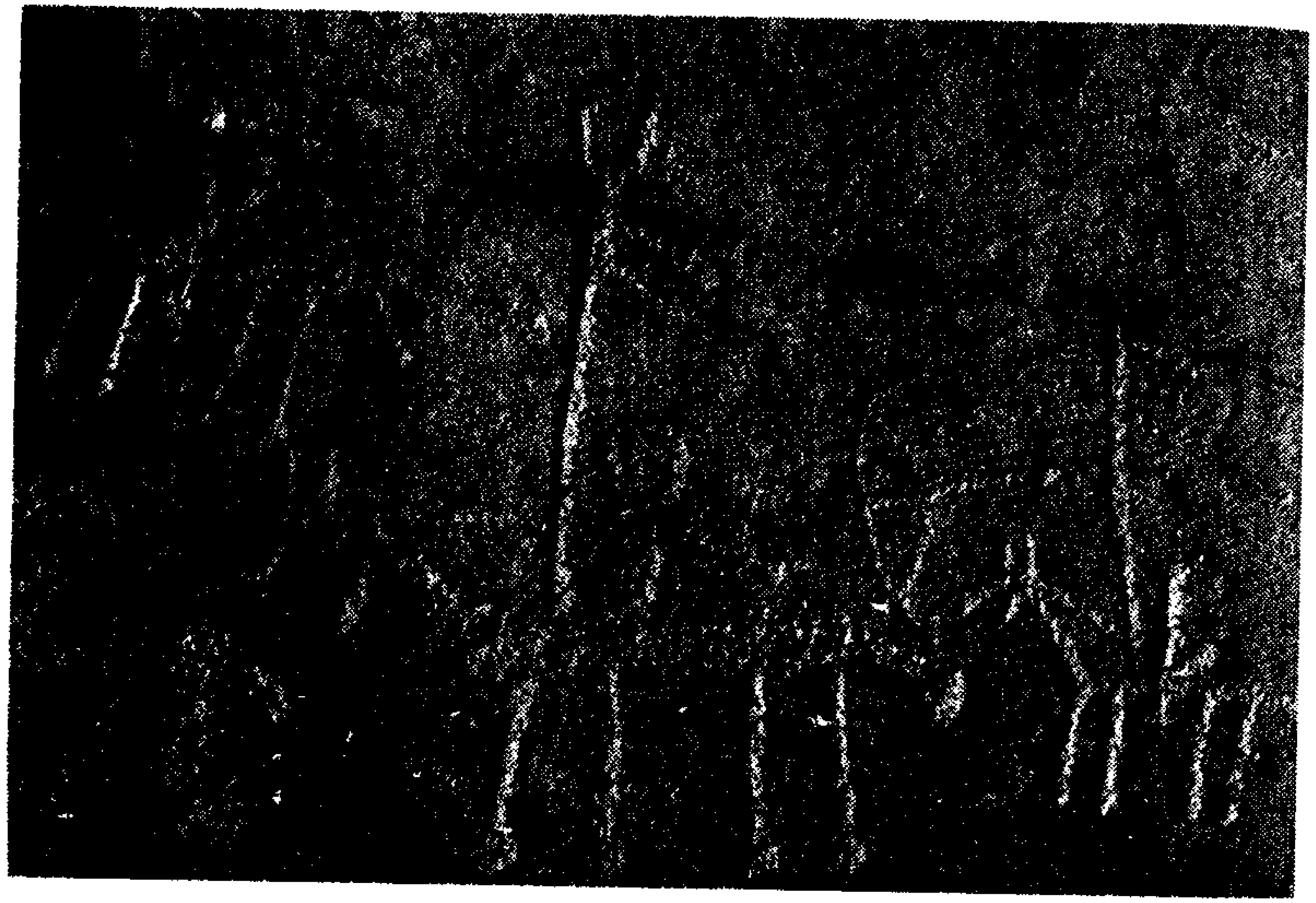

Kırgızistan Saymalı Taş'ta keçi figürü.

Türkistan Karadağlar'da keçi figürü

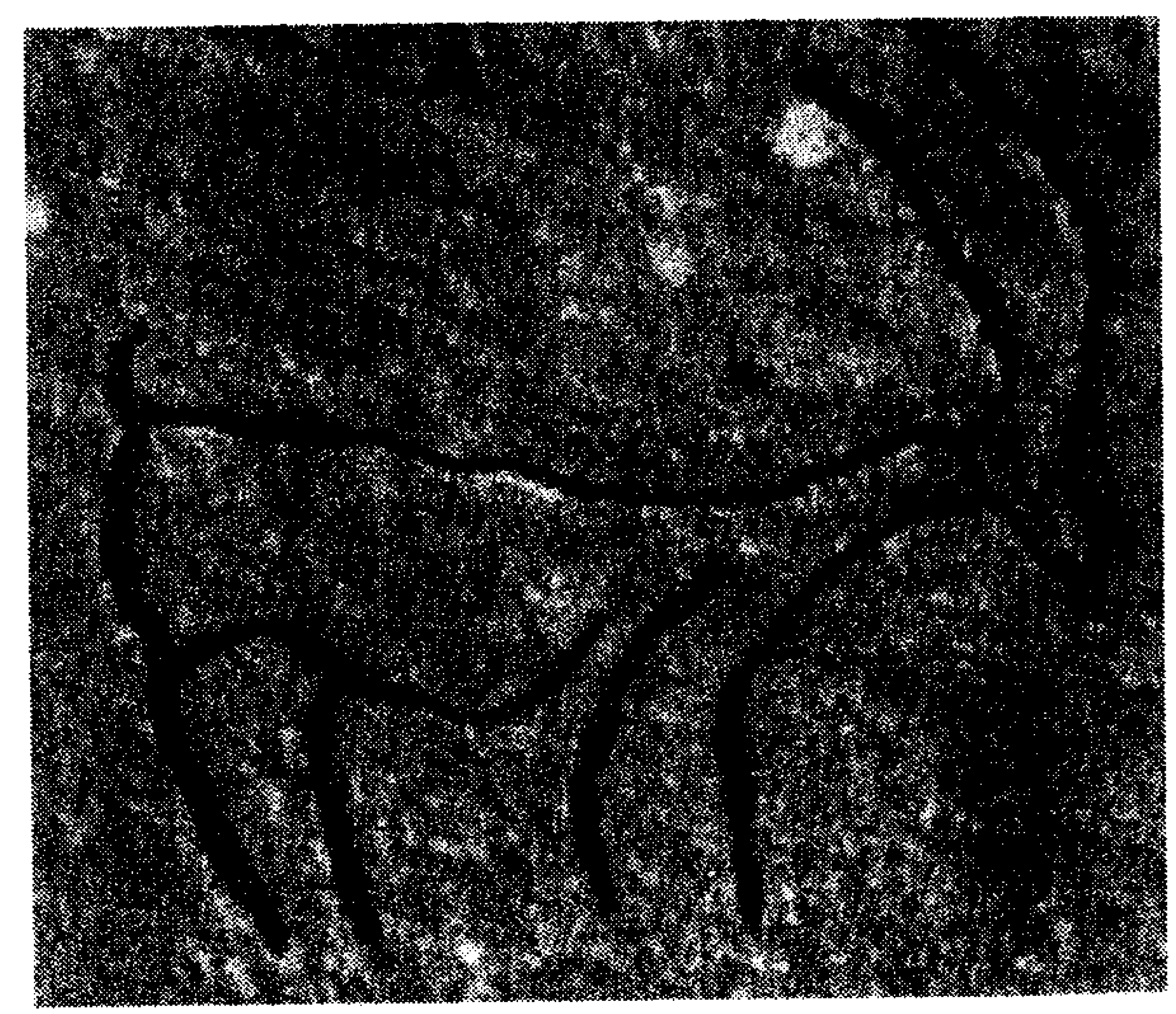
Kütahya, Çavdarhisar Aizonai Tapınağı'nın doğu yüzüne bakan duvarında yer alan at üzerinde süvari figürü.

Azerbaycan, Gobustan'da kaya resimlerinde yer alan at üzerinde süvari figürü.

Azerbaycan, Gobustan'da kaya resimlerinde keçi figürü.

Erzincan, Kemaliye'nin Dilli Vadisi'nde kaya üzerinde keçi figürü.

Rusya, Lena'da
kaya üzerinde geyik figürü

Kars, Kağızman'da Geyiklitepe'de
kaya üzerinde geyik figürü

İç Moğolistan'da kaya üzerinde geyik figürü

de, eldeki 4 parmağın boğumlarının üçerden 12 olmasına dayandırılıyor ve 4x12=60 oluyor.[89] Türkmenler bir yılı bir daire/tegerek olarak düşünmüş. Çok eski çağlardan beri 12 hayvanlı takvim 6 esasına göre kullanılıyor onlarda. Bunun 12 yılına "müçe" deniyor. Sumer'in 12 aylı bir yılına da "mu" denir. Mu ve mü sözcükleri her iki dilde de "yıl" anlamına geliyor; -çe eki azlığı gösteriyor.[90] Diğer taraftan Dede Korkut Destanı'nda 12 bölüm olması, Oğuzhan boylarının damgalarının 24 olması, bu 24 damganın 24 harfli Oğuz yazısına çevrilmesi, Türkmenistan'daki arkeolojik kazılarda bulunan ve DÖ 2000 yıllarına tarihlenen tapınakların her yanında altışar kule olması, Sumerlilerle bu yönden de bir bağlantıyı gösteriyor.

Sumer'de tanrı anlamına gelen "dingir", Türk lehçelerinde "tingir, tengir, tengri, tenri" ve bugünkü Türkçeye "tanrı" olarak ulaşmıştır. Begmyrat, 295 Sumer kelimesi ile[91] Türkmen kelimesini eşleştirmiş.

Sumer'de şehir adı olan Uruk kelimesi, Türkmencede soy anlamına geliyormuş. Sumercede "kur", "dağ" demek; aynı zamanda "yeraltı" (*"kurgan": Türkçede "mezar"*). Kır da bu kökten geliyor. Daha pek çok örnek gösterebiliriz. Begmyrat, Türkmen dilcilerinin araştırmalarına dayanarak Türkmen dilinin en eski Türk lehçelerinden biri olduğunu söylüyor (s.144).

Osman Nedim Tuna da 165 Sumerce Türkçe kelimeyi çok bilimsel bir yöntemle eşleştirmiş.[92] İran'dan gönderilen Ural-Altay dillerinin karşılaştırmalı sözlüğünün ilk cildinde, 101 Türk keli-

89 İbrahim Okur, *Sumer Matematiği ve Sayıların Gizemi*, Bursa, 2008, s.42.
90 Begmyrat Gerey, *5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları*, s.111.
91 Roshan Kheyavi, *Historical-Comperative Dictionary of Ural-Altaic Languages*, c.1, İran, Karaj. Bunlara ek olarak: Selahi Diker, *Anadolu'da Onbin Yıl, Türk Dilinin Beşbin Yılı, Eski Kayıp Dillerin Çözümü*; Mehmet Ünal Mutlu, *Dünya Uygarlıklarında Türk Dili ve Kenger Uygarlığı*.
92 Sumer dili ile Türk dili karşılaştırması için: Osman Nedim Tuna, *Sumer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi*; Atakişi Celiloğlu Kasım, *Sumerce Kesin Olarak Türk Dilidir*.

mesinin 35'inin Sumerce kelimelerle aynı kökten olduğu görülüyor.[93] Begmyrat'ın ve diğer araştırmacıların bulgularına göre, arada geniş zaman aralığı olmasına karşın Sumer dili ile Türk dili arasında büyük bir yakınlık olduğu kesin. Sumer dili daha yeni çözülmeye başladığı zaman, bazı dilciler bunun Ural-Altay dil grubundan olduğunu söylemiş ve onların Orta Asya'dan gelmiş olabileceklerini ileri sürmüştü.[94]

Daha sonraları S.N. Kramer de aynı kanıyı bazı kitaplarında yazmıştır. Bugün bu çok daha kuvvetle kanıtlanmış oluyor.

Bir Rus arkeologu da Sumerlilerin anavatanının Aşkabat şehrinin yakınında olduğunu; orada bulunan taş, kil, gümüş eserlerin birbirine çok benzediğini, onun için Sumerlilerin Türkmenistan'dan Mezopotamya'ya göç etmiş olabileceklerini söylüyor. Sumer'de taş olmadığı halde onların en küçük taş mühürlerini işlemekteki yeteneklerini oralardan getirdikleri söylenebilir. Ayrıca, Anau'da parlak siyah bir taş üzerinde yazı işaretleri bulundu. Bunlar Sumer'in, Elam'ın ilk yazı işaretlerine, hatta Harappa yazısına benzer işaretlerden oluşuyor. Bu yazının ilk kaynağının orası olabileceğini düşündürüyor.[95]

Türk Destanları ile Sumer Destanları Arasındaki Bağlantı

Türk destanları ile Sumer destanları arasındaki başlıca bağlantıyı bize veren, Tufan olayını anlatan kahraman Bilgameş/Gilgameş'tir. O, Tufan'dan sonra Uruk şehir beyliğinin 4. kralıdır ve kral

93 Kheyavi Roshan, *Historical-Comparative Dictionary of Ural-Altaic Languages*, c.1, Iran, Karaj. Bunlara ek olarak: Selahi Diker, *Anadolu'da On Bin Yıl, Türk Dilinin Beş Bin Yılı, Eski Kayıp Dillerin Çözümü*; Yüksek Mimar ve Mühendis M. Ünal Mutlu'nun henüz yayımlanmamış olan *Sumerce ve Türkçe İlginç Karşılaştırmalar* adlı çalışması.

94 Atatürk bunu Fransızca bir kitapta okuyunca çok önemsemiş ve Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne, Batı'da Asuroloji olan bölümün adını "Sumeroloji" koydurtmuştur.

95 Begmyrat Gerey, *5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları*, s.7.

listesine göre 120 yıl yaşamıştır. Önce onun adından başlayalım: Bilgameş/Gilgameş adının ilk hecesi olan "gil" işaretinin bir de "bil" okunuşu var. Sumerologlar arasında bu işaretin gil mi, bil mi okunacağı hep tartışılmaktadır. Sumerlilere göre adın anlamı, "çok bilgili olan, her şeyi bilen"dir. O, dünyanın bütün bilimlerini öğrenerek, onları yazdırarak gelecek kuşaklara aktarıyor. O, sır olanları açan, Tufan'dan önceki olayları bilen, bilgelik tanrısı tarafından bilgelikle donatılan bir kahramandır. Şimdi adın ilk hecesini "bil" olarak okuyacak olursak "Bilgameş" oluyor. Eski Türkçede "bilga", "bilgan", "bil" kökünden "bilen" anlamında. Eski Türklerde Bilgahan=bilen kağan, Bilgabeg=bilen bey anlamına geliyor.[96] "Meş", Ural-Altay dillerinde soyluluk, kutsallık, yiğitliği ifade ediyor. Sumercede de bu kelime saygınlık, yücelik anlamına geliyor. Bu ekle kahraman adlarımızdan Alpamış, İlalmış, Tohtamış, Tersuzamış var. Adlar arasında bu kadar benzerlik olamaz, bunlar bir ana kökten gelmiş olabilirler, diyoruz.

Bu destanda başka benzerlikler de var. Bilgameş/Gilgameş'in annesi, Tanrıça Ninsun. Oğuz Destanı'nda Oğuz'un annesi de Tanrıça Ayhan. Oğuz da Bilgameş/Gilgameş gibi ormana kimseyi sokmayan korkunç yaratığı öldürmeye gidiyor ve öldürüyor. Böylece halkın yüzü gülüyor.

Dede Korkut Destanları ile de benzerlikler oldukça çoktur. Dirse Han'ın oğlu Boğaç, Bilgameş/Gilgameş'in gök boğasını öldürdüğü gibi, önüne çıkan boğayı bir vuruşta öldürüyor. Tepegöz efsanesinde, Gilgameş'in, Tanrıça İnanna'nın ağacını kökünden söküp çıkardığı gibi, Tepegöz de bir ağacı kökünden çıkarıyor. Basat Tepegözü öldüreceği zaman, Huvava'nın Bilgameş/Gilgameş'e öldürmemesi için yalvardığı gibi, Tepegöz de Basat'a yalvarıyor. Basat da öldürdüğü Tepegöz'ün başını direğe geçiriyor. Bilgameş/Gilgameş de Huvava'nın başını direğe geçirmişti. Bilgameş/Gilgameş,

96 Olcas Süleyman, *Az i Ya*, s.224.

halkını çok ağır işlerde çalıştırır. Uruk şehrinin duvarını yaptırırken halka eziyet eder, çok vergi alır. Deli Dumrul da suyu kurumuş bir ırmağın üzerine köprü yaptırarak geçenden 30, geçmeyenden 40 akça vergi alır. Bilgameş/Gilgameş ölmekten nasıl korkup da çare aramışsa, Deli Dumrul da ölümden kurtulmak için çare arar. Bilgameş/Gilgameş'in arkadaşı Enkidu ormanlarda hayvanlarla yaşarken bir kadın yoluyla şehre getirilir. Dede Korkut'ta, Oruz Koca'nın oğlu Basat da ormanlarda hayvanlarla yaşarken Dede Korkut'un öğüdü ile Oğuzların arasına girer.

Bunlara ek olarak Bilgameş/Gilgameş destanındaki Enkidu'nun yeraltına gitmesi, oradan çıkıp ora hakkında bilgi vermesi, Türkmenlerdeki Köroğlu/Goroğlu/Mezaroğlu'nun yeraltından çıkmasına benzetiliyor.

Orta Asya'ya ile Sumerlileri Bağlayan Başka Destanlar

Uruk şehrinin Tufan'dan sonra ikinci kralı, kral listesine göre 420 yıl krallık yapan Enmerkar ile Aratta şehir Beyi arasındaki olaylarla ilgili üç destan var. Birinde Enmerkar, adı verilmeyen Aratta Beyi'nden Tanrıça İnanna için yaptığı mabedi süslemek üzere altın, gümüş, lacivert taşı gibi değerli taşlar istiyor. Göndermezse onun ülkesini toz dumana çevireceğini söylüyor. Yedi dağı aşıp Aratta'ya bu haberi götüren Haberci, Aratta Beyi'ne, "Senin atan benim ağam beni sana gönderdi" diyerek her ikisinin de aynı soydan olduğunu anlatıyor. Aratta Beyi de, Tanrıça İnanna'nın onun da tanrıçası olduğunu, onu koruyacağını söylüyor. Bunlardan Aratta'nın çok uzak olduğunu, Uruk ile arasında 7 dağ bulunduğunu öğreniyoruz. Tanrıça İnanna, her iki beyliğin de tanrıçası. Bu her iki beyliğin aynı soydan olduğunu gösteriyor. Aratta'da altın, gümüş ve değerli taşlar bol.

İkinci destan, Enmerkar ve Aratta Beyi Ensuhkuşdanna: İlk destandaki bey bu bey miydi bilinemiyor. Bu destanda, Ensuhkuşdanna Uruk Kralı Enmerkar'a kafa tutarak kendisinin ondan üstün olduğunu kabul etmesini ve Tanrıça İnanna'nın (*heykeli olacak*) Aratta'ya getirilmesi haberini gönderiyor. Ona karşılık, Enmerker onunla alay ederek kendisi tanrıların gözdesi olduğunu, İnanna'nın Uruk'ta kalacağını, Ensuhkuşdanna'nın kendisine bağlı olması gerektiğini bildiriyor. Buna karşı Ensuhkuşdanna, meclisi toplayarak ne yapması gerektiğini soruyor. Onlar da bağımlı olmayı yeğliyorlar. Bey bunu kabul etmek istemiyor. Bu konuda beye "Maş maş rahibi" yardım edeceğini söylüyor ve gidip Tanrıça Nidaba'nın ağılındaki hayvanların sütünü kesiyor; fakat onu da ağılın çobanları öldürüyor. Böylece başarısız kalıyor. Onun üzerine Aratta Beyi, Enmerkar'ı, Uruk'un üstünlüğünü şu sözlerle kabul ediyor:

İnanna'nın sevgilisi sensin, sensin yalnız yüceltilen
İnanna kutsal kucağı için seçti seni
Aşağıdan yukarıya kadar ülkelerin beyisin
Ben senden sonra ikinciyim
Senin eşitin değilim, sen ağabeyimsin
Seninle asla yarışamam

Her iki destanda da Uruk'un daha üstün olduğunu görüyoruz

Üçüncü destan da "Enmerkar Lugalbanda" adı altında:

Lugalbanda, kral listesine göre Enmerkar'dan sonra Uruk kralı olmuş ve 1200 yıl hüküm sürmüş; aynı zamanda Bilgameş/Gilgameş'in babasıdır. Destanda onu Enmerkar'ın bir kumandanı olarak görüyoruz. Enmerkar, tanrısal güçlü dağ olan Aratta'ya bir saldırı hazırlığına giriyor. 25.000 kişilik bir ordu topluyor. Lugalbanda bu orduda bir kumandan. Yola çıkıyorlar. Yol uzun ve çok yorucu. Yarı yolda Lugalbanda hastalanıyor. Öyle bir hastalık ki, elini kolunu kıpırdatamıyor, arkadaşları şaşkın. Ne ülkelerine geri götürebilecekler ne de yollarına devam ettirebilecekler. Bunun üzerine, onu, oda gibi hazırladıkları bir mağaraya getiriyorlar. Yanına her türlü yiyeceği, içeceği koyuyorlar; çeşitli peynir, hastalığa yarayan tatlı et, katı pişmiş yumurta, sepet içinde hurma, incir, hurma şurubu ile karıştırılmış bira ve başka cins biralar, şarap, su... Bunlar ayrı ayrı

deri torbalar içine konuyor. Yaşarsa onları yiyecek, içecek; ölürse, orası ona mezar olacak. Yiyecekler de ölüye verilen sunu. Ayrıca Zabu dağlarından getirilmiş kalaydan yapılı baltasını, kara dağlardan getirilmiş demir hançerini de göğsünün üzerine koyuyorlar. Böylece arkadaşları onu bırakıp yollarına devam ediyorlar. Bir süre sonra Lugalbanda gözlerini açıyor. Fakat henüz iyi olmamış. Güneş Tanrısı'na, Ay Tanrısı'na, kendisini iyi etmeleri için dua ediyor, yakarıyor. Güneş Tanrısı Utu onun duasını kabul ediyor ve ona bir rüya gösteriyor. Rüyasında Ay Tanrısı bir boğa şeklinde görünüp bir dağ keçisi yakalamasını, onu kesip kanını bir tarafa, yağını bir tarafa kurban olarak akıtmasını söylüyor. Lugalbanda söylenenleri yapıyor ve iyi oluyor. Metnin son kısmı kırık.

Görüldüğü gibi, bu üç destan Aratta ile ilgili. Aratta, Uruk'tan 7 dağ aşımı uzak. Orada altın, gümüş, değerli taşlar çıkıyor ve Uruk'a bu değerli taşlar ve madenler kullanılmak üzere işçileriyle birlikte gönderiliyor. Uruk'tan da oraya tahıl gidiyor. Her iki şehir beyliği aynı tanrılara tapıyorlar. Özellikle Bereket Tanrıçası İnanna her iki beyin de koruyucusu. Belki de onun kutsal evlenme törenlerini yapıyorlar. Zaman zaman her iki beylik birbirleriyle dalaşıyor, ama hep Uruk üstün çıkıyor. Bu, "Aratta nerede olabilir?" sorusunu çıkarıyor karşımıza.

S.N. Kramer, Aratta Hazer Denizi'nin güneyinde bir yerlerde olmalı, diyordu. Begmyrat, Güney Azerbaycan topraklarında bulunduğunu yazıyor kitabında.[97] İran'da, Jirof denilen yerde yapılan kazıda Sumer eserleriyle hemen hemen aynı olan eserler ve Ziggurat kalıntısı bulundu. O yüzden, oranın Aratta olabileceği ileri sürüldü.[98]

97 Begmyrat Gerey, *age,* s.40.

98 Jirof Kazısı: Saudi Aramco World, Septembre, October, 2004, s.2-11'den alınmadır: Burada yazdığına göre İran'da iki yıldır büyük kazı çalışmaları yapılıyor. Bunlardan ilki Jirof'ta. Bulunan eserlerin üzerindeki tanrı, hayvan, bitki örnekleri tıpkı Mezopotamyada'kilere benziyor. Ziggurat kalıntısı var (tepe Yahya, Halil Çayı). Chlorite ile yapılmış eserler çok. Bir mezarlık bulunmuş, içinden bir tane altın balık çıkmış, daha önce soyulmuş. Bunun Aratta beylerine ait olabileceği yazılıyor. Taştan süslü bir akrep adam, Bilgameş/Gilgameş'in Tufan'dan kurtulan Utnapiştim'i bulmaya giderken yolda karşılaştığı akrep adamları anımsatıyor. Buna benzer bir eser, bildiğime göre Mezopotamya'da bulunmadı. Üstü renkli chlorit kaplar Mezopotamya'dakilere benziyor. Bunların içlerine bir şey konmamış olması, mezarlara konmak için hazırlanmış olduklarını düşündürüyor. Kazarlar "uygarlığın beşiği burası denmeli" diyorlar. Aratta destanında istenilen değerli taşlar ve onları işleyecek ustalar buradan gitmiş olmalı, deniyor. Irak ile arası 2000 kilometre. Konar Sandal denilen yerde bulunan ziggurat şimdiye kadar bulunanların en büyüğü imiş. Yüksekliği 17 metre, 4 kenarı 400'er metre. Büyük bir mimari eser; yapımı için 4-5 milyon tuğla gerekliymiş. Konar Sandal B'de de iki katlı pencereli 10.5 metre kalınlığında şehir duvarı bulunmuş. Kapladıkları alanın 13,5 hektar olduğu tahmin ediliyor. Burası neden Aratta olmasın? Konar Sandal adı da Türkçe.

Bu destanlarda bilim adamlarına göre ortak olan üç nokta bulunuyor. Dil; devlet yani Uruk; inanç, yani tanrı. 5000 yıllık bir zaman aralığında bunların değişmeden sürmesi, destanların aynı köke bağlı olduğunu gösteriyor. Başka hiçbir milletin destanında böyle bir bağlılık görünmüyor.

Sumer Efsaneleriyle Türk Efsanelerinin Karşılaştırılması[99]

Yapılan çok kısıtlı araştırmalarda, Sumer ve Türk efsaneleri arasında bir yakınlık, bir bağlantı görülüyor.

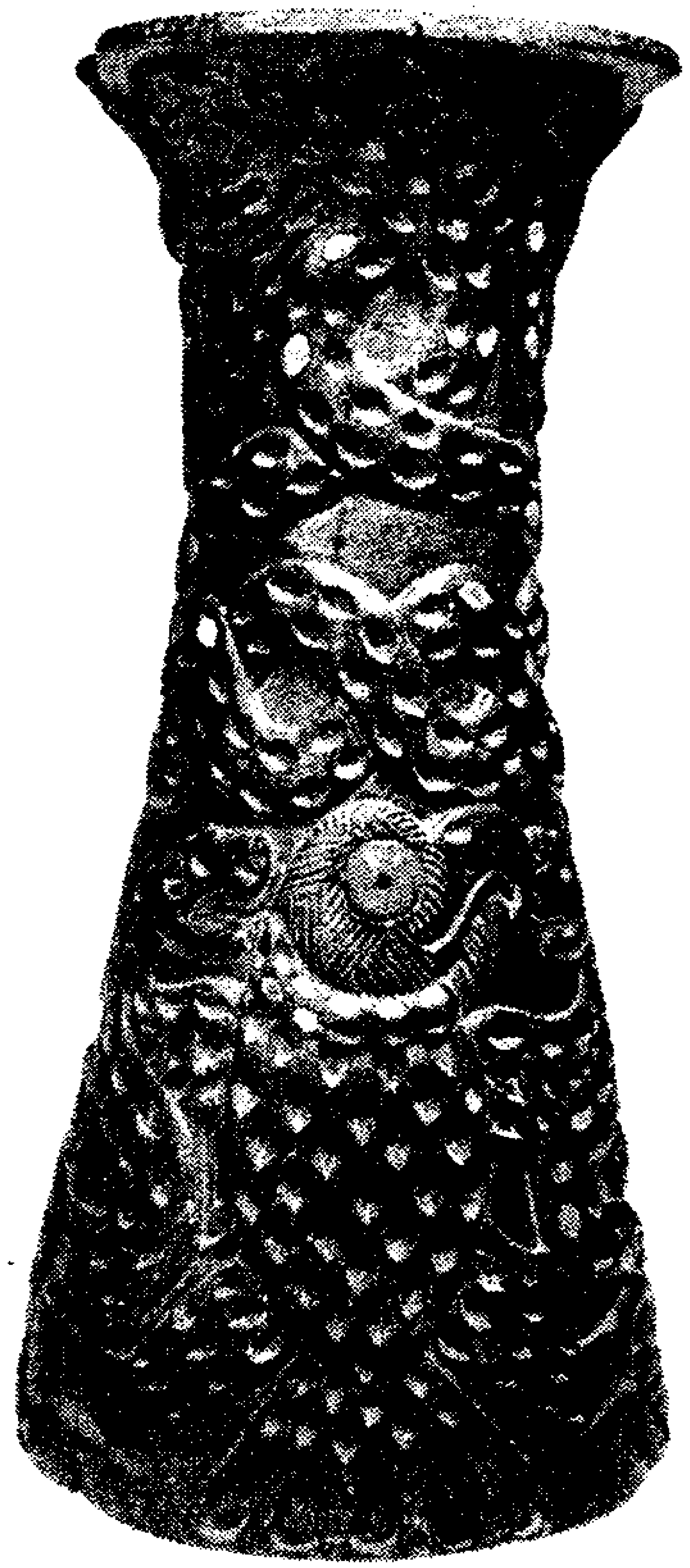
Sumer yaratılış efsanesine göre, her taraf derin ve geniş bir su ile kaplıydı. Bu su'dan yer, gök, su ve bazı küçük tanrıların annesi olan Tanrıça Nammu bir dağ çıkarıyor. Bu dağın üstü gök, altı yer. Bunların birleşmesinden meydana gelen Hava Tanrısı Enlil oluyor. Hava Tanrısı bu dağı ikiye ayırıyor. Dağın üst kısmı gök oluyor, onu Gök Tanrısı alıyor. Yer olan alt kısmını da Yer Tanrıçası ile oğlu Hava Tanrısı alıyor.[100]

99 Türk efsanelerine ait bilgilerin alındığı kaynak: Prof. Dr. Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi/ Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar,* c.I, Türk Tarih Kurumu, Ankara.

100 Samuel Noah Kramer, *Tarih Sumer'de Başlar (History Begins at Sumer),* s.64-69; Muazzez İlmiye Çığ, *Uygarlığın Kökeni Sumerliler-1, Tarihte İlk Edebi Eserlerden Seçmeler,* "Sumer Efsaneleri", Kaynak Yayınları, 2007, s.51.

Nippur'da bulunmuş olan yılan motifli bir eser.

İran'da bulunmuş olan yılan motifli bir vazo.

2000 km mesafeye rağmen kültür bakımından benzerlikleri birbirlerine çok yakın. İkisinde de aynı işçilik ve yılan motifleri kullanılmış.

Türk efsanelerinde çok çeşitli anlatışlar var; ama ana motif birbirine benziyor. Onlara göre, evren ilk olarak büyük bir sudan oluşuyor. Tanrı Ülgen, bazısında insan olan kişi, bazısında şeytan olan Erlik, suların üzerinde uçuyor. Kişi veya Erlik, suyun içinden bir taş çıkararak Ülgen'e konacak yer yapıyor. Yine bunlara ek olarak yaban ördeği, suyun içinden toprağı çıkararak yeri meydana getiriyor. Bir başkasında Ak-ana veya Ak-ene, Ülgen'e yeri göğü nasıl yaratacağını söylüyor. Ülgen de yere-göğe "Ol!" diyor, oluyorlar. Bu daha ziyade *Kur'an* ve *Tevrat*'ta, Allah'ın "Ol!" diyerek yeri göğü 6 günde yaratmasına paralel.

İnsanın yaratılışı: Sumer inanışına göre, tanrılar insanlar daha var olmadan şehirleri, kanalları yapmaya başlıyorlar. İşçi tanrılar bu işlerden yoruluyor ve bıkıyorlar. Ve yaratıcı tanrılara başkaldırarak kendilerine yardımcı yaratmalarını söylüyorlar. Bunun üzerine, Ana Tanrıça, Bilgelik Tanrısı'nın önerisi üzerine kilden *–kendi görüntüsünde–* bir insan yapıyor; ona üflüyor ve o canlanıp insan oluyor.

Türk efsanelerinden birinde Tanrı Ülgen, su yüzünde toprak parçası görüyor. Bu toprağa, "İnsan olsun" diyor, insan oluyor; onun adı "Erlik". Bu tanrı ile kendini bir tutmaya kalkıyor. Tanrı etleri çamurdan, kemikleri kamıştan 7 insan daha yaratıyor. Özbeklere göre insanın ilk atası "Kilhan" imiş. "Âdem/Adam" da "kırmızı toprak" anlamında İsrail'de.

Türk Memluk efsanesinde, bir mağaraya dolan çamurdan, yağmur ve sıcağın etkisiyle 9 ay sonra ilk erkek meydana geliyor. Buna "Ay Atam" demişler. Tekrar mağaraya dolan çamurlarla 9 ay sonra bir kadın meydana geliyor. Buna da "Ayva=Akyüzlü" demişler. Başka bir efsanede, tanrı insan şeklinde 7 erkek ve 4 kadın yapmış. Diğer bir Altay efsanesine göre, Tanrı Ülgen insanın etlerini topraktan, kemiklerini taştan yapıyor; kadını da erkeğin kaburgasından.

Görüldüğü gibi, gerek Sumer de gerek Türklerde evren "su"dan, insan "toprak"tan yaratılıyor.

Türklerin yeraltı dünyası inancı da Sumerlilere benziyor. Sumerlilere göre, ölüler yeraltı dünyasına bir nehir yoluyla götürülüyor. Nehrin sonunda, Yeraltı Tanrıçası Ereşkigal'ın sarayı bulunuyor. Oraya gitmek için yedi kapıdan geçiliyor.[101] Aynı motif, Türk efsanelerinde de var.[102] Ögel, bu nehri *Kur'an*'daki cennetin ırmağı olarak yorumlamak istemişse de, bunun Sumer'deki yeraltı nehri olduğu kuşkusuz. Aynı nehir, *Tevrat*'ta "Şeol", Yunan'da "Hades" olarak bulunuyor.

Sumerlilerde, gök gürültüsünü, bulutları simgeleyen İmdigud-Anzu adlı bir kuş var. Bu kuş kaderleri belirliyor, sözüne karşı durulmuyor ve yardımlar yapıyor. Kanatlarını açınca bütün göğü kaplıyor.[103] Sumer'de bu kuş ile yılana ait üç öykü var. Bunlardan biri şöyle: Aşk Tanrıçası, tanrılar bahçesinde kendisine bir taht yapmak üzere dalsız budaksız bir ağaç yetiştiriyor. Ağacı kestireceği zaman tepesinde Anzu kuşu, ortasında Lilit isimli bir cin, kökünde de bir yılan yuva yapmış. Bunlar yüzünden Tanrıça ağacı kestiremiyor. Kahraman Bilgameş, onun imdadına yetişerek büyük bir güçle bu yaratıkları kaçırıp ağacı keserek Tanrıça'ya veriyor.[104] İkincisi de şöyle: İlk Sumer krallarından Etana'nın çocuğu olmuyor. Öğrendiğine göre, gökte olan bir bitki çocuk olmasını sağlıyormuş. Fakat kralın göğe çıkmasına olanak yok. Bir gün, çukura düşmüş bu kuşun yavrularını yemek üzere gelen yılanı görüyor ve onu öldürerek kuşun yavrularını yılandan kurtarıyor. Kuş buna çok seviniyor ve kralın bu iyiliğine karşı, o da kralı çocuk yaptıran otu alması için göğe doğru çıkarıyor. Fakat kral fazla yükselmekten korktuğu için hemen indirtiyor kendini.[105] Üçüncü öykü ise şöyle: Gilgameş'in

101 *The Sumerian*, s.203.
102 Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi*, s.111-112.
103 Thorkild Jacobsen, *The Treaysures of Darkness, A History Mezopotamian Religion*, America, 1978, s.128.
104 *The Sumerian*, s.200-202; Muazzez İlmiye Çığ, *Uygarlığın Kökeni Sumerliler- // Tarihte İlk Edebi Eserlerden Seçmeler*, s.105.
105 *The Sumerian*, s.43-44.

babası olan kahraman Lugalbanda, Zabu ülkesinden kendi ülkesi Uruk'a dönmek için Anzu kuşunun dostluğunu kazanmak istiyor. Kuşun yuvasındaki yavrularına *–anneleri yokken–* yağ, bal, ekmek veriyor ve onlara bakıyor (*hatta onları boyuyor*).

Anzu, gediğinde yavrularının böyle bakılmış olduğunu görünce memnun oluyor ve yavrularına bakan ister tanrı ister insan olsun onunla dost olmaya, ona yardım etmeye karar veriyor. Bu yardımın Lugalbanda tarafından yapıldığını öğrenince onun rahatlıkla ülkesine dönmesini sağlıyor.[106]

Bu üç öyküdeki kuş ve yılan motifi Asya efsanelerinde de çeşitli şekilde bulunuyor. Telüt Türkleri arasında Merküd soyundan bir boya göre, sağ kanadı Güneş'i, sol kanadı Ay'ı kapsayan kutsal bir gök kuşu var (Ögel, s.599). Sibirya'da şehirlerin ve yurtların yanında bir sırık üzerinde ağaçtan yapılmış bir kuş bulunuyor. Bu kuşa Gökkuşu, direğe de Göğün Direği deniyor. Türkler arasında bu direk, hayat ağacı olarak kabul edilmiş. Hayat ağacı yerle göğü birleştiriyormuş (Ögel, s.599). Bu kuş ve ağaç, Tanrıça İnanna'nın bahçesindeki dalsız budaksız ağaca benziyor. Üstünde de kuş. Orta Asya'da Şamanlar, kartalı tanrı elçisi olarak görüyorlar. Şamanlığın babası da kartalmış. Çok yerde Anzu kuşu kartal ile eşleştiriliyor.

Bir kahramanın kuşun yavrularını kurtarma motifi, Altaylıların Kögütey Destanı'nda bulunuyor. Kahraman Karabatur, atlarını çalan Kaanterede adındaki kuşu ararken onun iki yavrusunu ejderden kurtarıyor. Kuş, Karabatur'a atlarını geri veriyor, yolda düşmanları tarafından öldürülen kahramanı, kuş hayat suyu vererek canlandırıyor.[107]

Kırgızların kahramanı Ertöştük, tepesi göklere uzamış bir çınar ağacı gölgesinde, Alp Karakuşu yavrularını yemeye gelen ejderi öldürüyor. Kuş da ona birçok iyilik yapıyor.[108] Başka bir efsanede de

106 S.N. Kramer, *Tarih Sumer'de Başlar*, s.179-180.
107 Murat Uraz, *Türk Mitolojisi*, İstanbul, 1993, s.288-289.
108 *Aynı yerde*.

kuş, Ertöştük'ü yeraltından yeryüzüne çıkarıyor; bu yolculukta yiyecekleri bitiriyor, adam etleri koparıp kuşa veriyor. Kuş da yeryüzünden çıktıktan sonra adamı iyi ediyor. Bunun nedeni, kuşun hayat ağacı üzerinde olmasındanmış (Ögel, s.541).

Bir Uygur efsanesine göre de, bilge Buka'nın atalarından biri bir ağacın dibinde yaşıyormuş. Ağaca bir kuş gelerek ötmeye başlamış. Tam o sırada ağaçtan zehirli bir yılan indiğini gören adam kuşu kaçırmış. Uygurlar bu kuşa tanrı gözüyle bakıyorlarmış (Ögel, s.86).

İran'da Zentavesta'da, Hazar Denizi ortasında bir ağaç üzerinde bir kuş bulunduğu yazılı. Onlarda bu kuşun adı "Sumurg", Araplarda "Zümrüdüanka", Türklerde "Huma Kuşu". İslamlara göre bu kuş cennette oturuyor. Zaman zaman yedi kat göğe çıkıp iniyor. Çin'de "Cennet Kuşu" deniyor. Sumer'de de "Anzu Kuşu" tanrıların bahçesi olan cennet bahçesinde dalsız budaksız bir ağaç üstünde yedi kat göğe çıkıp iniyor. Görüldüğü gibi Sumerlilerdeki Anzu Kuşu, bütün Türk kültürlerine çeşitli adlarda girmiş bulunuyor. İranlılar bunun Çin topraklarında yaşayan bir kuş olduğunu savunuyorlar. Çin edebiyatında "cennet kuşu" motifi büyük önem taşıyor. Sumerlilerde başlayan bu kuş motifi "gök gürültüsü kuşu" adı altında Alaska'dan Güney Amerika'ya kadar bulunuyor.

Sumer'de 7 sayısı önemli. 7 dağ aşmak, 7 kapı geçmek, 7 kat gök, 7 tanrısal ışık, 7 ağaç gibi. Türklerde 7 iklim, 7 yıl, 7 gün, 7 gök kasırgası gibi deyimler var (Ögel, s.314).

Türklerde tanrı ülkeyi uygarlaştırıyor. Sumer inanışına göre de tanrılar, şehirleri, kurumları yapıp insanlara vermişlerdir.

Türk kağanları, tanrı tarafından birçok güç verilerek insanları idare etmek üzere seçilmişlerdir. Sumer'de de krallar, şehir beyleri tanrılar tarafından çeşitli güçler verilerek kendileri yerine ülkeyi idare etmek üzere atanırlar.

Türklerde dağlar tanrıya yakın düşüncesiyle kutsal sayılmış, kurbanlar verilmiş. Sumer'de de dağlar tanrılarla insanlar arasında bağlantı kurdukları düşüncesiyle kutsal sayılmış. Onun için dağ olmayan Mezopotamya'da Sumerliler tanrı evlerini yapay tepeler üzerine yapmışlar. Ziggurat adlı basamaklı kuleleri de dağların bir anısı olmalı.

Sumer'de, birbirine karşı olan nesnelere *–kendi özelliklerini saydırarak–* atışmalar yaptırmışlardır. Kuş-balık, bakır-gümüş, kazma-saban, yaz-kış. Bu Türklerde de varmış. Buna "aytışma" deniyor. Bunun örneğini *Divan-ı Lugat-it Türk*'te[109] yaz ile kışın atışması olarak buldum. Konu değişik ama motif aynı. Sumer'de yaz, kış tanrıları var. Türklerde de öyle olduğunu okudum bir yerde.

Türklerde, düalizm denilen ve birbirine karşıt nesneleri gösteren tanrı-şeytan, iyilik-kötülük, bilgi-bilgisizlik, yükseklik-alçaklık, ölüm-yaşam gibi deyişlere karşılık, Sumerlilerde "me" kelimesi altında toplanan kavga-barış, doğru-yanlış, beylik-tanrılık, krallık-çobanlık, yalancılık-doğruluk, fahişelik-gök cenneti fahişeliği[110] bulunmaktadır.

Sumer'in Bereket Kültü ve Yeniden Doğuş Konusu ile İlişkili Efsaneleri

Sumer'in bereket kültünü temsil eden "Bereket Tanrıçası İnanna", kız kardeşi Yeraltı Kraliçesi Ereşkigal'i ziyaret için yeraltına gider. Yeraltı kuralına göre onun dışarı çıkması için yerine birini bırakması gerek. O yüzden, gönderecek birini bulmak üzere yeraltı yaratıklarıyla dışarı çıkarlar. Herkes, tanrıçaları yeraltından çıkamayacak diye son derece üzgündür. Kimseyi vermeye kıyamaz ve şehir şehir dolaşmaya başlar. Kocası Çoban Tanrısı Dumuzi'nin oturduğu yere gelince, onun, karısının yokluğuna aldırmayarak en iyi giysiler içinde tahtında oturur görür ve büyük bir kızgınlığa kapılır. Bu kızgınlıkla yeraltı yaratıklarına, "Alın götürün bunu!" der

109 *Divan-ı Lugat-it Türk,* yayına hazırlayan Besim Atalay, Türk Tarih Kurumu, c.I, s.170, 24, 529; c.III, s.178, 278, 367.
110 *The Sumerian*, s.116.

ve kocasını yeraltına gönderir... Dumuzi'nin kız kardeşi Rüya Tanrıçası Geştinanna, kardeşinin yeraltında kalmasına dayanamaz, tanrılar meclisine gider ve tanrılara yakararak kardeşinin yerine yarım yıl yeraltında kalmayı kabul eder. Böylece kardeşinin yarım yıl dışarıda kalmasını sağlar.

Dumuzi, yarım yıl için yeryüzüne çıkınca yine karısı ile birleşiyor, diye düşünüyor Sumerliler. İlkbaharda olan bu birleşme ile Sumer inanışına göre memlekete büyük bolluk geliyor, tahıllar büyüyor, hayvanlar çoğalıyor. Bu olayı canlandırmak için, Tanrı Dumuzi yerine zamanın kralı; Tanrıça İnanna yerine de bir başrahibe seçiliyor ve bunlar simgesel olarak evleniyorlar. Kutsal evlenme olarak tanımlanan ve etkileri *Tevrat*'a kadar gelmiş olan bu evlenme sazlı sözlü büyük şenliklerle kutlanıyor. Kısaca özetlediğimiz bu öyküde Bahar Bayramı'nı, yani Nevruz'un nedenini ve yeniden doğuşun başlangıcını buluyoruz.[111]

Türk Kültüründeki Benzerlikler

Bu olayda Tanrıça İnanna'nın simgesel olarak bir kral ile evlenmesinin izlerini Kutadgu Bilig'de de görüyoruz. Orada on bin yıl dul olan ve birçok kocayı yaşlandıran ve birçoklarını öldüren "Acun/Dünya" adındaki bir tanrıça giyinip kuşanıp Acun Bey diye bilinen Alper Tunga soyundan birinin hakan olması merasiminde onunla evlenmek üzere geliyor. Bu tanrıça hem güzel, hem de hazinesi var. O kendi güzelliğine ve hazinelerine bakarak mutlu oluyor. On bin yıldır dul olduğu halde yeni giysiler içinde hakanla evlenecek. O, çok beyleri kocatmış ama kendisi yaşlanmamış. Bu tanrıça aynı zamanda baharı, bereketi temsil ediyor. Bu öykü tamamıyla Sumer'in bereket kültünü andırıyor. İnanna da çok güzel, kaç tane koca değiştirmiş ve öldürmüş. Hatta o yüzden, evlenmek istediği kahraman Bilgameş; sevgililerinden bir süre sonra bıktığını,

111 Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, s.61; *İnanna'nın Aşkı, Bereket Kültü ve Mabet Fahişeliği.*

misini hayvana döndürdüğünü, kimisine ağır işler yüklediğini, dürdüğünü, yeraltına gönderdiğini söyleyerek onunla evlenmeyi ddediyor. İnanna'nın da hazineleri var. Her yıl bir kral ile evleniyor. Bu iki öykü ne kadar birbirine benziyor.[112] Türk mitolojisinde r alan "Acun/Dünya" adındaki bu tanrıça efsanesinin Kutadgu ilig'deki satırları:

D 81: *Bu sırada Dünya kendine baktı.*
Sevinerek, övünerek hazinesini gözden geçirdi.
82: Gözü bana ilişince söze başladı ve şöyle dedi:
Sen bu hakanın yüzünü görmedin mi?
83: Uyuyor idiysen şimdi kalk gözünü aç.
İşitmedinse şimdi benim sözümü dinle!
84: Ben binlerce yıldan beri dul'um, benzim solmuştu.
Bu dul giysisini çıkarıp beyaz kakumda gelinlik giydim.
85: Bezendim, çünkü ulu hakan beyim oldu.

İtalik satırlar bizim öykümüzü hatırlatıyor. Türkler, Kutadgu Bilig yazıldığı zaman Müslümandılar; ama eski anılar sürüyordu.

Altaylardaki Ayzit Bayramı da biraz buna beziyor. Ayzit, güzellik tanrıçası. Bayram, ilkbahar başında ormanlarda kutlanıyor. Bayramı "Ak Şamanlar" yönetiyor. Şamanların ak giyinenlerine "Akşaman"; kara giyinenlerine "Karaşaman" deniliyor. Bu törenlerde evler temizleniyor, güzel yemekler yapılıyor, en güzel elbiseler giyiliyor. Şaman 9 kız, 9 delikanlıyı alarak Ayzit sarayına götürüyor. Ayzit başında ak başlık, omzunda ak atkı, ayağına kara çizmeler giymiş olarak algılanıyor.[113] O, ormanda ağaçlar arasında yaşıyor. Burada da baharı *–Sumer'deki gibi–* bir tanrıça temsil ediyor ve bayram yapılıyor.

112 Emel Esin, *Türk Mitolojisine Giriş*, Kabalcı Yayınları, 2001, s.157-159. Bu kısmı kitaptan kopyalayıp bana gönderen Sayın Yıldız Cıbıroğlu'na binlerce teşekkür.

113 Begmyrat Gerey, *5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları*, s.86; Kamil Veliev, *Elin Yaddaşı, Dilin Yaddaşı*, 1988, s.59.

Yeni bir doğum, bir dünyaya çıkışla baharın başlaması Türklerde "Oğuz Han Günü" olarak da kutlanıyor. İnanışa göre, Oğuz Han doğduğunda çiçekler açarak, ağaçlar yeşillenerek yeni bir hayat başlıyor yeryüzünde. Buna Oğuz Günü, Büyük Düğün, Yeni Gün, deniyor ve büyük şenlikler yapılıyor halk arasında. Burada "Büyük Düğün" sözü, Dumuzi'nin yeraltından çıkarak İnanna ile evlenmesini hatırlatıyor.

Ergenekon'dan çıkış da Türklerde "yeniden doğuş" olarak kabul edilmiş. Bilindiği gibi, Göktürklerin büyük bir kısmı düşmanları tarafından öldürüldükten sonra, kalanlar, büyük zorluklarla buldukları bir geçitten çıktıklarında akar suları, türlü bitkileri ve av hayvanları ile dolu bir ova bularak yerleşiyorlar. Orada çoğalmaya başlıyorlar. Aradan 400 yıl geçince sığamaz oluyorlar bu yere. Nihayet bir demir dağını eriterek oradan çıkıp büyük bir devlet kuruyor Türkler. İşte o dağdan kurtulmaları, onlar için "yeniden doğuş" oluyor. Her 9 Mart günü bu kutlanıyor. Dikkat edilirse bu da ilkbaharda oluyor.

Dumuzi'nin kardeşi yoluyla tekrar dirilip yeryüzüne çıkması da Türkmenlerdeki Akpamık masalında bulunuyor. Masal şöyle: Çok eski zamanlarda, bir ailenin tek kızı varmış. Kız, ailesine erkek kardeşleri olmadığından yakınırmış. Meğer kızın yedi erkek kardeşi dağlarda yaşıyormuş. Bunu duyan kız büyük zorluklara katlanarak kardeşlerini bulmuş. Birlikte mutlu yaşarlarken devler çıkar karşılarına. Kardeşlerinden biri devin birini öldürür; ama devler de bütün kardeşlerini öldürür ve kemiklerini bırakır. Kız büyük bir üzüntü içinde kardeşlerini diriltmek için çareler arar. Nihayet bir kadın ona, özel bir devenin sütünü bulup kemiklere dökerse kemiklerin dirileceğini söyler. Kız yine birçok zorluğa katlanarak deveyi bulur. Sütünü alıp kardeşlerinin üstüne döker ve hepsi canlanır. Ve bir arada mutla yaşamaya başlarlar. İlginç olanı, küçük kardeşin adının "Bayram" olması. Burada da Sumer'deki gibi kız kardeş ölen kar-

deşlerini yeniden yaşama döndürmek için büyük zorluklara katlanıyor. Sumer'de, yeniden canlanmada "bayram" yapılıyor. Bunda da çocuğun adı "Bayram" oluyor.[114]

Sumer'den ve Dede Korkut'tan Birer Örnek Daha

Bahçıvan Şukallituda, bahçesinde çalıştıktan sonra Tanrıça İnanna'yı bahçenin bir köşesinde yatarken görür ve gidip ona tecavüz eder. Buna son derece kızan Tanrıça memlekete büyük zarar veriyor. Ülkenin bütün sularını kana çeviriyor.[115] Kimse içecek su bulamıyor. Buna benzer bir öykü de Dede Korkut öykülerinden Tepegöz'de bulunuyor: Sarı Çoban, Uzun Pınar'da hayvanlarını sularken kanat kanada bağlanmış gördüğü peri kızlarından birini yakalayarak onunla yatar. O da bunun cezası olarak Oğuz eline ağır bir ceza verdiğini söyler ve gerçekten bir dev çıkarır karşılarına. Bu, Tepegöz'dür ve onların başlarına bela olur. Bu iki olay da ne kadar birbirine benziyor. Arada bu kadar uzun zaman olmasına karşın bu kadar benzemeleri, bunların bir kökten çıkmış olmaları gerektiğine işaret ediyor.

114 Begmyrat Gerey, *5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları*, s.86.
115 M.İ. Çığ, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, s.47.

SONUÇ

Bu çalışmaya, Sumerlilerin yazmış oldukları ve din kitaplarına dünyayı kapladığı şeklinde giren Tufan olayının, Orta Asya'daki büyük taşkınlıklardan kalan anılar olduğunu kanıtlamak amacıyla başladık. Önce Tufan'ın Karadeniz'de, Dicle ve Fırat nehirlerinde olabilme varsayımlarını gösterdik. Daha sonra Asya'daki jeolojik olaylara göz attık. Bunlara göre son buzul çağından sonra DÖ 20.000 yıllarından itibaren buzlar erimeye başlıyor. Bu eriyen buzlardan 11000-12000 yılarında büyük taşkınlıklar oluyor. Bu taşkınlıklardan dolan nehirler vaktiyle Turan Ovası'nı Turan Denizi haline getiriyor. Aral Gölü doluyor, Hazer Denizi'ne ulaşıyor. Hazer'den dolan sular bir taraftan Karadeniz'e akıyor, diğer taraftan Anadolu'da Çoruh Vadisi'ni ağzına kadar dolduruyor; Artvin, Oltu, Narman arası birleşiyor, Van Gölü genişliyor ve Diyarbakır içdenizini oluşturuyor. Ardahan'da bana, şehrin civarında kumul tepeleri olduğunu ve deniz hayvanları fosillerinin bulunduğunu söylediler. Fakat Ardahan kitabında[1] bunlar yazılmıyor.

Azerbaycan'da bir anlatıya göre, Tufan'da suların yükselmesiyle Nahcivan Aras vadisi tamamen su altında kalmış. Uzun süre oralarda yaşam, Karabağlar ve Gemikaya yöresinde sürmüş. O yüzden Türkler, Azerbaycan'da Nahcivan şehrine "Nuh'un yurdu" anlamına gelen "Nuhcivan" demişler.

1 *Ardahan İl Çevre Durum Raporu*, Ardahan Valiliği İl, Çevre ve Orman Müdürlüğü Yayınları, Yayın 3, Ardahan, 2003. Bu kitabı bana hediye eden Şener Demirci'ye çok teşekkürler.

Efsaneye göre, Tufan'dan kurtulup Kazıkurt Dağı'na geri dönenlerin bir kısmı doğuya, bir kısmı batıya gidiyor. Doğuya gidenler Çin, Japon ülkelerine yerleşmişler, ipek yolunun (*Turan'ın*) başlamasına neden olmuşlar. Onun için, ipek yolu Türü-ilk'lerin atalarının toprakları olan Turan ülkesinden geçmiş. Buralardaki Âdem Ata deryası, Jer/Yerkindik (*anlamı: yer göbeği*), Gemi Salgan, Karmakcı gibi yer adlarının hep Türkçe olması bunu kanıtlıyor.[2] (*İslam yazarlarına göre Türkler Nuh'un oğlu Sam'dan türemişler.*) Tufan'dan arta kalan insanlar (Türkler) bütün dünyaya yayılmışlardır. Bugün bunlara ait çeşitli kanıtlar ortaya çıkmaktadır.

Tufan'dan bir süre sonra kuraklık başlıyor. Kuşkusuz her yerde birden olmuyor kuraklık. Tufan'ın etkisinden kurtulup yeniden yerleşmeye başlayan insanlar bu kez kuraklık yüzünden zaman zaman batıya doğru göçmek zorunda kalıyorlar. Bunu Mezopotamya'da yapılan arkeolojik kazılar ve yazılı belgeler gösteriyor. Sumerliler de bu göçenlerden, belki etraflarından belki de atalarından duydukları bu Tufan olayını, yazıyı icat edip onu her türlü konuyu yazacak hale getirdikten sonra kaleme almışlardır. Diğer taraftan, Asya'da yaşayanların da bu Tufan olayını anlattıklarını ve onların yazıya geçenlerini okuyoruz. Ne yazık ki, bu konuda elimize çok az kaynak geçti. Türk devletleri arasında geniş araştırma yapmak gerek. Ona da vaktimiz ve olanaklarımız yeterli değil.

Bu çok kısa başlangıçtan sonra, Sumerlilerin yazıp Babillilerin genişleterek destan haline getirdiği ve daha sonra din kitaplarına alınan Bilgameş/Gilgameş destanındaki Tufan efsanesinin nasıl Orta Asya'ya bağlandığına geliyoruz. DÖ 1200 yıllarında bir Babilli, Sumerlilerin kahramanı Bilgameş'in ayrı ayrı Sumerce yazılmış serüvenlerini bir araya toplayarak uzun bir destan haline getirmiştir. On bir tablet üzerine yazılan bu destanın büyük bir kısmı kırık ve bozuk olduğundan okunamıyor. Tufan olayı destanın sonuna eklenmiş. Onda da okunamayan yerler var. Buna göre, destanı bir daha kısaca özetleyelim:

2 Tahsin Parlak, *Aral'ın Sırları*, s.70, not 86.

Bilgameş, ormandan getirilip ona arkadaş yapılan Enkidu ile ormandan ağaç kestirmeyen ejderhayı, daha sonra Tanrıça İnanna'nın büyük bir kızgınlıkla gökten indirdiği gök boğasını öldürüyor. Fakat sonra da Bilgameş'in sevgili arkadaşı Enkidu hastalanıp ölüyor. Buna son derece üzülen kahraman, kendisinin de öleceğini düşünerek ölümsüz olmak istiyor. Bunun için vaktiyle tanrılar tarafından ölümsüzlük verildiğini duyduğu kişiyi aramak ve ondan ölümsüzlüğü nasıl elde ettiğini öğrenmek için yola çıkıyor. Bu yolculuk o kadar uzun sürüyor ki, günlerce gittikten sonra ancak Maşu Dağı'na ulaşıyor. Bu dağ iki tepeli. Moğolistan'da iki tepeli, adı da Sumer olan bir dağın varlığından daha önce söz etmiştik. Bu dağ onu hatırlatıyor. Maşu'nun iki tepesi arasından güneş doğuyor. Akrep adamlar dağda oturup güneşin doğup batışını gözlüyor. Kahraman ancak onların izniyle burayı geçiyor ve yoluna devam ediyor. Karşısına, dalları rengârenk değerli taşlarla süslü ağaçlardan oluşan bir bahçe geliyor. Sumer topraklarında böyle değerli taşlar yok. Halbuki Orta Asya'nın çeşitli yerlerinde bulunuyor değerli taşlar. Yine uzun bir yolculuktan sonra karanlık içine düşüyor. Ne arkasını ne de önünü görebiliyor. Halbuki zaman gece değil. Bazı araştırıcılar, bu karanlığın kutup karanlığı olabileceğini söylüyor. Biz de neden olmasın, diyoruz. Çünkü, Sumerlilerin ülkeleri kutup bölgesine yakındı ve gece olmadığı halde karanlığın olduğunu biliyorlardı belki. Oradan, suyuna el değildiği zaman öldüren büyük bir suyu geçmesi gerekti. Bunu geçirecek kayıkçı, kendisinden, uzunlukları 30 metre kadar olan 120 kürek yapmak için ormandan ağaç istiyor. Bu uzunlukta ağaçlar ancak büyük ormanlarda bulunur. Bilgameş bunları kesip getiriyor. Kayıkçının yardımıyla ölümsüzlüğü kazanan Utnapiştim'in oturduğu yere ulaşıyor kahraman... Burası, akan suyun veya suların ağzında bir yer. Sumer Tufan efsanesinde ise, Ziusudra'nın gönderildiği yer bir cennet olan Dilmun. Bu Dilmun, Sumerlilerin denizyolu ve karayoluyla ticaret yaptıkları bir yer. Son zamanlarda arkeologlar yeni buluntulara göre buranın Basra Körfezi'ndeki Bahreyn adalarından Flaika Adası olduğunu söylediler. Bilgameş'in gittiği Dilmun burası olamaz. Çünkü, Bahreyn adalarına gitmek için ne o kadar büyük dağlar, ne ormanlar, ne de değerli taşları olan bir toprak var. O yüzden burası Asya'da bir yer olmalı. Daha önce de yazdığımız gibi, eskiden bildikleri bu yerin adını buraya vermiş olabilirler

S.N. Kramer, Dilmun'un Afganistan ve Hindistan toprakları içinde Mohencodaro ve Harappa ülkesi olabileceğini ileri sürüyor.[3] Orada büyük bir kültür ve yazı da var. İndus kültürü denen bu kültür 3000-1500 yılları arasında varlığını koruyor. Yazısı simgelerden oluşuyor. Ne yazık ki onu çözecek ikinci bir dil olmadığı için çözülemiyor. Sumer ekonomik belgelerine göre Dilmun'dan Sumer'e altın, bakır eşya, lacivert taş, yarı değerli taşlardan boncuklar, fildişinden veya fildişi kakma olarak yapılmış taraklar, kutular, figürinler getirilmiş. Bunlar arsında fildişi özellikle önemli. Bunlar Bahreyn adalarından nasıl getirilir?

S.N. Kramer, 1960 yılında Mohencodaru ve Harappa kültürüne ait yerleri dolaşıyor. Arkeologlarla tartışıyor, o kültüre ait eserleri inceliyor ve Dilmun'un burası olabileceğine iki kanıt buluyor: Birincisi, İndus ülkesinin en önemli özelliği temizlik ve su. Bunlar halkın en büyük yaşam kaynağı. Buna kanıt da burada bulunan özel ve halka ait çeşmeler, daha ziyade kaynaklar ve hamamlar. Tam bir plan üzerine döşenmiş, temiz ve kirli suları taşıyan pişmiş topraktan boru teşkilatı. Bundan çıkan sonuç, İndus halkı Su Tanrısı etrafında derin bir su kültü, su ile temizlenme kültü geliştirmiştir. Bu, Sumerlilerin Dilmun üzerine yazdıkları efsanelerde görünüyor. Bunlardan biri Sumer cennet efsanesi. Bunda, Sumer Su Tanrısı Enki ve kızı Ninsikilla Dilmun'da yatarlar.[4] Bu metin şöyle başlıyor:

3 S.N. Kramer, *In The World of Sumer*, s.195.
4 Tanrı'nın kızı ile yatma motifi *Tevrat*'ta Lut Peygamber'in kızlarıyla yatma motifine benziyor. Bkz. Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an, İncil Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, s.85.

Dilmun ülkesi arıdır, Dilmun ülkesi temizdir,
Dilmun ülkesi temizdir, Dilmun ülkesi çok parlaktır.
Dilmun'da kendisi yatan,
Karısı ile Enki'nin yattığı yer,
Yer temizdir, yer parlaktır,
Dilmun'da kendisi yatan-
Ninsikilla ile Enki'nin yattığı yer,
Yer temizdir, yer parlaktır.[5]

Dilmun öyle bir yer ki, orada kuzgun bağırmaz / aslan öldürmez / Kurt, kuzuyu kapmaz / Gözü ağrıyan, gözüm ağrıyor, demez / Başı ağrıyan, başım ağrıyor, demez / Yaşlı kadın "ben yaşlıyım" demez / Yaşlı erkek "ben yaşlıyım" demez / Şarkıcılar ağıt yapmaz / Kentin yanında yas tutulmaz.

Dilmun, işte böyle bir yer. Tanrı Enki bu kenti Tanrıça Ninsikilla'ya verir. Bu adın anlamı "arınmış kraliçe"dir... Tanrıça burada su bulunmadığını, ekilmiş tarlalar olmadığını söyleyerek, "Böyle bir kenti ne yapacağım..." diye sızlanır. Onun üzerine Tanrı Enki, Güneş Tanrısı Utu'ya oraya su vermesini söyler. Utu, söyleneni yapar ve Dilmun su ile dolar.[6] Bununla tahılla yüklü tarlalar meydana gelir. Görüldüğü gibi Dilmun'un Su ve Bilgelik Tanrısı Ea/Enki ile çok yakın ilişkisi var. Ayrıca Sumerlilerde temizlik çok önemli. Dua edenlerin, kurban kestirenlerin, tapınağa gidenlerin vücutça temiz olmaları gerekli. Düşmanların yakıp yıktıkları şehirler için yazdıkları ağıtlarda, "Artık karabaşlı halk (Sumerliler) tören için yıkanamıyor, kirliyi beğenmek onların kaderi oldu, görünüşleri değişti" denmektedir. Yeni yapılan binalar, içine girmeden önce dinsel bir temizlikten geçirilirdi. Temizlik, atasözlerinde bile "Yıkanmamış elle yemek yeme!" şeklinde karşımıza çıkıyor.

5 *The World of Sumer,* s.195; *Sumerlilerin Kurnaz Tanrısı: Enki,* s.51.
6 Bu konu *Tevrat,* Tekvin, Bap 2: 5-23'e benziyor. Oraya göre Aden cennetinde "ve henüz yerde bir fidan yoktu, çünkü Rab yerin üzerine yağmur yağdırmamıştı. Ve yerden buğu yükseldi ve bütün toprağı suladı".

Kramer'in, İndus kültürü ile Dilmun'un bağlantısı için öne sürdüğü ikinci kanıt da gemicilik karakteri. Her ikisinde de hem deniz, hem nehir, hem de karayoluyla ticaret var. İndus kültürüne ait, vaktiyle Arap Denizi kenarında olup bugün denizin dolmasıyla içeride kalmış iki şehir kalıntısı, başka bir yerde bir iskele kalıntısı ve İndus Nehri boyunca birçok yerleşim yeri kalıntısı bulunmuş.[7]

Sumer yazılarına göre Dilmun bir bolluk ülkesi. Hem deniz, hem nehir, hem de kara taşımacılığı var. Burası, bizim Tufan efsanesinde de güneşin doğduğu yer olarak gösteriliyor. Kanımızca, kahramanın o kadar büyük zorluklarla gittiği Dilmun burası olmalı. Kramer de aynı kanıda. Sumerlilerin "Enki ve Dünya Düzeni" adlı 500 satıra yakın uzunluktaki şiirinde, Tanrı Enki'nin kaderlerini tayin ettiği yerlerden biri de Dilmun'dur. Ona ait satırlarda şunlar yazıyor:

Geniş Deniz sana bolluğunu getirsin!
Şehir- onun oturma yerleri iyidir.
Dilmun- onun oturma yerleri iyidir.
Onun arpası küçüktür.
Onun hurması büyüktür.[8]

Dilmun kutsanmış, zengin, denizci bir ülke, oradan dünyaya gemilerle mal getiriliyor. Dilmun'un Sumerlilerle başka bir bağlantısı da oranın tanrısının bile Tanrı Enki tarafından atanması. O da şöyle oluyor: Yer Tanrıçası'nın cennet bahçesinde yetiştirdiği ve yenmesi yasak olan 8 bitkiden tadan Tanrı Enki, tanrıça tarafından ağır bir hastalıkla cezalandırılıyor. Diğer tanrıların yakarmaları üzerine Enki'nin 8 bitkiye karşı hasta olan 8 organı için 8 tanrı yaratıyor. Enki bunların hepsine birer görev veriyor İçlerinde Tanrı Enşak'ı da Dilmun tanrısı yapıyor.

7 Samuel Noah Kramer, *In the World of Sumer,* s.196.
8 S.N. Kramer, *age,* s.196.

Bilgameş, Dilmun'da ölümsüzlüğü kazanan Utnapiştim ile karşılaşınca nasıl ölümsüzlüğe kavuştuğunu sorarak kendisinin de ölümsüz olmak istediğini anlatıyor. Utnapiştim de ona, Tufan'dan kurtulduktan sonra tanrılar tarafından verildiğini, söyleyerek ölümsüzlüğün ancak tanrıların vermesiyle olacağını anlatıyor. Arkasından Tufan'ın nasıl olduğunu ve ölümsüzlüğü nasıl kazandığını açıklıyor:

Utnapiştim, Bilgelik Tanrısı Ea'nın önerisiyle bir gemi yapıyor. Gemiye ailesini ve hayvanlardan birer çift alarak biniyor ve Tufan başlıyor. Şimşekler çakıyor, gök kararıyor, gökten sular fışkırıyor. Bu gürültüden tanrılar bile korkuyor. Sular dağların tepelerine kadar çıkıyor. Tufan yedi gün yedi gece sürüyor. Bu da çok önemli. Çünkü *Tevrat*'ta Tufan 40 gün 40 gece sürüyor. *Kur'an*'da bu zaman belirtilmiyor. Halbuki Altay, Türkmen, Kazak Tufan öykülerinde hep 7 gün 7 gece sürüyor Tufan. Bu da Sumerlilerin Orta Asya bağlantısını gösteriyor.

Tufan'dan sonra gemi Bilgameş Destanı'nda Numuş Dağı'na yanaşıyor. Bilim insanları bu dağı Nizir[9] olarak algılamış. *Tevrat*'ta geminin yanaştığı yer Ararat Dağı. *Kur'an*'da ise Cudi. Türk öykülerinde Asya'da yanaşılan yer. Yalnız, Kazak efsanesinde gemi Cudi'ye yanaşıyor.

İslam anlatısına göre, Nuh'un üç oğlundan biri olan Yafes/Yafet'in oğlu Türk imiş. Onlar 250 yıl Cudi Dağı'nda kaldıktan sonra yine gemi ile kendi ülkelerine dönerek İthugurat Dağı'na çıkıyorlar. Görüldüğü gibi, daha önce Türü-ilk'ler bu dağa çıkmışlardı. Orası yeşil otlaklarla kaplıymış ve orada ateşi bulmuşlar ve daha o zaman dağın adını İthugurat koymuşlar. Tufan'dan sonra yine dönüp bu dağa geliyorlar. Burada, "Ziggurat" ve "İthugurat" ne kadar birbirine benziyor.

9 Kurtuluş Dağı. Batı İran'da Urumiye Gölü'nün güneyinde yüksek bir dağ. Sayın Mümin Köksoy ise, bu dağ için Musul'un güneyinde Erbil civarında olmalıdır, diyor. Süryaniler Cudi ile Nizir'i bir tutuyorlarmış. Sayın Köksoy, *Yer Bilimlerinin Katkısıyla Nuh Tufan'ı ve Sumerlilerin Kökeni*, s.114.

Kazak efsanesinde de geminin tekrar gelerek yanaştığı dağın adı "Kazıkurt". Ziggurat, İthugurat, Kazıkurt dağ adları birbirine ne kadar benziyor. Ziggurat da Sumerlilerin dağ özlemini gidermek için yapay bir yükseklik üzerine yapılmış basamaklı ve dört köşe halinde bir bina gibi. Babil anlatısında, Utnapiştim'in yaptığı gemi dört köşe bir kutu halinde: Ziggurat'a benzetilerek anlatılan bir gemi şekli. Aslında Sumer teknelerine hiç benzemiyor. Asya anlatısında da önerilen gemi, bir kutu şeklinde.

Diğer taraftan, İslam kaynaklarında İthugurat veya Kazıkurt Dağı'nın adı "Endukert" olmuş. Ayrıca Türklerin "Kongrat" adlı bir de ülkeleri var. Bu adlar Sumer'in Ziggurat'ıyla paralel gidiyor.

Bunlardan başka Asya Tufan kahramanları olan Nama, Manu, yama, hatta Nuh Sumer'in okyanuslar tanrıçası, ilk tanrıça Nammu'nun adına çok benziyor.

Bütün bunlara göre, Sumerlilerin yazdığı Tufan olayının Orta Asya'daki taşkınlıklardan kaynaklandığını aşağıdaki bağlantılara dayanarak söyleyebiliyoruz:

1) Bilgameş'in, ölümsüzlüğün sırrını öğrenmek üzere Utnapiştim'i bulmak için gittiği yerin çok uzak olması,

2) Yoldaki değerli taşları olan topraklardan geçmesi,

3) Büyük ormanların olması,

4) Karanlık yerleri görmesi,

5) Gemi Numuş'a yanaştıktan sonra Ziggurat Dağı'na kurban kesmesi (*bir metinde böyle yazılı*),

6) Tufanın 7 gün 7 gece sürmesi,

7) Utnapiştim'in yaşadığı Dilmun ülkesinin Asya'da olması,

8) Geminin hem Babil hem de Altay Tufan efsanesinde bir kutu gibi olması,

9) Sumer kral listesinde Sumer tarihinin başlangıcı 1800 yıllarından sayılarak Tufan'dan önce 241.200, Tufan'dan sonra da 49.551 yıl önceye gidiyor. Buna göre Tufan'dan önce ve sonraki

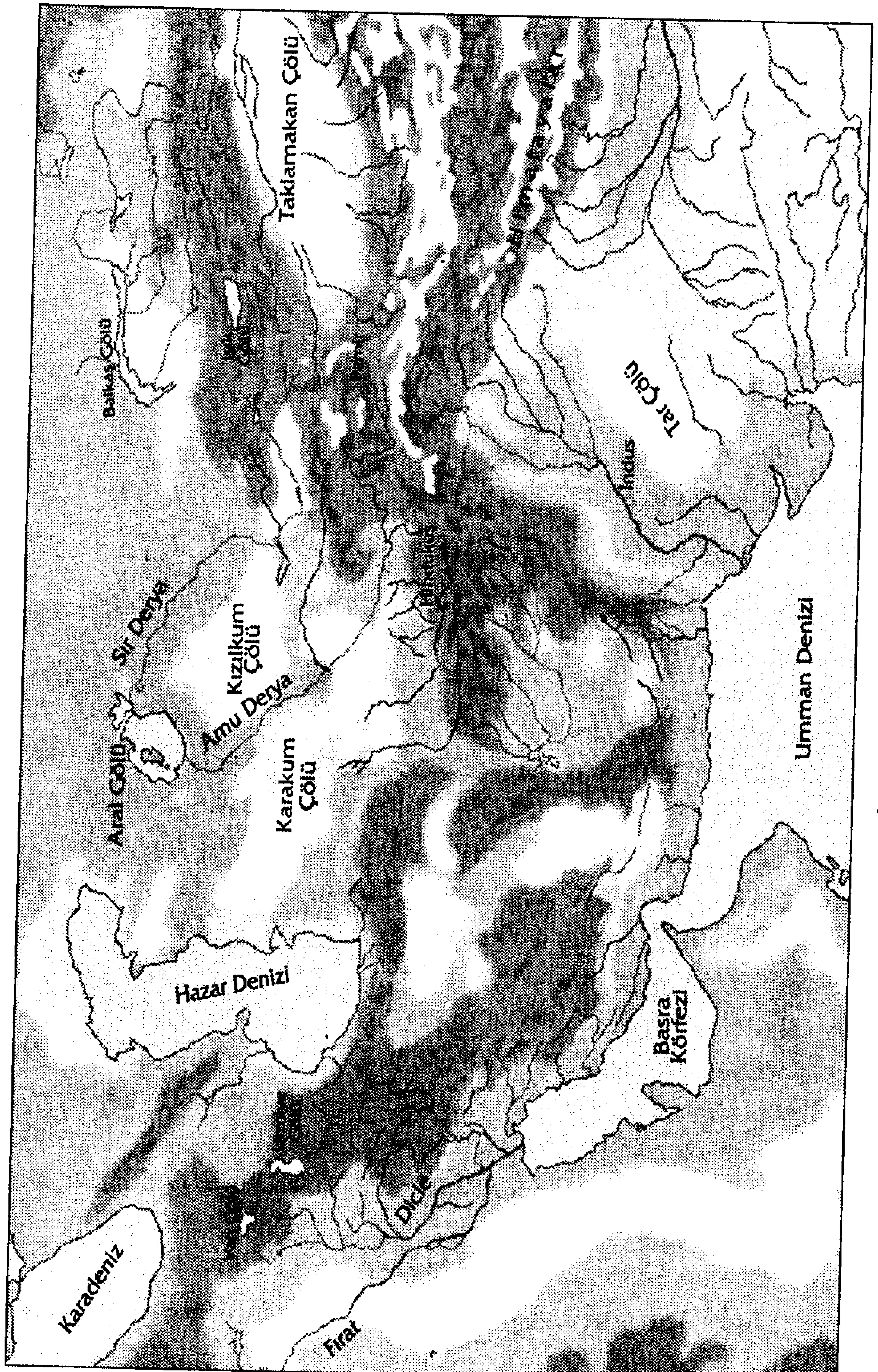
yıllara bakıldığı zaman, Sumerlilerin bu olayı kendi yaşadıkları zamandan ne kadar uzak olarak düşündüklerini görüyoruz. Öyle ki, birkaç bin yıl bile değil, binlerce yıl önce. Onların bunu nasıl düşündüklerini insanın aklı almıyor. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Sumerliler bu kral listesini yazdıkları zaman bir yılın, bir ayın ne kadar bir zaman aralığı olduğunu biliyorlardı.

KONUMUZA KAYNAK OLAN ASYA TUFAN EFSANELERİ

Buraya kadar Mezopotamya Tufan öykülerinin Orta Asya bağlantısını gösterdik. Bundan sonra da Asya Tufan öykülerinin bunlarla bağlantısını ele alacağız.

Orta Asya Tufan Efsanesi

Altay Tufanı efsanesinde Tanrı Ülgen, Nama adlı birine Tufan olacağını ve bir kerep (*sandık şeklinde bir gemi*) yapmasını bildiriyor. Nama'nın "Balıksa", "Savrul", "Zoozumuul" adlı üç oğlu var. Nama, Nuh adına; üç oğul da Nuh'un üç oğluna uyuyor. Nama'nın sonuncu oğlu Zoozumuul, Sumer'in Tufan kahramanı Ziusudra'yı (*yaşamı sonsuz olan*) çağrıştırıyor. "Ziusudra" adı Sumerlilerden sonra hiç ortaya çıkmamış. Adeta unutulmuştu. Onun yerine "Atrahasis" ve "Utnapiştim" geliyor. *Tevrat*'ta da "Nuh". Asya'da olan bu Tufan efsanesi, Sumer Tufan efsanesine çok benziyor ve bunların aynı kaynaktan geldiğini söyleyebiliriz. Bu Altay efsanesinde gemi dağın tepesinde yapılıyor. Gemi 80 kulaç halatla köşelerinden yere bağlanıyor. Nama, geminin içine ailesini ve hayvanlardan birer çift alıyor. Tufan yeryüzünü sis halinde kaplıyor ve her taraf kararmaya başlıyor. Denizlerden sular fışkırıyor, gökten sağanak boşanıyor ve 7 gün 7 gece sürüyor. Bunu da *Tevrat*'taki Tufan'ın 40 gün 40 gece sürdüğüyle karşılaştırabiliriz. Bu tamamıyla Mezopotamya'ya

Orta Asya Haritası

eşittir. Bunların yerel bir anlatı olduğunu, Sumerlilerle aynı kaynaktan geldiğini gösteriyor. Bu Altay anlatısında gemi Tuluttu ve Congatay dağlarına yanaşıyor. Bu dağlar Türkistan'da. Daha sonra Tufan kahramanı Nama, Yayıkhan adıyla tanrılar arasına giriyor. O da Sumer'deki gibi tanrılaştırılıyor. Halbuki *Tevrat* ve *Kur'an*'da Nuh'un ömrü 950 yıl. Yayıkhan'ın tanrılar arasında olmasından dolayı halk arasında ona kurbanlar veriliyor. Altaylar'da her boy, onun gemisinin kendi çevresindeki dağa yanaştığını söylüyor. Söylenceye göre, onun gemisi Uludağ denilen dağın üzerinde oturuyormuş. Diğer bir söylenceye göre, Tufan'dan sonra karısı Nama'yı, kurtardığı insanları öldürmesi için teşvik ediyor. Ona kızan Nama da karısını öldürüyor ve oğlu Zoozumuul'u alarak göğe çıkıp bir yıldız kümesini oluşturuyorlar.[1] Tufan olayındaki etrafı sisler basıp ortalığın kararması olayını Alevilerde de görüyoruz. Onlar Tufan'dan sonra ortalığın böyle kararmasını, cem ayinleri içinde mumları, yani ışıkları kısa bir süre söndürerek sembolleştiriyorlar. Buna mum söndü deniyor.[2] Bu bilgiyi aldığımız kitapta ayrıca Orta Asya'da Tufan'ın 12-13 bin yıl önce olduğu yazılıyor ki, bu da bizim tarihimize uyuyor.

Bu, Sumer Tufan olayına çok yakın. Ne yazık ki asıl Sumer Tufanı tableti çok kırık. Orada geminin nasıl yapıldığı, ölçüleri okunmuyor. Yalnız Tufan'ın başladığı ve 7 gün 7 gece sürdüğü, aynı anda bütün kült yerlerini kapladığı (*bütün dünyayı değil*), dev gemi sularla çarpıştıktan sonra, Güneş Tanrısı'nın çıktığı anlatılıyor. Sumer kahramanı Ziusudra dev geminin penceresini açıyor, Güneş Tanrısı Utu ışınlarını içeri sokuyor. Ziusudra dev gemiden çıkıp Güneş Tanrısı'na ve diğer tanrılara kurban yapıyor. (*Burada Güneş Tanrısı'nın öne alınması da Türklerle bağlantılı. Çünkü Türkler*

1 Muazzez İlmiye Çığ, *Kur'an İncil Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni*, Harut Marut Melekleri efsanesi, s.69.
2 Erdoğan Çınar, *Aleviliğin Gizli Tarihi. Demirin Üstünde Karınca İzi*, 8. baskı, Kalkedon Yayınları, 2007, s.130.

için bu tanrı çok önemli.) Onlar da ona tanrı gibi yaşam vererek Dilmun cennetine gönderiyorlar. Burada dikkat edilirse, gemiden hep "dev gemi" diye bahsederek onun çok büyük olduğunu tekrarlıyor. Yeni Babil efsanesinde verilen ölçülere göre böyle bir geminin yapılması bugün bile çok güçmüş. Ayrıca geminin şekli bir kutu gibi.

Bu olayın Türkmenlerdeki şekli biraz değişik. Onda gök tüylü bir teke 7 gün 7 gece dolaşarak insanlara ve 7 kardeşe bir Tufan olacağını duyuruyor. Bu kardeşlerden en büyüğünün adı Erlik. Diğerinin adı Ülgen *(aslında Ülgen yeryüzü tanrısı, Erlik yeraltı tanrısının adları)*. Bu 7 kardeş bir gemi yapıyorlar. Her hayvandan bir çift alıyorlar. Tufan bittikten sonra bunlar önce horozu, kazı, son olarak da kargayı suya bırakıyorlar. Karaya yanaştıklarını anlayarak gemiden çıkıyorlar. Burada geminin nereye yanaştığı yazılı değil. Bunda da Nuh yok. Tanrının insanları cezalandırması yok. Tamamıyla yerel ve dinle ilgisi olmayan bir öykü. Altay efsanesinin 2. kısmında geminin nerede yapıldığı yazılı değil. Buradaki 7 sayıları da Sumer'deki 7'lere uyuyor.

Kazak efsanesine gelince. O çok daha değişik. Türü-ilk'ler Turan Ovası'nda mutlu yaşarken, Âdemoğullarının yaptığı günahlar yüzünden ovayı su basıyor. Bunu gören Nuh *(ona haber veren yok)* Aral Gölü sahilinde *(bugün oraları kara olmuş)* gemi salganda *(gemi yapılan yer)* gemisini yapıyor. Kendisine inananlarla, hayvanlardan birer çift alarak Aral'dan Hazar'a, Hazar'dan Anadolu'ya sularla sürüklenerek geliyor ve Cudi Dağı'na yanaşıyor. Burada geminin sularla sürüklenmesi çok mantıklı. Eğer Dicle ve Fırat nehirlerinde Tufan olduysa, o zaman gemi taşan sulara karşı Güney Anadolu'ya, Cudi Dağı'na nasıl gidecekti? Aslında, Cudi Dağı yalnız *Kur'an*'da var. Bu adın ne kadar eski olduğunu, nereden geldiğini henüz bilmiyoruz. Cudi Dağı'na gelip 250 yıl orada kalıyorlar, sonra tekrar yerlerine dönerek Kazıkurt Dağı'na çıkıyorlar. Bu olay

Türklerin daha Tufan'da, yani en az 10-12 bin yıl önce Anadolu'ya geldiklerini gösteriyor.

Azerbaycan Tufan efsanesi de ilginç. Suların taşacağını bir nine torununa söylüyor. Kendi yaşlı olduğundan çıkamayacağını; ama torununun dağa çıkıp kendisini kurtarmasını öneriyor. Çocuk öneriyi yapıyor. Gerçekten sular dağa kadar yükseliyor. Çocuk sular yükseldikçe daha yukarıya, en tepeye çıkıyor. Sular dağa kadar yükseliyor, ama çocuk kurtuluyor. Sular çekilmeye başlayınca çocuğa Nuh baba görünüyor. Çocuğu öyle görünce şaşırıyor. Çünkü gezdiği yerlerde bir tek canlı yokmuş. Çocuğu canlı görünce dağa Diri/Dirig adı verilmiş. Burada Nuh yerel bir ad gibi görünüyor. Dağa verilen Diri adı da Sumercede "tiri, diri" kelimesiyle aynı anlamda; yani "canlı" demek. Bu da Sumerlilerle olan bir başka bağlantı.

Buraya kadar verdiğimiz Asya Tufan öyküleri ile Sumer öyküleri arasında şu veya bu şekilde bir bağlantı kurulabiliyor. Bunlar da Sumerlilerin Orta Asya'dan geldiklerini ve yazdıkları Tufan olayının Orta Asya'daki taşkınlıkların anısı olduğunu söylememiz için birer neden oluyor.

Hint Tufan efsanesi biraz değişik olmakla beraber sonuç aynı: Kahramanı Manu; ona Tufan olacağını ve bir gemi yapmasını söyleyen de bir balık. Tufan olunca gemi balığın boynuzuna bağlanıyor. Aslında bu balık değil tanrı imiş. Manu'yu sınamak için balık kılığına girmiş. Buna göre Tufan'ın olacağını tanrı haber veriyor. Gemi yapılması ve Tufan'dan kurtulma aynı motif. Bu da yerel bir öyküdür. Tufan bitince yalnız Manu kurtuluyor. O da insanları yeniden meydana getirmek için sulara ekşi süt ve tereyağı döküyor. Bir yıl sonra insanlar meydana geliyor. Manu da insanların atası oluyor.

Altay efsanesindeki Nama ile buradaki Manu kelime bakımından birbirine çok yakın görünüyor.

İran Tufan efsanesi de çok ilginç. Bu öykü Avesta'dan alınmış. Orada ilk insan Yima. Tanrı Ahura Mazda insan yaşamını başlatma

görevini ona veriyor. Yani tektanrılı dinlerin Âdem'ine karşılık. Fakat insanlar öyle çoğalıyor ki, Tanrı yeryüzünü genişletmek zorunda kalıyor. Burada insanların çoğalması, eski Babil Tufan efsanesi olan Atramhasis'i hatırlatıyor. Bu öyküde insanlar çoğalınca dünyayı genişletiyor; fakat Atramhasis efsanesinde ise o insanların yok olması için çeşitli felaketler veriyor tanrılar.

Yalnız, İran efsanesinde insanlara gelecek felaket Tufan değil, dondurucu bir soğuk. Tanrı ilk insan olan Yima'ya yerin altında sandık şeklinde bir sığınak yapmasını, içine yeryüzünün en iyi kadın ve erkeğini, hayvanlarını ve tohumlarını koymasını söylüyor.[3]

Yima, söylenenleri yapıyor. Ama bundan sonra ne olduğu belli değil. Yalnız sonunda Tanrı Yima'ya ölümsüzlük vermek istiyor; fakat o kabul etmiyor. Avesta'da bulunmayan başka bir öykü var İran'da. O öyküde Kötülükler Tanrısı insanları yok etmek için bir Tufan yapmaya karar verir. Bunu öğrenen İyilik Tanrısı, bilinmeyen bir insanoğluna bir büyük gemi yapmasını, içine yakınlarını, sürülerini koymasını söyler. Böylece hem insan, hem hayvan soyu kurtulur. Bunda nasıl Tufan olduğu, geminin nereye yanaştığı bilinmiyor.

Bütün bunlardan, Asya'da insanların akıllarından hiç çıkmayan ve çok eski zamanlarda gerçekleşmiş bir Tufan olduğu anlaşılıyor. Oralardan göç eden Sumerliler yazıyı yazmaya başladıktan sonra bu anılarını yazıya geçirmişlerdir. Sumerlileri Asya'ya, dolayısıyla Türklere bağlayan başka bağların da olduğunu gördük. Bunların başında dil geliyor. Son zamanlarda Türk araştırıcıları tarafından da başlayan Sumer dili-Türk dili karşılaştırmaları, bizi her iki dil arasında çok büyük yakınlık olduğunu, hatta hemen hemen aynı dil olduğunu söyleyebilecek duruma getiriyor... Bu konuda verdiğimiz örnekler oldukça inandırıcı görülmektedir. Bunlardan başka Sumer ülkesinin bir kısmını ele geçirip krallık kuran Kut/Gut (*Oğuz?*)ların dillerinin de Türkçe olduğunun, Türk dilinin 2400'lerde Sumer bel-

3 Buna benzer dondurucu soğuk, *Kur'an*'da Hâkka Suresi'nin 4-6. ayetlerinde de görülmektedir.

gelerinde bulunduğunun, B. Landsberger tarafından kanıtlanmış olduğunu gösterdik. Bunlara ek olarak Sumer ve Türk destanlarının birbirlerine yakınlığını, Sumer destanlarının Türk destanlarıyla, aynı şekilde Türk efsaneleriyle Sumer efsanelerinin hiç küçümsenemeyecek benzerliklerini ortaya koyduk. Bunlar arasında bir önemlisi de yer adları. Türkistan'da bulunan yer adlarının hem Mezopotamya'da hem Anadolu'da bulunması, bunların Türk adları olması Sumer-Türk bağının da en önemli kanıtı. Asya'da ve Mezopotamya'daki arkeolojik buluntuların benzerliğini de unutmamamız gerek. Sumerliler ve Türkler önemli kimselerin ölümlerinde onları kullandıkları eşyaları ile gömerler. Ayrıca, boğa her iki kültürde de çok önemli. Sumer'de dağ keçisi bulunmadığı halde onu süs olarak çizmişlerdir. Bir de Türkler, Sumerliler gibi zamanı "Tufan'dan önce ve Tufan'dan sonra" olmak üzere iki devreye ayırmışlardır.

Elimizdeki bu kanıtlarla, Sumerlilerin yazdığı Tufan olayının binlerce yıl önce Orta Asya'da olan taşkınlıkların bir anısı olduğunu, Sumerlilerin Orta Asya'da, tarihte en uzun yaşadığı kanıtlanan Kongrat'ların ataları olduğunu söylememizin bir sakıncası bulunmadığını düşünüyoruz.

Diğer taraftan Tufan olayının Türklerle olan ilgisi ile birlikte Anadolu'ya bağlantısını da görüyoruz belgelerde. Daha önce aldığımız Kazak Tufan efsanesinde Nuh gemisini Aral'ın kıyısında yapıyor. Taşan sularla sürüklenerek Doğu Anadolu'da Cudi Dağı'na, Yayık İtil suyu kenarına gelerek orada bir müddet kalıyorlar. Nuh'un torunu "Türü-ilk ata" tekrar kendi ülkesine dönerek vaktiyle üzerinde ateş görüp yerleştikleri Kazıkurt Dağı'na geliyor. Burada Tufan'dan arta kalan Türü-ilk'leri toplayarak hayvan beslemek, madencilik gibi işleri geliştiriyorlar.

Daha önce sözünü ettiğimiz İslam kaynaklı *Mücmel el Tevarih ve Şecere-i Terakime* kitaplarında Türk, Nuh'un torunu, Yafet'in oğlu olarak gösteriliyor. İkinci kitapta Tufan olduğu zaman yeryüzünde canlı kalmadığı, Nuh'un gemisinin üç oğlu ve 80 kişi ile Musul

yakınında Cudi Dağı'na yanaştığı yazılıyor. Arkadan tekrar, "Yafes babasının emri üzerine Cudi Dağı'ndan gidip İtil ve Yayık suyunun yakasına vardı. 250 yıl orada oturdu" deniyor. "Yafet ölünce, oğlu Türk birçok yeri gezdikten sonra Issığ Köl'de oturdu. Çadır evini (*otag*) o çıkardı."[4] Burada da Nuh, Tufan ve Türkler arasında büyük bir bağlantı görüyoruz. *Divan-ı Lugat-it Türk*'te de Türklere tanrı tarafından "Türk" adı verildiği ve Türk'ün Nuh'un torunu olduğu yazılıyor. Bütün bunlar gösteriyor ki, Tufan, Nuh ve Türkler arasında yakın bir ilişki var. Nuh adı da acaba Türklerden kaynaklanmış olabilir mi?

Tufan'dan sonra Yafet'in soyunun Cudi Dağı Yayık İtil suyu kenarında 250 yıl kalması, Türklerin Tufan'la beraber Anadolu'ya geldiklerini gösteriyor.

Bütün bunlarla beraber, Kazım Mirşan,[5] Sadi Bayram,[6] Behiç Galip Yavuz ve Haluk Tarcan'ın kitaplarında[7] Anadolu'da ve Doğu Anadolu'da çok eski çağlardan beri varlığını çeşitli belgelerle bildirilen "Türkler"i, Tufan'dan kalan "Türü-ilkler"le bağlayarak onların tezlerini daha kuvvetlendirmiş oluyoruz.

Ayrıca Mustafa Kemal Atatürk'ün, bu toprakların Türk'e 7 bin yıl öncelerden beri vatan olduğu savını da destekliyoruz böylece.

Buraya kadar, yazdıklarımızla anlatmak veya kanıtlamak istediklerimizi açıklamış olduk. Önsözde yazdığımız gibi bunları kabul etmeyenler veya bunlara yeni kanıtlar eklemek isteyenler olacaktır. Her iki durumda da okuyucuların bu konu üzerinde durmasına, düşünmesine, araştırmalar yapmasına bir yol açmış olmanın mutluluğu ile sözlerime son veriyorum.

***

4 Sadi Bayram, *Kaynaklara Göre Güneydoğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*, s.40.
5 Kazım Mirşan, *Anadolu Proto Türkleri*, Ankara Şafak Matbaası, 1985.
6 Sadi Bayram, *Kaynaklara Göre Güneydoğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri*.
7 Haluk Tarcan, *Tarihin Başladığı Ön-Türk Uygarlığı, Resmi Tarihin Çöküşü*; Behiç Galip Yavuz, *Erken Tarihte Küçükmenderes Havzası'nda, Küçükasya'da ve Önasya'da ÖN-TÜRKLER*, 2004, İzmir.

Not:

Bu kitabın basılması bitmek üzere iken, Gazi Üniversitesi Eğitim Görevlisi Sayın Dr. V. Savaş Yelok'un, *G.Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi*, cilt 22, sayı 3'te yayımlanan "Kaybolan Cennetin Peşinde" adlı gönderdiği makale beni hem şaşırttı, hem sevindirdi.

Doç. Dr. Cabbar İşankul tarafından Özbek dilinde yazılmış ve Dr. V. Savaş'ın bizim Türkçemize uyarladığı bu makalede, Türk kültürü ile Sumer kültürü hemen hemen benim kitabımdakiyle aynı çizgide karşılaştırılıyordu. Benim bulduklarımı ilk kanıtlayan bir yazı olması dolayısıyla çok mutlu oldum. Yazarı bu çalışması için candan kutlar, bunu bize kazandıran Dr. V. Savaş Yelok'a da teşekkürlerimi sunarım.

Atatürk'ün Türk'ü Tarifi

Bu memleket dünyanın beklemediği, asla ümit etmediği bir müstesna mevcudiyetin yüksek tecellisine, yüksek sahne oldu. Bu sahne yedi bin senelik, en aşağı, bir Türk beşiğidir. Beşik tabiatın rüzgârlarıyla sallandı, beşiğin içindeki çocuk tabiatın yağmurlarıyla yıkandı. O çocuk tabiatın şimşeklerinden, yıldırımlarından, kasırgalarından evvelâ korkar gibi oldu; sonra onlara alıştı; onları tabiatın babası tanıdı; onların oğlu oldu. Bir gün o tabiat çocuğu, tabiat oldu, şimşek, yıldırım, güneş oldu; Türk oldu. Türk budur. Yıldırımdır, kasırgadır, dünyayı aydınlatan güneştir.

Bu memleket Dünyanın
beklemediği, asla ümid
etmediği bir müstesna mevcu-
diyetin yüksek tecellisine,
yüksek sahna oldu. Bu
sahna 7 bin senelik, en aşağı,
bir Türk Beşiğidir. Beşik
Tabiatın rüzgârlarıle sallan-
dı; Beşiğin içindeki çocuk
Tabiatın yağmurlarıle yıkandı
o çocuk Tabiatın şimşekleri-
den, yıldırımlarından, Kasırga-

larından evvelâ. Korkar gibi
oldu; sonra onlara alıştı;
onları Tabiatın babası tanıdı.
onların oğlu oldu. Bir gün
o Tabiat çocuğu Tabiat oldu,
şimşek, yıldırım, güneş
oldu; Türk oldu Türk
budur. Yıldırımdır,
Kasırgadır, dünyayı aydınla-
tan güneştir.

KAYNAKÇA

ANDEREYAS, İzakar, "Current Antropologie", *Word Joural of the science of the Man,* 1971.

AYDEMİR, Doç. Dr. Abdullah, *İslami Kaynaklara Göre Peygamberler,* Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 1990.

BAYRAM, Sadi, *Kaynaklara Göre Güneydoğu Anadolu'da Proto-Türk İzleri,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, No: 64.

BRAUN, Norman O., *Theogony,* 1953.

CAFEROĞLU, Prof. Ahmet, *Türk Kavimleri,* Enderun Kitabevi, İstanbul, 1988.

ÇIĞ, Muazzez İlmiye, *Gilgameş/ Tarihte İlk Kral Kahraman,* 7. basım, Kaynak Yayınları, Kasım 2007.

ÇIĞ, Muazzez İlmiye, *İbrahim Peygamber/ Sumer Yazılarına ve Arkeolojik Buluntulara Göre,* 5. basım, Kaynak Yayınları, Şubat 2006.

ÇIĞ, Muazzez İlmiye, *Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni,* 17. basım, Kaynak Yayınları, Aralık 2007.

ÇIĞ, Muazzez İlmiye, *Uygarlığın Kökeni Sumerliler-1, Tarihte İlk Edebi Eserlerden Seçmeler,* Kaynak Yayınları, 2007.

ÇINAR, Erdoğan, *Aleviliğin Gizli Tarihi, Demirin Üstünde Karınca İzi,* 8. baskı, Kalkedon Yayınları, 2007.

COOPER, Robert, the inquirer's Text-Book, *Being Substance of Thirteen Lectures on the Bibel,* Boston, London, 1846.

DİKER, Selahi, *Anadolu'da Onbin Yıl, Türk Dilinin Beşbin Yılı, Eski Kayıp Dillerin Çözümü,* Töre Yayınları, İstanbul, 2000.
DİLEK, İbrahim, *Altay Destanları 1,* Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002.
Ebugazi Bahadır Han, *Şere-i Terakime, Türklerin Soy Kütüğü,* Tercüman 1001 Temel Eser.
ELDEM, Burak, *2012 Marduk'la Randevu,* İnkılap Yayınevi, 2003.
ESİN, Emel, *İslam Öncesi Türk Sanatı,* Arkeoloji Sanat Yayınları.
ESİN, Emel, *Türk Mitolojisine Giriş,* Kabalcı, 2001.
FALKENSTEIN, A.-SODEN, W. Von, *Sumerische und Akkadische Hymnen und Gebete.*
FOSTER, Benjamin R., *From Distant Days, Myths, Tales and Poetry of Ancient Mezopotamia,* America, 1995.
GEREY, Begmyrat, *5000 Yıllık Sümer-Türkmen Bağları,* IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2004, İstanbul.
HOMMEL, Fritz, *Etnologie and Geographie des Alten Orients,* 1925, München.
HOMMEL, Fritz, *Zweihundert Sumero-Türkische Wort Vergleihungen,* München, 1914-1915.
KALAFAT, Dr. Yaşar, *Balkanlardan Uluğ Türkistan'a Türk Halk İnançları,* Babil Yayınları, 2005.
KASIM, Atakişi Celiloğlu, *Sumerce Kesin Olarak Türk Dilidir,* Yedi Tepe Yayınevi, İstanbul, 2001.
KHEYAVI, Roshan, *Historical-Comperative Dictionary of Ural-Altaic Laguage,* c.1, İran, Karaj.
KÖKSOY, Mümin, *Yer Bilimlerinin Katkısıyla Nuh Tufanı ve Sümerlerin Kökeni,* Yeni Avrasya Yayınları, 2003.
KOVACS, Maureen Gallery, *The Epic of Gilgamesh,* America, 1989.
KRAMER, S.N., *In the World of Sumer.*
KRAMER, S.N., *Cradle of Civilization.*
KRAMER, S.N., *Sumerlerin Kurnaz Tanrısı: Enki,* çeviren Hamide Koyukan, Kabalcı Yayınevi, Kasım 2000.

KRAMER, S.N., *The Sumerian,* The University of Chicago Press, 1963.
KRAMER, Samuel Noah, *Tarih Sumer'de Başlar (History Begins at Sumer),* çeviren Muazzez İlmiye Çığ, Ankara, 1990.
LAMBERT, W.G. and MILLARD, A.R., *Atra-hasis, The Babilonian Story of the Flood,* Oxford: Clarendom,1969.
MUTLU, Mehmet Ünal, *Dünya Uygarlıklarında Türk Dili ve Kenger Uygarlığı,* Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 2007.
NISSEN, Hans J., *Gründzüge der Frühzeit des Vorderen,* Orient, 1990.
ÖGEL, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi, Selçuklu Tarih ve Medeniyeti,* Enstitü Yayınları, c.I.
OKUR, İbrahim, *Sumer Matematiği ve Sayıların Gizemi,* Bursa, 2008.
OPPENHEIM, A. Leo, *Ancient Mesopotamia, Portrait of a Dead Civilization,* Revised Edition, Chicago, 1977.
ÖZDEN, Dursun, *Uygur Karızlarına Yolculuk,* Kaynak Yayınları, 2006.
PARLAK, Tahsin, *Tufan'dan Turan Denizi'ne, Turan Denizi'nden Günümüze Aral'ın Sırları,* Türk Dünyası İnsan Hakları Derneği Yayınevi, Ankara, 2005.
POPPORT, Angelo S., *Ancient İsrail, Myth and Legend,* c.I.
REICHL, Karl, *Türk Boylarının Destanları,* Türkçeye çeviren: Doç. Dr. Metin Ekici, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2002.
RYAN, William-PITMAN, Walter, *Nuh Tufanı, Tarihi Değiştiren Olaya İlişkin Yeni Bilimsel Keşifler,* çeviren Dursun Bayrak, Arkadaş Yayınevi, 2003.
SCHMOKEL, Hartmut, *Das Gilgamesch-Epos,* Berlin, 1966.
SCHMOKEL, Hartmut, *Das Land Sumer.*
ŞENOĞLU, Kemal, *Mayatepek Raporları, Türk Tarih Tezi ve Mu Kıtası,* Kaynak Yayınları, Kasım 2006.

SİNANOĞLU, Nüzhet Haşim, *Grek ve Romen Mitolojisi*, 2. basım, Kaynak Yayınları, Aralık 1999.
SÜLEYMAN, Olcas, *Az i Ya*, Rusça aslından çeviren: Natık Seferoğlu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 1992.
SÜLEYMAN, Olcas, *Yazının Dili, Prehistorya'ya Bakış, İlkel İnsanlığın Yazı ve Dilinin Menşeine Dair*, çeviren Arif Acaloğlu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2001.
TARCAN, Haluk, *Tarihin Başladığı Ön-Türk Uygarlığı, Resmi Tarihin Çöküşü*, Ön Türk Uygarlığı Araştırmaları Merkezi ve Töre Yayın Grubu, 2003.
TAVKUL, Doç. Dr. Ufuk, *Karaçay-Malkar Destanları*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2004.
TUNA, Osman Nedim, *Sumer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi ile Türk Dili'nin Yaşı Meselesi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
VELİEV, Kamil, *Elin Yaddaşı, Dilin Yaddaşı*, 1988.
YAVUZ, Behiç Galip, *Erken Tarihte Küçükmenderes Havzası'nda, Küçükasya'da ve Önasya'da ÖN-TÜRKLER*, İzmir, 2004.

DİZİN

YAŞAMÖYKÜSÜ

Muazzez İlmiye Çığ, 20 Haziran 1914 yılında Bursa'da doğdu. İlk tahsilinden sonra girdiği Bursa Kız Öğretmen Okulu'nu 1931'de bitirdi ve 4.5 yıl ilkokul öğretmeni olarak Eskişehir'de çalıştı. Atatürk'ün emriyle Ankara'da kurulan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nin Hititoloji Bölümü'ne 15 Şubat 1936'da kaydoldu. Almanya'daki Nazi zulmünden kaçan ve Atatürk Türkiye'sine sığınan Prof. Dr. Hans Gustav Gülerbock'tan Hitit Dili ve Kültürü; Prof. Dr. Benno Landsberger'den Sumer ve Akkad Dilleri ve Mezopotamya Kültürü üzerine dersler aldı. 1941 yılında İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi Çiviyazılı Belgeler Arşivi'ne uzman olarak atandı. O zamana kadar tasnifi tam yapılmamış ve bilimsel çalışmalara açılamamış binlerce tablet üzerinde Dr. F. Kraus ve yakın arkadaşı, değerli meslektaşı Hatice Kızılyay ile çalışarak, İstanbul Arkeoloji Müzesi'ni Paris "Louvre", Londra "British Museum", Berlin "Vorderasiatisches Museum" gibi bir Eski Ön-Asya dilleri araştırma merkezi haline getirdi. Arşivdeki tabletleri bilim âlemine tanıtmaya başladı. Amerika'dan, Almanya'dan, Finlandiya'dan gelen uzmanlarla birlikte, her biri Sumeroloji literatüründe birer kilometre taşı olan yayınlar yaptı.

Katıldığı kongrelerde ve bilimsel toplantılarda verdiği bildirilerle, yayınladığı 15 kitap ve 100'ü aşkın bilimsel makalesi ile hep Türkiye'nin yüzünü ağarttı. İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan Sumer, Akad, Hitit dillerinde yazılmış 74 bin çiviyazılı belge üzerinde 33 yıl çalıştıktan sonra 1972 yılında emekli oldu.

Muazzez İlmiye Çığ, bir Cumhuriyet kızı, aydın bir Türk kadını olmanın verdiği şevkle bugün de bilgisini topluma aktarmaya devam etmektedir.

Kaynak Yayınların'ca basılmış kitapları: *Zaman Tüneliyle Sumer'e Yolculuk* (1993), *Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sumer'deki Kökeni* (1995), *Sumerli Ludingirra* (1996), *İbrahim Peygamber* (1997), *İnanna'nın Aşkı* (1998), *Gilgameş* (2000), *Hititler Hattuşa-İştar'ın Kaleminden* (2000), *Ortadoğu Uygarlık Mirası* (2002), *Ortadoğu Uygarlık Mirası-2* (2003), *Sumer Hayvan Masalları* (2003), *Bereket Kültü ve Mabet Fahişeliği* (2005), *Vatandaşlık Tepkilerim* (2005), *Atatürk Düşünüyor* (2007), *Uygarlığın Kökeni Sumerliler-1* (2007).

Ayrıca, S.N. Kramer'in *Tarih Sumer'de Başlar* (Türk Tarih Kurumu Yayınları) adlı kitabını dilimize kazandırmıştır.

Muazzez İlmiye Çığ'a, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kurulu'nun 13 Nisan 2000 tarihli teklifi ile Üniversite Senatosu'nun 4 Mayıs 2000 tarihli oturumunda Fahri Doktora unvanı verilmiştir.

e-posta: muazzezcig@yahoo.com